

Sibbe en IJzeren

***een verbond door de eeuwen
heen***

Historisch Genootschap Sibbe-IJzeren

**Jan Heuts
Hans Franssen
Jan Gelissen
René Heuts
Jozef Jacobs
Wim Heuts**

24 aug 18.00 uur
Uitgave oktober 2005; 1e druk

Uitgave: Historisch Genootschap Sibbe-IJzeren
NUR-code 680, Geschiedenis Algemeen

CIP gegevens: Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
Sibbe-IJzeren een verbond door de eeuwen heen
Uitgave 2005
Diverse foto's, kaarten en illustraties
ISBN-10: 90-810038-1-1
ISBN-13: 9789081003810

Samenstellers: J.A.J. (Jan) Heuts
J.A.M.J. (Hans) Franssen
J. (Jan) Gelissen
R.M.J. (René) Heuts
J.M.A. (Jozef) Jacobs
W.G. (Wim) Heuts

Vormgeving: Historisch Genootschap Sibbe-IJzeren

Omslag: Wiel Houben i.o.v. Historisch Genootschap Sibbe-IJzeren

Foto's nieuw: Robert Heuts

Foto scans: Leo de Bock

Grafische productie: Datawyse Boekproducties Maastricht

Sponsors: Rabobank Valkenburg aan de Geul
Gemeente Valkenburg aan de Geul
DSM Limburg BV, Geleen
Bierbrouwerij De Leeuw, Valkenburg aan de Geul
Hub en Mientje Damoiseaux, Café aan de Kirk, Sibbe-IJzeren

© Historisch Genootschap Sibbe-IJzeren, Sibbe-IJzeren 2005

De inhoud van dit boekwerk, *Sibbe-IJzeren, een verbond door de eeuwen heen*, blijft voor verantwoordelijkheid van de samenstellers. Uit deze uitgave mag niets worden vermenigvuldigd, gereproduceerd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de samenstellers van dit boek.

Sibbe en IJzeren

een verbond

door de eeuwen heen

Voor:

Lenie, Julienne, Carla, Leonie, Maria en Christien,

Onze echtgenotes die, als gevolg van de vele samenkomsten voor de totstandkoming van dit boek, de gebruikelijke gezamenlijke uitjes en samenkomsten van onze vriendenclub de afgelopen 2 jaar hebben moeten missen en die ons op gezette tijden toch ondersteund en aangemoedigd hebben om dit historisch boekwerk met succes af te ronden.

Van:

Jan H., Hans, Jan G., René, Jozef en Wim
als "Historisch Genootschap Sibbe-IJzeren"

Aanbevelingen

Geschiedenis saai?

Blader dan maar eens door dit boek. Kom dingen te weten over de kernen Sibbe en IJzeren, gezamenlijk zo wel als afzonderlijk. Dit boek sluit aan bij de gedachte:

“Wil je mensen interesseren voor de geschiedenis, begin dan met het onder de loep nemen van je eigen omgeving”

Kijk naar gebouwen, lees straatnamen en kom tot de ontdekking dat er zo veel meer is dat ons verbindt.

Een boek om te gebruiken!

De navolgende personen sluiten zich gaarne aan bij de hierboven staande recensie en bevelen het boek in die zin van harte bij de lezer en geïnteresseerden aan.

Drs. Constant Nuijstens
Burgemeester Gemeente Valkenburg aan de Geul

Martin Eurlings
Lid College van Gedeputeerde Staten van Limburg

Odile Wolfs
Lid College van Gedeputeerde staten van Limburg

Pastoor Vernooij
Parochie St. Rosa à Lima Sibbe–IJzeren

Frans Hendriks
Directeur van de H. Hartschool

Pastoor Fr.G.H.M. Crutzen.
Pastoor van Klimmen en Ransdaal, historicus

Henk Thewissen
Historicus

Harrie America
Journalist Heuvelland Actueel

Els Diederer
Veldeke Kring Valkenburg

Inhoudsopgave

Ten geleide

Voorwoord	pag.
Dankwoord	pag.
Inleiding	pag.
These over de herkomst van de namen Sibbe en IJzeren	pag.

Deel I

De geschiedenis van Sibbe en IJzeren

Hoofdstuk I-1	Sibbe en IJzeren in de pré-historie
Hoofdstuk I-2	De Romeinse Tijd
Hoofdstuk I-3	Merovingers, Karolingers en de vroege Middeleeuwen
Hoofdstuk I-4	Leenheren en leenmannen
Hoofdstuk I-5	De vroegste voorouders van Sibbe en IJzeren
Hoofdstuk I-6	Van de Tachtigjarige Oorlog tot de Franse tijd
Hoofdstuk I-7	De Franse Tijd
Hoofdstuk I-8	Sibbe – IJzeren tussen 1800 en 2005

Deel II

Sibbe en IJzeren beschreven aan de hand van thema's

Hoofdstuk II-1	Hoeves en boerderijen
Hoofdstuk II-2	Veldnamen, straten en oude kaarten
Hoofdstuk II-3	Mergel, de mergelwinning en de Sibbergroeve

Hoofdstuk II-4	De kerk, het gemeentehuis en andere openbare gebouwen
Hoofdstuk II-5	Sibbe en IJzeren tijdens de Tweede Wereldoorlog
Hoofdstuk II-6	Het verenigingsleven in Sibbe–IJzeren
Hoofdstuk II-7	De ontwikkeling van Sibbe–IJzeren; ambachten en bedrijvigheid vóór 1950
Hoofdstuk II-8	De bevolkingsontwikkeling van Sibbe en IJzeren, periode 1796-1940
Hoofdstuk II-9	Oude begrippen, “Sibber” dialectwoorden en andere wetenswaardigheden.

Tenslotte

Literatuuroverzicht

Slotwoord

Namenlijst vóórintekenaars

Sibbe, 2 oktober 2005

Historisch Genootschap Sibbe–IJzeren

Voorwoord

Sibbe en IJzeren; een verbond door de eeuwen heen.

Product van een hechte vriendenclub

Het is al vanaf de lagere schoolperiode omstreeks 1960, dat we met een zestal Sibber jongens een vriendengroep vormden. En ofschoon vier van ons zijn uitgezworven over verschillende dorpen in het Heuvelland hebben wij als geboren Sibbenaren, al meer dan veertig jaar op een genoeglijke wijze het contact met elkaar in stand weten te houden. Nog steeds komen we op gezette tijden bij elkaar om herinneringen op te halen, verhalen uit te wisselen en op die manier op een aangename wijze menige avond bij een goed glas bier of wijn door te brengen.

Daarbij constateerden we dat er wel vaak over Sibbe en gebeurtenissen in Sibbe en IJzeren in vele vormen, in de pers en in boekwerken is geschreven, maar dat er nooit in enige vorm een samenhangend beeld van Sibbe en IJzeren is opgetekend. Dat werd voor ons het vertrekpunt voor een vermetel plan, namelijk om over dat onderwerp een boek te gaan schrijven en op die wijze te trachten voor het heden en de toekomst iets vast te leggen.

Gelet op het onderwerp van het boek was een naam voor de groep snel geboren. “Historisch Genootschap Sibbe–IJzeren”, bestaande uit een zestal (oud) Sibbenaren te weten: Jan Heuts, Hans Franssen, Jan Gelissen, René Heuts, Jozef Jacobs en Wim Heuts.

Het genootschap besloot om een boek over de geschiedenis van Sibbe–IJzeren te gaan schrijven, met als doel, om voor zo ver als mogelijk een samenhangend totaalbeeld van de ontwikkeling van Sibbe–IJzeren vast te leggen.

Voor de historische verantwoording en begeleiding hebben wij ons weten te verzekeren van de steun van de in deze regio alom bekende historicus Jan Notten uit Broekhem-Valkenburg, die helaas vóór het verschijnen van dit boek is komen te overlijden.

Wellicht zal mogelijk niet iedereen zijn eigen verhaal in dit boek terugvinden, of zullen er zaken zijn waarvan de lezer zich afvraagt waarom die in het boek niet aan de orde zijn gekomen. Het is nu eenmaal niet mogelijk om die volledigheid te bereiken.

Wij wensen iedereen veel leesplezier en wij zijn er van overtuigd dat er voldoende interessante onderwerpen in dit boek zijn opgetekend die het lezen, dan wel het weten, meer dan waard zijn.

Dankwoord

Het is onmogelijk om een dergelijk boek samen te stellen zonder hulp van andere mensen. Wij hebben mogen ervaren dat veel mensen spontaan en enthousiast op ons verzoek om informatie gereageerd hebben. Vooral bestaand fotomateriaal is ons overhandigd waarbij door ons dan weer de teksten zijn geschreven.

Dank aan alle mensen die op enigerlei wijze, in de vorm van het leveren van verhalen, foto's en ideeën, informatie hebben aangedragen of anderszins een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van dit boek.

Het past ons om een aantal personen en instanties met name te noemen vanwege hun bijzondere bijdrage.

Speciale dank derhalve aan:

Werkgroep Sibber Dialect voor hun bijdrage aan hoofdstuk II-9

Sibber verenigingen voor hun specifieke bijdrage

Wiel Houben voor het ontwerp van de kaft

Oudervereniging voor beschikbaar stellen van de kalenderfoto's

Rijksarchief Maastricht

Gemeentearchivarissen voor hun ondersteuning bij de dossierstudies

Jo Steijns voor het beschikbaar stellen van foto's

Martin Stevensfonds

Hub en Mientje Damoiseaux, Café aan de Kirk, voor het beschikbaar stellen van de vergaderlocatie

Uitzonderlijke dank:

Er is echter één persoon in de naam van

Jan Notten

die wij bijzondere dank verschuldigd zijn. Hij heeft ons op een uitzonderlijke wijze ondersteund bij het opdiepen en uitschrijven van de historie van de plateaudorpen Sibbe en IJzeren; informatie die in de literatuur slechts zeer beperkt aangetroffen wordt. Jan Notten heeft ons daarnaast op zijn eigen inspirerende wijze zowel inhoudelijk als organisatorisch welkome adviezen gegeven om dit boek op deze wijze tot stand te brengen. Bijzonder jammer is het dan ook dat Jan Notten door zijn plotseling overlijden zijn en ons eindproduct helaas niet meer mag beleven.

Inleiding

In het voorwoord is reeds de aanleiding tot het schrijven van dit boek gememoreerd. Bij het begin wordt er uiteraard breed gefilosofeerd over vooral zaken als de inhoud en de verschijningsvorm van het boek. Je realiseert je dan ook als groep, dat je nooit alle verhalen en items zult kunnen opschrijven die er allemaal in Sibbe en IJzeren spelen of gespeeld hebben. Dan ontstaat er een moment van afweging om breed over de geschiedenis van Sibbe en IJzeren te schrijven of slechts een aantal verhalen en anekdotes te bundelen, dan wel een aantal specifieke thema's verder uit te diepen of wellicht zelfs aan de hand van diepgaand onderzoek bepaalde zaken van een wetenschappelijke onderbouwing te voorzien.

Na ampel overleg hebben de schrijvers uiteindelijk besloten om de geschiedenis en het wel en wee van Sibbe en IJzeren vanuit een zo breed mogelijke invalshoek op te tekenen. Er is derhalve geen diepgaand wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd. De lezer die daar zijn zinnen op heeft gezet zal in dit boek niet geheel aan zijn trekken komen. Het is echter ook niet zo dat je een brede beschrijving van de historie van Sibbe en IJzeren zo maar uit de losse pols schudt. Er is door de verschillende leden van het Historisch Genootschap veel tijd gestopt in archief- en dossieronderzoek en het op andere wijze vergaren van informatie.

Wat men bij het lezen van dit boek kan verwachten, is een brede kijk op en een uitgebreide situatieomschrijving van het ontstaan en de ontwikkeling van Sibbe en IJzeren. Het boek bestaat in hoofdlijnen uit 2 delen. Het eerste deel behandelt vooral op een beschrijvende wijze de algemene geschiedenis van Sibbe en IJzeren gelegen in de regio. Het tweede deel van het boek is wat luchtiger van opzet en behandelt aan de hand van een aantal thema's meer het dagelijkse leven en de maatschappelijke ontwikkelingen van de beide kernen. Het boek zal zeker bij de wat oudere lezers vaak leiden tot herkenning en herinnering. Voor de jeugd en wellicht de schoolgaande kinderen is het boek een naslagwerk dat inzicht biedt in het verleden van de eigen leefomgeving.

Wij kunnen ons ook voorstellen dat het boek en de onderwerpen die er in worden behandeld voor deze of gene aanleiding vormen of een prikkel zijn om bepaalde onderdelen verder te onderzoeken en wellicht op een meer wetenschappelijke wijze te benaderen en uit te diepen.

Wij hopen dat U het boek op de wijze zoals hierboven omschreven zult waarderen.

These over de herkomst van de namen Sibbe en IJzeren

De naam Sibbe

Zonder twijfel is de naam Sibbe in lang vervlogen tijden ontstaan. Het vroegste document met de naam dateert uit het jaar 1307. “Cybde” staat er, maar men mag als zeker aannemen, dat de naam toen al lang bestond. De meeste taalkundigen nemen aan, dat “Cybde” teruggaat op het Latijnse “cippus” of “cypeta,” het meervoud van “Cipettum,” wat “jonge aanplant” betekent. Cybde stamt vermoedelijk van voor het jaar 1000 en heeft in de loop van de eeuwen diverse veranderingen doorgemaakt. We kennen dan ook diverse “oude namen,” die een soort van tussenstations zijn naar het “Sibbe” van de eenentwintigste eeuw. Eerst Cybde, vervolgens Cypde, Sypde, Sibde, Zibden, Subde en Sibbe. En bovendien het dialectische Sub of Suub. Óf heeft de naam van Sibbe te maken met *een Sibbe*: verwantschap van een groep mensen en met *Sibbekunde*: een vorm van genealogie die de (bloed)verwantschap van nakomelingen, zowel in de mannelijke als de vrouwelijke lijn optekent? Hiervoor hebben wij echter geen bevestiging kunnen vinden.

De naam IJzeren

De meningen aangaande de herkomst van de naam IJzeren zijn verdeeld. Sommige etymologen denken aan het Keltische woord “isaronne,” hetgeen “snel stromend” betekent. Maar nergens blijkt, dat IJzeren in bijvoorbeeld de tijd der Middeleeuwen een snel stromende beek heeft gekend.

Daarom is het voor de hand liggender om aan te nemen, dat de naam afkomstig is van het woord isera, dat ijzer betekent. IJzeren zou volgens deze visie eens een ijzerrijke bodem hebben gehad.

Deel I

De geschiedenis

van

Sibbe en IJzeren

van pré-historie tot heden

Archeologische bodemvondsten hebben aangetoond dat er duizenden jaren voor onze jaartelling sprake is geweest van menselijke bewoning in het Geuldal in en rondom Valkenburg. Jos Habets, in 1861 kapelaan in Berg en Terblijt en in 1881 rijksarchivaris van Limburg, ontdekte twee vuurstenen wapens in het Bronsdal bij Geulhem en beschreef diverse andere belangrijke opgravingen in Berg, Houthem, Vilt en IJzeren.

Ofschoon de historici uit die jaren meer belangstelling aan de dag legden voor de Romeinse periode, zijn er in de tijd van Habets en ook na zijn overlijden in 1893, diverse vuurstenen werktuigen – pijlpunten, krabbers, bijlen, boren - ontdekt. De grootste collectie werd in de periode 1930 - 1940 verzameld door Pater Frans Wakkers, die filosofie doceerde aan het college van de H. H. Harten in Valkenburg. In de na-oorlogse jaren is de Valkenbugse archeoloog Hub Pisters de voornaamste aandrager van prehistorische vuursteenartefacten.

In het begin van de jaren zeventig van de twintigste eeuw komen de archeologen tot de bevinding dat de vondsten in en rond Valkenburg van een dergelijke importantie zijn en zich op een dergelijke wijze van andere vuursteensoorten onderscheiden, dat ze aan dit type steen de naam “Valkenburg-vuursteen” geven. “Het is een overwegend lichtgrijze tot blauwgrijze, grofkorrelige vuursteen”, zo beschrijft deskundige W. Felder de vondsten in 1975, “en hij moet gewonnen zijn in ondiepe, open groeven. Over het algemeen gaat het om pijpvormige en regelmatige, plaatvormige knollen. Dat er sprake is geweest van een echte mijnindustrie is niet bewezen.”

Maar dat laatste verandert in 1990. Dan wordt van uit het Instituut voor Prehistorie te Leiden onderzoek verricht naar sporen van daadwerkelijke, ondergrondse winning van “Valkenburg-vuursteen” en de Biebosch is de eerste plek waar men, bijgestaan door Hub Pisters, te werk gaat. “Een beboste kaap ten zuidoosten van Valkenburg, die geflankeerd wordt door het dal van de Geul en een droogdal, Sibbergrubbe genaamd,” zo omschrijven de archeologen later de plek van onderzoek. Inderdaad ontdekt men een prehistorische gleuf, ongeveer 5,5 meter lang, ruim een meter breed en drie meter diep, met aan beide zijden een kleine galerij. De grootste is ongeveer 2,5 meter lang. In de kleine galerijen worden bijlen aangetroffen die aanzienlijk afwijken van de reeds bekende hertshoornen hakken.

De holte dateert uit het Neolithicum; C14-datering van de houtskool in de sleuf toont aan, dat de sleuf en de kleine galerijen werden gegraven tussen 4900 en 5000 jaar geleden, dus rond 2900 tot 3000 jaar voor Christus. De vondst van de galerij in het Biebosch is de eerst ontdekte vuursteenmijn in de regio; Sibbe is dus niet enkel een mergeldorp, maar bovendien een vuursteendorp. Twee jaar later is de ontdekking van de bekende en grotere vuursteenmijn in de Plenkert een tweede bewijs van het bestaan van een prehistorische tegen de zuidwand van het Geuldal gelegen vuursteenindustrie, die aanvangt in de Plenkert en vervolgens langs de Geulwand omhoog klimt tot aan het Sint Jansbosch. Een industrie waar Sibbe, vele jaren voor Christus, deel van heeft uitgemaakt.

Literatuur

H. Stoepker, (red.), Archeologische kroniek van Limburg over 1991, PSHAL 128(1992), 304.

F.T.S. Brounen, H. Pisters, P. Ploegaerts, In het hol van de leeuw, een kalksteenwand met prehistorische vuursteenmijnen in Valkenburg aan de Geul, HHSG 1993, 7.

H.A.G. Pisters, Chronologisch overzicht van het prehistorisch onderzoek in de regio Valkenburg, Zuid-Limburg, HHSO 2000, 97.

een foto bij ingeleverd

+ evt foto's van Valleberg/Biebosch

Met de verovering van de Romeinen van het West-Europese gebied, dat toen Gallië werd genoemd, komt in ons land een einde aan de prehistorie, de tijd waarin de documenten zweggen. De geschiedschrijving van de Romeinse Tijd wordt anders. De bodemvondsten zijn gemakkelijker te duiden en te dateren; bovendien beschikken we over geschriften van klassieke auteurs uit die tijd. Maar gegevens over kleine plaatsen – Oud-Valkenburg en Sibbe bijvoorbeeld - duiken zelden of niet op.

Gedurende de eeuw vóór en de eeuw na Christus groeit het Romeinse Rijk uit tot een wereldmacht zoals de Westerse wereld nooit heeft gekend. De kracht van Rome berust op een hoog ontwikkelde organisatie van de staat en een sterk, goed geoefend leger. Tegen deze machtige staat zijn de volksstammen in West-Europa niet opgewassen. De Romeinen beschouwen de bewoners als onontwikkelde barbaren; ze lijven ze niet in als slaaf, maar proberen hen een plaats te geven in hun gigantische rijk.

In wat we nu Zuid-Limburg noemen, woont dan de stam der Eburonen, die Keltisch van oorsprong is. Omstreeks 54 voor Christus, als Julius Ceasar een versterkt kamp heeft opgebouwd in de buurt van Tongeren, vallen de opstandige Eburonen, onder leiding van Ambiorix, de vesting aan en de Romeinen worden vernietigend verslagen. Daarop onderneemt Caesar een wrede strafexpeditie, die de inheemse nederzettingen en hoeven in vlammen doet opgaan en de Eburonen doet verdwijnen uit de geschiedenis. Julius Caesar wordt in dat jaar heer en meester tot aan de Rijn en geeft toestemming aan andere, voor hem betrouwbare volkeren om er te gaan wonen. Het zijn de Cugernen ten noorden van de Geul en de Tungri ten zuiden van die rivier.

In het gebied tussen Rijn en Maas (met Xanten als hoofdstad) is inmiddels een netwerk van wegen aangelegd. De voornaamste loopt van Keulen naar Heerlen en dan via Kunrade, Valkenburg, Maastricht, Tongeren en Bavai naar Boulogne sur mer. Deze weg, nu Via Belgica genoemd, is in oorsprong een militaire verbinding en later een handelsweg. In Heerlen kruist hij de weg die vanaf Xanten via Aken en Trier naar het zuiden loopt. Dat de Romeinse invloed diepgaand is geweest, blijkt uit het feit, dat de Zuid-Limburgse wereld al in de tweede eeuw een welvarende tijd heeft beleefd. Maastricht en Heerlen ontwikkelen zich tot omvangrijke nederzettingen en hun namen zijn opgeschreven: Mosa Trajectum en Cortovallio, later Coriovallum.

De sporen die de Romeinen in Zuid-Limburg hebben nagelaten, zijn talrijk. Geen triomfbogen, hoge zuilen en aquaducten, maar wel heerwegen, villae, wapens, sarcophagen, vazen, kruiken, schalen, armbanden, mantelspelden en munten. Wat dit betreft is Heerlen het rijkste met meer dan veertig pottenbakkersovens en een indrukwekkend thermencomplex.

Naast de grote en belangrijke heerwegen leggen de Romeinen ook secundaire wegen aan en één daarvan leidt van Maastricht via Heer, Bemelen, Gasthuis, Wolfshuis, IJzeren, Scheulder, Gulpen, Wittem, Hilleslagen en Lemiers naar Aken.

Aan deze weg herinneren de Wiepelsbergweg alsmede de huidige Heerstraat in IJzeren, die parallel loopt aan de Limietstraat. In vroeger tijden heette hij “de Heerbaan” (heer = Romeins leger). Natuurlijk is het voorbarig om te stellen dat er 2000 jaar geleden al een gehuchtje langs de weg heeft gelegen, dat naar de naam IJzeren luisterde. Maar feit is wel, dat Jos Habets reeds in 1865 verwijst naar de vondst van een aantal urnen in een weiland van de Familie Vollers, vlak bij de Heerbaan. Maar wat de namen van Oud-Valkenburg, Sibbe en IJzeren betreft, die zijn in de Romeinse Tijd, aan het begin van onze jaartelling, niet op papier verschenen.

HEERSTRAAT

De Heerstraat is een kleine pluk met boerderijen en huizen die tot 1982 deel uitmaakte van de gemeente Wijlre. De bewoners zijn echter vanaf de 19^e eeuw toch wel op Sibbe-IJzeren georiënteerd. Kerkelijk echter eerst op Wijlre, later op Scheulder.

De Heerstraat maakt onderdeel uit van de uit de Romeinse tijd daterende "heerbaan" tussen Maastricht en Aken. Deze Romeinse oorsprong van de Heerstraat wordt althans door de meeste deskundigen aangenomen.

Boerderij Schoenmakers is beeldbepalend voor de Heerstraat. De familie Schoenmakers woont hier al ca 200 jaar.

Ook de bekende Sibber rennersfamilie Harings is afkomstig van de Heerstraat.

GERENDAL

Achter IJzeren, richting Strucht, ligt het Gerendal.

Als we in de historie duiken, zien we, dat in het jaar 53 na Christus, de tijd van de Romeinen onder Julius Caesar, hier een veldslag plaatsvond tussen de Eburonen, waarover toen Ambiorix heerste, en de Romeinen. De Romeinen, die op doortocht waren onder aanvoering van Caius Aurelius Cotta, werden door de Eburonen volledig verrast en zesduizend Romeinen zouden er zijn gedood. Naar verluidt heeft Caesar de Eburonen naderhand laten uitmoorden. Onder anderen Ambiorix heeft hij niet te pakken gekregen. Een standbeeld ter ere van Ambiorix staat in Tongeren.

Een naamsaanduiding in het Gerendal herinnert nog aan deze bloedige veldslag: "Moordgerendal". Dit is een uitloper van het Gerendal vlakbij Scheulder.

En dan is er ook nog de naam Gerendal, waarin het Limburgse woord 'geerd' is opgesloten. Een geerd is een lange stevige stok, te gebruiken als steun bij fruitbomen of stokbonen, maar even gemakkelijk, zeker in weerbare tijden, als (werp)speer. Een wapen waarmee onze Keltische voorouders de Romeinen in het Gerendal een pak slaag gaven.

Literatuur

J. Habets, notice sur quelques découvertes d'antiquités dans le duchèdu Limbourg, PSHAL II, 1865, 228.

P.J.H. Ubachs, Handboek voor de geschiedenis van Limburg, Hilversum, 2000, 45.

(Hier zou een foto van de Heerweg passen).

Blokje: Gerendal/Moord Gerendal

Nog in de derde eeuw lijkt het Romeinse Rijk het eeuwige leven te hebben, maar invallen van Germanen, van Batavieren en Franken beginnen de rust te verstoren. Aanvankelijk slaagt de Romeinse keizer er in, om de macht steeds weer te grijpen, maar rond 400 roept hij alle grenslegioenen terug naar Rome om Italië te verdedigen tegen de grote inval van de West-Gothen. Het inwendige verval is dan onontkoombaar en als rond 468 de Ripuarische Franken Keulen en Trier veroveren – allebei Romeinse hoofdsteden – stort het Romeinse gezag definitief in.

Vanaf die tijd worden onze streken bewoond door Frankische stammen. In het jaar 481 weet Clovis, uit het geslacht der Merovingers, na barbaarse veldslagen en slachtpartijen koning van al die stammen te worden en wanneer hij zich in 506 laat dopen, wordt hij de Christelijke koning van een groot rijk, dat reikt van het Rijnland tot aan de Pyreneeën.

Maar zijn opvolgers blijken onbekwame vorsten te zijn en bijna alle stammen heroveren hun onafhankelijkheid. In 753 grijpt Pepijn de Jongere, uit het huis der Karolingen, de koningskroon en het is diens zoon Karel de Grote (742 - 814), die de rust en orde in het rijk weet te herstellen. Tientallen veldtochten onderneemt hij en tenslotte regeert hij over wat we nu West-Europa noemen. Karel (Charlemagne) deelt zijn rijk in gouwen in, bevordert de landbouw, zorgt voor een goed functionerend bestuursapparaat en voelt zich door God geroepen om kerk en godsdienst te verdedigen. Paus Leo III kroont hem in het jaar 800 tot Keizer van het Frankische/Karolingische Rijk.

In de geschiedenis van West-Europa staat de periode tussen 450 en 800 bekend als een tijd van barbaarsheden, wrede oorlogen, achteruitgang op allerlei gebied, verwoestingen en plunderingen. Het is een tijdvak, waaruit bijna geen geschriften en relatief weinig archeologische vondsten zijn overgeleverd. Het Geuldal en de hellingen rondom zijn dan waarschijnlijk dun bewoond en van plaatsen als (Oud)-Valkenburg, Schin op Geul en Sibbe heeft nog nooit iemand gehoord.

Lodewijk de Vrome, zoon en opvolger van Karel de Grote, blijkt een zwakke vorst en als hij in 840 overlijdt, grijpen zijn drie zonen de macht. In 843 verdelen ze het grote rijk. Karel de Kale krijgt het westen, het latere Frankrijk; Lodewijk de Duitser het oosten, het latere Duitsland, en Lotarius het middendeel, dat van Friesland tot in Rome reikt. In februari van het jaar 847 komen de drie kleinzonen van Karel de Grote bijeen in Meerssen om elkaar de vrede te beloven. De opgestelde tekst is bewaard gebleven en daar dankt Meerssen (Marsna) zijn oude schriftelijke vermelding aan. Marsna is de vroegst bekende plaatsnaam in het Geuldal.

In het jaar 1041 verblijft de Duitse koning, later keizer Hendrik III in Maastricht. Op de 13^e februari zet hij zijn handtekening onder een oorkonde, waarin hij een aantal goederen schenkt aan het Adelbertklooster, dat tussen Gemmenich en Vijlen ligt. In de akte worden genoemd: Vaals, Gemmenich, Mamelis en Vijlen. Twee dagen later, op 15 februari, schenkt hij aan “zijn geliefde nicht Irmgard” een aantal goederen: die liggen in Herve, Vallis (Vaals), Apine (Epen) en Falchenberch. Irmgard, ongeveer 17 jaar oud, woont in 1041 in Valkenburg. Niet in de huidige toeristenplaats, maar in de nederzetting die toen Valkenburg heette en nu Oud-Valkenburg. Hoogstwaarschijnlijk niet waar nu Kasteel Genhoes ligt, maar in een herenboerderij vlakbij. Als haar kleindochter Oda en haar man Gosewijn I van Valkenburg, een burcht bouwen op de Heunsberg (1115) nemen ze de plaatsnaam mee en het voormalige Valkenburg gaat dan Oud-Valkenburg heten.

In 1096 verschijnt de naam Houthem voor het eerst in een oorkonde. Nog voor de Heilige kluizenaar Gerlach (circa 1110 – 1164 of 1165) was geboren. In de oorkonde worden Bisschop

Otbert van Luik, Godsfried van Bouillon en Gozewijn van Valkenburg genoemd. Deze laatste komt in het bezit van een klein domeintje in “Houlten.”

Hiermee zijn de drie vroegst genoemde plaatsnamen in het Geuldal beschreven. De nieuwe naam “Oud-Valkenburg” (het Falchenberch van 1041) lezen we voor het eerst in een oorkonde van 3 juni 1279, waarin Walram, heer van Valkenburg, enerzijds en Adem van Haren en Henric Birkelaer anderzijds een akkoord sluiten over de justitie “des dorps Aldenvalkenborch.” Maar het zal nog enkele tientallen jaren duren, voordat de naam Sibbe op papier verschijnt.

Literatuur

Theo Oberndorff en Maxime Niesten, Meerssen: impressies uit het verleden van een jonge gemeente, Meerssen, 1994, 37.

Jan G.M.Notten, Geulrand 34, april 1991, nr. 6.

Jan G.M Notten, ‘t Sjtegelke, Heemkundevereniging Houthem, nr. 14, december 2000, 1.

K. J. Th. Janssen de Limpens, Geschiedenis der heerlijkheid Oud-Valkenburg, PSHAL 1966, 55.

Meerssen in de negende eeuw, (Oud-)Valkenburg en Houthem in de elfde.

Het zijn de oudste nederzettingen die in onze regio opduiken. Maar ook op andere plaatsen in het Geuldal zijn er toen hoogstwaarschijnlijk mensen gaan wonen. De bossen die in het jaar 800 tot aan de Geul reikten, worden dan steeds verder teruggedrongen langs de hellingen omhoog; de nieuwe mens houdt er zijn vee en begint de bodem te beplanten. Kenmerk van de hernieuwde cultivatie is, dat de mens eerst gaat wonen in de rivier- en beekdalen en van daaruit de hoger gelegen gronden gaat ontginnen.

Verwonderlijk is dit niet: de vruchtbare grond en de aanwezigheid van water waren al voor de Romeinen aanleiding om dicht bij de Geul te blijven. In de jaren tussen 800 en 1000 is dat niet anders. De Karolingische koningen bouwen hun kastelen langs de Geul, (Meerssen, Oud-Valkenburg) en niet op het plateau. Ook het slaan van een put is in het Geuldal natuurlijk een minder zwaar karwei dan op het plateau van Margraten.

Tussen 1000 en 1300 moet het Plateau van Margraten – eerst de rand en daarna ook het midden - vanuit Geul- en Gulpdal zijn ontgonnen. Sibbe en IJzeren vanuit Oud-Valkenburg, het Gerendal waarschijnlijk vanuit Strucht.

Omstreeks het jaar 1300 hebben de bossen op het plateau plaats gemaakt voor bouwland, de eerste putten van veertig meter diep zijn geslagen. Sibbe en IJzeren zijn kleine gehuchten geworden, stukken grond zijn beplant, in de wei lopen een paar koeien. Onbebouwbaar land is blijven liggen als een soort woestenijs, een gemeen land, waar een ieder zijn koe of schapen kan laten lopen. Een braakliggend stuk bouwgrond heet een driesch, een naam die nu nog voortleeft.

Over de verdeling van de landerijen, de grote en de kleine lieden in die dagen is een korte uitleg noodzakelijk.

Oorspronkelijk waren alle goederen vrij. De Romeinen en de Franken kenden wel het recht van eigendom, maar niet, zoals in later eeuwen, het leenstelsel, de feodaliteit. Dat stelsel is ontstaan in de roerige tijden voor en na Karel de Grote. De dominerende rol van de adel was eeuwenlang gebaseerd op het bezit van grond. Dat kon familiebezit zijn – men spreekt dan van een allodium – maar rond 800 kwam daar de in leen gegeven grond bij (een prelodium). Toen begonnen Keizers en andere grootheden hun goederen aan hun getrouwen in leen te geven, meestal omdat ze in geldnood verkeerden. Ook voor de vrije eigenaars werd het raadzaam zich tot leenman te laten benoemen van een machtig man. Ze verloren weliswaar hun titel van vrij man, maar konden rekenen op veiligheid, want de leenheer zou hen bescherming geven. De leenman beloofde trouw aan de leenheer die op zijn beurt beloofde indien nodig krijgsmiddelen te verrichten. Op vastgestelde tijden betaalde hij het “heergewaad”, aanvankelijk een paard, later een som geld. En zo ontstond het leenstelsel. Maar in later tijden greep de leenman zijn kans; bijvoorbeeld als zijn heer weer eens in geldnood verkeerde of plotseling overleed. Dan schonk hij stukken land aan zijn onderleenen en noemde hij zijn bezit een heerlijkheid. Soms ook kocht hij van de leenheer (in geldnood) het erfrecht en ging het geleende gebied over aan zijn zoon. Zo was de keizer van Duitsland leenheer van tientallen vorstendommen, zoals Valkenburg. Maar de heer van Valkenburg heerste op zijn beurt als een vorst over vele uitgestrekte gebieden die hij aan zijn onderdanen had doorgeleend en die soms de omvang hadden van een heel dorp. Als iemand een leen kocht of erfde, diende hij zijn trouw aan de leenheer te verklaren. Die plechtigheid noemde men de verheffing.

Jos Habets vertelt: “Het leenstelsel omvatte de Middeleeuwse maatschappij in haar geheel, van de hoogste trap tot de laagste, van de keizer tot de lijfeigene.”

Wie de vroegste geschiedenis van Sibbe en IJzeren, die in de veertiende eeuw begint, met vrucht wil lezen, doet er goed aan enig inzicht te veroveren in het leenstelsel dat in die tijd het leven van armen en rijken beheerste. Het is honderden jaren blijven bestaan, tot de komst van Napoleon aan het einde van de achttiende eeuw.

Literatuur

Jos Habets, De lenen van Valkenburg, PSHAL 21, 1884, 157.

Foto: Oud Valkenburg / Genhoes

Aan het begin van de veertiende eeuw liggen Sibbe en IJzeren vreedzaam naast elkaar. Wellicht zijn de meeste Sibbenaren afkomstig van Oud-Valkenburg. Onderdanen van de Heer van Valkenburg zijn het, met alle gevolgen (verplichtingen) van dien. Al enkele honderden jaren lang zijn de Heren van Valkenburg leenmannen van het Duitse rijk en op hun beurt leenheer over een groot gebied, dat diverse dorpen omvat, waaronder natuurlijk Oud-Valkenburg, Sibbe en IJzeren. De bekendste Heer van Valkenburg is Walram de Rosse, geboren rond het jaar 1252 en overleden in 1302.

En dan duiken er namen van mensen op, woonachtig in of op zijn minst afkomstig van Sibbe en IJzeren. In verkoopakten en schenkingsakten; in testamenten en in documenten, waarin leenmannen hun leengebied verheffen; of soms toevallig als getuige in een protocol. Hier wordt een poging gedaan om de vroegste Sibbenaren die we bij naam kennen, op een rij te zetten. We beperken ons tot de jaren tussen 1307 en 1400.

1. De eerste twee die we in een oorkonde tegenkomen – zij zetten Sibbe voor het eerst op de kaart - zijn zekere Bela en haar vader, Gerardus van Cybde. In 1307 is Bela aanwezig als getuige, als zekere Mychael, “kapellaan van Sint Martensaltaar” in de O.L. Vrouwekerk in Maastricht, een schenking doet aan ene Godefridus. Bela en haar vader Gerardus zijn, als we van hun naam mogen uitgaan, overduidelijk van Cybde afkomstig, maar waarschijnlijk poorters (burgers) van de stad Maastricht en Gerardus noemt zich “Van Cybde” om zich te onderscheiden van andere inwoners met de naam Gerardus. Deze wijze van naamgeving is in de veertiende eeuw – achternamen zijn onbekend – nog algemeen gebruikelijk. De naam Bela is waarschijnlijk afkomstig van de Heilige Bilfridus. In een latere oorkonde komen we haar nog een keer tegen.

2. In 1316 wordt Petrus van Cypde genoemd als getuige bij het opmaken van het testament van zekere Wiricus, clericus te Maastricht. “Tegenwoordig waren nog Theobaldus, Winandus de jecora (de Jeker?), Henricus van Hasselt, Peter van Cypde en Ulmannus, kapellanen van de O.L. Vrouwekerk....” Petrus is dus priester.

3. In een bewaard gebleven akte van het jaar 1324 lezen we, dat Petrus de Cypde, priester, een huis koopt dat aan de Cortenstraat is gelegen. Het lijkt geen twijfel, dat hier van dezelfde Petrus sprake is.

4. Bela van Sopde komt voor in een schenkingsakte van 2 december 1350. Zekere Henricus Nunnenboy verklaart dat zijn echtgenote Elisabet op haar sterfbed aan de kerk van de Heilige Nicolaas haar rechten heeft gelegateerd op zijn woonhuis in de Cortenstrate, gelegen naast het huis van Bela de Sopde.

De schrijfwijze van de achternaam van Bela is kenmerkend voor de wijze, waarop de klerken in de veertiende eeuw de pen hebben gehanteerd: heel vaak op hun gehoor. Als Bela “Subde” heeft gezegd, is de verwarring zeer voor de hand liggend. Misschien ook is er sprake van een vergissing.

5. Petrus de Cypde, plebaan van de Sint Nicokaaskerk in Maastricht, wordt in 1352 genoemd in een akte van overdracht. We hebben de geestelijke Petrus de Cypde reeds ontmoet in een testament uit het jaar 1316.

6. Elisabeth de Sibde zien we vermeld in oorkondes van 10 april 1366 en 1 augustus 1374. Ze zijn beide opgemaakt door schout en schepenen van Maastricht. Kennelijk woonde ook zij in

Maastricht. Was Elisabeth een religieuze? Een kloosterzuster of een begijn? We zullen het wellicht nooit te weten komen.

Duidelijk is, dat Gerardus, Bela, Petrus en Elisabet in Maastricht woonachtig zijn. Uit bewaard gebleven Maastrichtse gemeentelijke notulen weten we iets meer over de eisen waaraan men moest voldoen om Maastrichts “poorter” te worden. Om in de stad te mogen wonen, diende men aan bepaalde criteria te voldoen. De aspirant-burger diende een bewijs van wettige geboorte over te leggen en van onbesproken gedrag te zijn. Het bewijs van dit laatste was meestal een brief van de pastoor van de parochie waaruit hij afkomstig was. De genoemde Sibbenaren hebben aan deze eisen voldaan. Wanneer ze in Maastricht zijn gaan wonen, valt niet te achterhalen.

7. In een perkament uit het jaar 1375 staan de namen vermeld van de eigenaren van bezittingen die toebehoren aan Johan van Nuwenbergh in Gulpen. Ze moeten dus tienden betalen aan hem of via deze Johan aan de Hertog van Brabant.

In de opsomming komen we drie opmerkelijke namen tegen:

Rut Hasen van Zibde, Tilmans van Yzeren en Karys soon van Yzeren.

Men mag aannemen, dat deze drie mannen in Sibbe en Yzeren wonen of in Gulpen en daar de naam van hun geboorteplaats als achternaam gebruiken. Rut is een afkorting van de naam Rupert, die afkomstig is van de Heilige Rudbertus. De naam Tilman, afgekort Tyl of Til, kwam in de Middeleeuwen veel voor (zie Tyl Uilespiegel) en verwijst naar de heilige Tilbert. De naam Karys is afgeleid van het Latijnse carus, dat “dierbaar” betekent. Karys was dus een dierbare zoon van Yzeren.

8. In een verkoopakte van 6 november 1378 lezen we, dat rector Johannes van Wassenberch het erfrecht van een woning aan iemand verkoopt. Het huis is gelegen tussen het huis van zekere Van Berghe en dat van Margareta van Cibde, genoemd Griete Clockers.

De laatste 14^e-eeuwse oorkonde waarin de naam van Sibbe (in dit geval Tzipde) voorkomt is een vastlegging van de huwelijksvoorwaarden tussen zekere Goswin van Eysden en Jutta van der Velden. Ze is van 28 januari 1392 en er wordt afgesproken, dat na de dood van Jutta hun beider kinderen in bezit zullen komen van “den hoff tzo Tsipde, so wie die gelegen is mit allen synen tubehoeren ...” Hier lezen we geen naam van iemand uit Sibbe, maar wel maken we kennis met de zoveelste spelling van de naam.

Maar ondertussen heeft het Land van Valkenburg een rampzalige tijd achter de rug en er is een einde gekomen aan de glorieuze tijd van de heren van Valkenburg. In 1352 overlijdt Jan, de laatste heer van Valkenburg; zijn huwelijk blijft kinderloos en dus is er geen directe opvolger. Zijn zus Philippa is de voornaamste pretendent, maar ze verkoopt haar rechten aan Reinard van Schoonvorst, de bemiddelde heer van Elsloo. Daarna raakt Valkenburg in handen van diverse koper en verkopers, totdat Hertog Wenceclas van Luxemburg en Brabant in 1361 het inmiddels (1357) tot graafschap verheven Valkenburg in handen krijgt. Er volgen nog meer schermutselingen, maar in 1381 komt Brabant toch in het volle bezit van dit gebied. Zo komt Valkenburg na een langdurige erfopvolgingstrijd – die hier slechts heel summier is omschreven - in handen van het machtige Brabant.

Wat de bewoners van het gebied vooral ervaren is, dat de nieuwe heer in zijn pas verworven graafschap orde op zaken gaat stellen. Brabantse ambtenaren registreren de lenen opnieuw en verzoeken de leenmannen andermaal hun lenen te verheffen, nu met de hertog van Brabant als machtig leenheer. In Brussel, de hoofdstad van Brabant, leggen de klerken alles vast in leenregisters en grote delen daarvan zijn bewaard gebleven. Vele grote en kleine domeinen – kastelen, dorpen, gehuchten, boerenhoeven, landerijen en zo maar stukjes weiland – danken

aan deze reorganisatie van de hertog van Brabant hun oudste schriftelijke vermelding. In Sibbe en IJzeren is dat ook het geval: diverse leengebieden in de twee kleine dorpjes hebben een geschiedenis – vaak niet meer dan een opsomming van hun respectievelijke eigenaren – die in het jaar 1381 een aanvang neemt. Voor de betekenis van het woord verheffing, zie I-4. De 14^e-eeuwse verheffingen in Sibbe en IJzeren.

1. “Veus van Subde” (Servaas) verheft het Knubbenleen onder Subbe in 1381. Het leen bestaat uit 6 bunders land en beemd onder Subbe en Ald-Vakenburg.

2. Het Huybermans-leen onder “Subbe” bestaat uit landerijen, bossen en weiden ter grootte van 3,5 bonder en wordt in 1381 verheven door Jan Feilken van “Subbe.”

3. Het Geurts- of Horenberghs leen wordt in 1381 “verheven door zekere Lamberts. “Lamberts, son van Subde is man van synre hoffstadt en III boenre lants,” Het leen was gelegen tussen Sibbe en Yzeren.

4. “Johan van Alden Valkenborch is burchman van den hove te Zubde, XIII boenre lants ende I boenre hoverheide mit allen synen toebehoren.” Dit is het Strijthagen leen.

5. “Op Magreta-dag 1381 verheft Rutger Cleynten, afkomstig van Vilt, het Colsonsleen in Sibbe, groot 3 bonder en 3 morgen.

6. En dan de verheffing van het leen “Het Subber Huuske” in 1381.

“Willem van Hercke is man van synen hoeve te Subde met alle synen toebehooren soe als het gelegen is mit XLVIII boenre ackers, III b. beens ende III boenre bossche.” De naam Sibber Huis of Subber Huuske komt in de het leenregister niet voor. Ook de naam Vielartshof niet, die zal pas honderd jaar later ingang vinden.

7. Rond 1386 verheft Radulf van Heer de Rosendaelshof onder Subbe en IJzeren. Het leen omvat “in akkerland 43 bonder, in weiden en beembden 7 bonder, 6 groote en 13 kleine roeden in bosschen, in heggen en struiken 2 bonder 10 kleine roeden.”

In dit hoofdstuk is een poging gedaan om een – uiteraard gebrekkige - indruk te geven van Sibbe en IJzeren in de veertiende eeuw, toen de eerste voorvaderen opdoken uit een mistig verleden. Kenmerkend voor een gehucht als Sibbe is, dat die namen niet voorkomen in belangwekkende oorkonden, waarin vorsten of rijke leenheren aan het woord komen. Neen, het zijn huis-aan-huis overeenkomsten, over de verkoop van een woning of de opstelling van een testament. Hoeveel mensen hebben er tussen 1300 en 1400 in Sibbe en IJzeren gewoond? Dat zullen we wellicht nooit te weten komen. Slechts van twaalf van hen kennen we de doopnaam.

Gerardus van Cybde en zijn dochter Bela
Petrus van Cypde, Cipde of Cypde,
Elisabeth de Sibde,
Rut Hasen van Zibde,
Tilmans van Yzeren,
Henken van Yzeren,
Karys zoon van Yzeren,
Margareta van Cibde,
Veus (Servaas) van Subde,

Jan Feilken van Subbe
Lamberts, zoon van Subde.

We weten – zoals hierboven reeds verteld – dat deze mannen en vrouwen niet allemaal in Sibbe of IJzeren woonden op het moment dat ze in een akte werden genoemd. Maar hun namen zijn het waard om bewaard te worden en om ze vast te leggen in een hoofdstuk over de historie van Sibbe en IJzeren.

Literatuur

P.L.M. Tummers, Romaans in Limburgse aardrijkskundige namen, Assen, 1962, 33.
Jan G.M. Notten, Het Sibber Huis, Maastricht, 1995, 16.

De “Tachtigjarige Oorlog” is de traditionele benaming van de uit het verzet tegen de Spaanse Koning voortgesproten oorlog, die men in 1568 laat beginnen en die in 1648 eindigt met de Vrede van Munster. Voor Valkenburg en omgeving mag men deze tachtig jaar zonder overdrijving een rampzalige periode in de geschiedenis noemen. Als een steeds opnieuw golvende watermassa denderen de met elkaar strijdende partijen beurtelings over Valkenburg en omstreken heen. Spaanse en Staatse militairen nemen de dorpen in en laten een spoor van plunderingen en vernietiging achter. Zelf spelen de Limburgers geen rol van betekenis: er wordt niet óm, maar ín Limburg gestreden, zo beschrijven historici dat. Tachtig jaar lang – met onderbrekingen - is Limburg het strijdtoneel van Europa.

De geschiedschrijvers laten de Tachtigjarige Oorlog beginnen in 1568 met de inval van Willem van Oranje vanuit Duitsland. Vier dagen later trekt Lodewijk van Nassau Groningen binnen. Aan het hoofd van een leger van 25.000 man komt Willem vanuit Keulen Zuid-Limburg binnen en de abdij van Rolduc, het klooster van het Heilig Hart in Hoogrucs en de Brigidakerk in Noorbeek gaan in vlammen op. Zijn doel: Brussel bereiken, het bolwerk van de Spaanse vijand. Van 28 september tot 5 oktober vestigt hij zijn hoofdkwartier in kasteel Wittem, dat dan toebehoort aan Floris van Pallandt. Willem van Oranje, bijgenaamd de Zwijger, verovert Valkenburg, maar Maastricht weigert de stadspoorten te openen en hij geraakt in moeilijkheden. In de avond van 5 oktober verlaat Willem zijn legerkamp in Wittem, waarna hij op wonderbaarlijke wijze manier tussen Obbicht en Nattenhoven met zijn 21.000 voetknechten en 9000 ruiters de Maas over steekt. Maar de Hertog van Alva, die door de Spaanse koning naar de Lage Landen is gezonden om orde op zaken te stellen, ontwijkt ieder gevecht, want hij weet, dat Oranje zijn leger niet lang op de been zal weten te houden. Terneergeslagen ontbindt Willem in februari 1569 zijn leger in Straatsburg. Valkenburg is inmiddels door de Spaanse militairen bezet.

Al in het jaar 1586 wordt Floris van Pallandt, bewoner van het kasteel in Wittem, voor de Raad van Beroerten in Brussel gedaagd, omdat hij de Prins van Oranje onderdak heeft verleend en kennelijk tot diens vriendenkring behoorde. Zijn kasteel wordt geconfisqueerd (gerechtelijk in beslag genomen) en bemand door Spaanse troepen. Beter zijn we ingelicht over Maria van Ghoor en Jacques van Oijenbrugge, die sedert 1563 woonachtig zijn op kasteel Hartelstein in Itteren en leenhouder van het Sibber Huis. Het echtpaar blijkt overtuigend aanhanger van de protestantse godsdienst en heeft onomwonden de partij van Willem van Oranje gekozen. Maria heeft “het Heilig Avondmaal” gevierd met diverse “ketterse” predikanten en het echtpaar heeft Willem van Oranje tien paarden ter beschikking gesteld. In 1570 volgt het vonnis in Brussel: Jacques van Oyenbrugge en Maria van Ghoor worden verbannen en al hun bezittingen worden verbeurd verklaard. Het Sibber Huis ligt al enkele jaren leeg. In 1598 krijgt Charles Baron de Billehé het ten geschenke. Hij is raadsheer van de bisschop van Luik en zonder twijfel aanhanger van de “ware godsdienst.”

Een rij van machtswisselingen

Slechts enkele dagen, nadat Willem van Oranje van het toneel is verdwenen, bezetten de troepen van Alva het stadje Valkenburg. In 1572 is de vestingstad in handen van Lodewijk van Nassau; in 1579 herovert de Spaanse hertog van Parma het hele gebied. Er volgt een tijd van rust, die zal duren tot 1632.

In dat jaar wordt de Maasvallei andermaal het toneel van oorlogshandelingen, want Frederik Hendrik onderneemt een veldtocht door de Zuidelijke Nederlanden; Roermond neemt hij

zonder moeite in en na zware strijd ook Maastricht. Valkenburg verovert hij eveneens en dan trekt hij zich onverwacht terug. In 1634 is Valkenburg alweer in handen van de Spaanse troepen, maar die verlaten het na zes weken. Daarna wordt het vestingstadje weer even Hollands, maar Spaanse infanteristen en ruiters heroveren het in 1636 op hun beurt. Eén jaar later heersen de Hollanders er weer, maar niet voor lang: van 1639 tot 1644 heerst er een Spaans garnizoen. Als op 24 juni 1644 de Staatse troepen de burcht belegeren, slaat het snel op de vlucht: Valkenburg en omgeving geraken definitief in Hollandse handen. Alles bijeen is het een droevig verhaal met steeds een nieuwe eigenaar, want zo noemt de veroveraar zich. De bevolking heeft te lijden gehad van rovende militairen, de vele belegeringen hebben kasteel en stad gesloopt. Van de omliggende dorpen, zoals Houthem, Schin op Geul en Oud-Valkenburg met Sibbe en IJzeren, weten we niet hoe ze al deze schermutselingen hebben overleefd.

Op 24 oktober 1648 wordt alom in de Spaanse en Staatse Nederlanden de Vrede van Munster afgekondigd. De klokken luiden, kanonschoten van vreugde weerklinken. De koning van Spanje erkent de “Vereenigde Nederlanden” als een vrij en soeverein gebied en beide partijen behouden het grondgebied, dat ze in bezit hebben op het moment van de ondertekening. Maar voor de Landen van Overmaze betekent Munster geen vrede. Zowel de Spaanse koning als de Staten Generaal claimen het gebied en een lange reeks van onderhandelingen staat voor de deur. Een gerechtshof, bestaande uit acht Spaanse en acht Staatse leden, overlegt jaren lang en in 1661 komt het Partagetractaat tot stand, een zeer gecompliceerde verdeling, waarbij voor ieder dorp apart wordt vastgelegd, of het Staats of Spaans zal worden. In vele geschiedenisboeken wordt Limburg een lappendeken genoemd en de basis voor deze naamgeving is voor het zuiden onmiskenbaar in 1661 gelegd.

In en rondom Valkenburg krijgen de Staten - Generaal: stad en kasteel Valkenburg, Berg, Bemelen, Houthem, Meerssen, Hulsberg en Klimmen.

Spaans worden: Oud-Valkenburg, Strucht, Schin op Geul, Nuth en Vaesrade. De verdeling van 1661 heeft meer ingrijpende gevolgen dan op het eerste oog lijkt. Met name betekent het, dat de Spaanse dorpen hun katholieke geloof mogen belijden, terwijl de Staatse een felle protestantisering te wachten staat. Het Partagetractaat betekent, dat Schin op Geul, Strucht en Oud-Valkenburg met Sibbe en IJzeren voor het eerst sinds vele eeuwen onder een ander beheer komen dan Valkenburg. Bovendien blijven ze katholiek. Het jaar 1661 mag men zodoende een historisch jaar noemen in de bescheiden geschiedenis van de beide dorpen op het plateau. Er lijkt een rustige periode in het verschiep te liggen.

Maar de rust is van korte duur. In mei van het jaar 1672 – ruim tien jaar na het Partagetractaat - laat de Franse koning Lodewijk de Veertiende Valkenburg bezetten door een troepenmacht onder leiding van kolonel Marseillac. Na de Hollanders en de Spanjaarden doet een nieuwe despoot zijn intrede in Zuid-Limburg. Maar een Frans bolwerk(je) op slechts twaalf kilometer van het Hollandse Maastricht, dat kan niet goed gaan. De Staatse Gouverneur besluit om Valkenburg aan de Fransen te ontnemen. Koning-stadhouder Willem II geeft opdracht om Valkenburg in te lijven en op 6 december veroveren de Staatsen stad en burcht Valkenburg. Vier dagen later vernietigen ze met een overdaad aan buskruit het eens zo majestueuze kasteel. De rol van Valkenburg als een versterkte stad is uitgespeeld.

In Sibbe en IJzeren moeten de inwoners het gedonder van het buskruit hebben gehoord. Dat ze de oorlogsgebeurtenissen zorgeloos aan zich voorbij hebben zien gaan, kan niet waar zijn: ook zij moeten hebben geleden onder steeds opnieuw voorbijtrekkende legers die er niet voor terugschrokken om het vee van de boer te roven en zijn boerderij in brand te steken. Ook al is er weinig of niets over geschreven.

Na een status quo van enkele tientallen jaren verschijnt de volgende onverwachte keizer op het podium. In 1713 wordt de Vrede van Utrecht gesloten met als partijen: Engeland en de Republiek enerzijds, Frankrijk en Spanje anderzijds. Filips V van Bourgondië wordt erkend als koning van Spanje en staat zijn gebieden in de Landen van Overmaas af aan Karel VI, keizer van Oostenrijk. Oud-Valkenburg, Schin op Geul, Sibbe en IJzeren worden Oostenrijks, Valkenburg blijft "Hollands." Vooral vanwege de lage belastingen heeft het nieuwe bewind al snel een goede naam opgebouwd. De nu "Oostenrijkse" dorpen berusten in de nieuwe situatie. Een periode van rust breekt aan.

MADONNA - BEELDJE VAN DE WIEPELBERG

Dit beeldje stond in een nis in of aan een boom in de buurt van 't Gasthuis.

Op 4 maart 1743 trok langs de oude heerbaan van Maastricht naar Aken een troep Engelse soldaten. Zij waren op weg om keizerin Maria Theresia bij te staan in haar strijd tegen de koning van Frankrijk.

Gekomen voorbij 't Gasthuis hield de troep een kleine rustpauze. Een van de soldaten zag het Maria-beeldje in de boom, pakte het uit de nis en vertrapte en vernielde het met zijn zwaard. Deze heiligschennende daad bleef niet lang ongestraft. Toen de troep weer verder trok kwam de betreffende soldaat aan de Wiepelberg te vallen en brak zijn scheenbeen. Hij werd door zijn kameraden op een kar vervoerd. In de buurt van Ingber kreeg hij een hevige ontsteking in zijn been. Deze ontsteking breidde zich in korte tijd uit over zijn hele lichaam.

Bij Ingber stierf de heiligschennende soldaat en werd daar in een klein bosje begraven.

Ondertussen hadden de boeren, die het voorval hadden gezien de brokstukken van het Madonna-beeldje bijeen geraapt. Ze overhandigden de brokstukken aan de pastoor van Wijlre. Deze borg ze op in een houten doosje met het oog op een eventueel herstel. Hij plaatste dit doosje in het Maria-altaar van de parochiekerk.

(gegevens mede ontleend aan :Wielder-Wylre-Wijlre; uitgegeven bij het opheffen van de zelfstandige gemeente Wijlre per 31-12-1981)

Het verhaal wordt eentonig: ook de Oostenrijkse tijd duurt niet lang. Opnieuw zal de grote politiek nieuwe veranderingen te weeg brengen in het toch al door grenzen doorklievende gebied van de beneden-Maas. De Republiek en Keizer Jozef II, de verlichte, nieuwe heerser over Oostenrijk, vinden in 1785 een oplossing voor de steeds groter wordende spanning tussen beide landen. Bij het verdrag van Fontainebleau doen de Staten Generaal afstand van het Staatse gebied in Dahlem en ze krijgen daarvoor in ruil Oud-Valkenburg met Sibbe en IJzeren, Schin op Geul, het klooster van Houthem- Sint Gerlach en nog enkele "Oostenrijkse" dorpen. Geheel Zuid-Limburg wordt nu Staats, op Maastricht en een paar vrije rijksheerlijkheden na en Jozef II ontvangt een bedrag van ruim negen miljoen. De wijze waarop deze "ruil" tot stand komt is kenmerkend voor de handelwijze van de Europese grootmogendheden in de achttiende eeuw. Sibbe en IJzeren zijn net "Hollands", maar de zoveelste revolutie staat voor de deur. Nog geen tien jaar later verschijnen de Franse rebellenlegers in Maastricht en dat zal een complete omwenteling betekenen, voor zowel Valkenburg als Oud-Valkenburg, voor zowel Sibbe als IJzeren.

De Franse Tijd komt aan de orde in I-7.

Literatuur

P.J.H. Ubachs, Handboek voor de geschiedenis van Limburg, Hilversum, 2000, vooral pagina 175 ev en 263 e.v.

H.J.H. Schurgers, J.G.M. Notten, L.G.W. Pluymaekers, *Geschiedenis van Valkenburg – Houthem, Valkenburg*, 1979, 136 e.v, 149 e.v.

Jan G.M.Notten, *Het Sibber Huis*, Maastricht, 1995, 64.

Charles Thewissen, *Limburg van 1648 tot 1795*. In: *Limburg's Verleden*, deel II, Maastricht, 1967, 302.

Kaartje: Landen van Overmaze
 Partagetractaat
 Kaart van De Ferraris

In de geschiedenis van Europa is het jaar 1789 van grote betekenis, want dan breekt in Parijs een heftige revolutie uit, die aanvankelijk alleen voor Frankrijk zelf, maar spoedig ook voor heel West-Europa een ingrijpende, sociale en politieke omwenteling met zich mee zal brengen. Reeds geruime tijd mokt het volk en de haat tegen het beruchte “ancien régime” is groot. De sociale ongelijkheid, het eeuwenoude leenstelsel met leenheren en leenmannen, de bevoorrechting van adel en geestelijkheid, de corrupte en meedogenloze rechtspraak, allemaal zaken die in deze tijd van Verlichting – de nieuwe wereldbeschouwing ten opzichte van godsdienst en kerk, gezag en maatschappij - verzet oproepen. De Middeleeuwse standenmaatschappij wankelt op haar grondvesten.

Op de 14^e juli krijgt het verzet een gewelddadig karakter. Het woedende gepeupel trekt joelend door de straten van Parijs, bereikt de Bastille, de Staatsgevangenis, neemt het oude en slecht verdedigde gebouw in en de gevangenen stormen naar buiten. Wat in oorsprong een burgeropstand is, breidt zich razend snel uit over een groot deel van het land. Kastelen worden geplunderd, edelen verjaagd, de guillotine doet haar werk. De revolutie kost duizenden mensen het leven. De 14^e juli is in Frankrijk nog steeds een nationale feestdag met een emotionele betekenis.

Het vervolg doet denken aan een dijkdoorbraak. Op 26 augustus 1789 beloven de Franse Republikeinen aan de Europese volkeren vrijheid, gelijkheid en broederschap en de monarchieën krijgen een oorlogsverklaring in de brievenbus. In september 1792 wordt de Franse republiek uitgeroepen; de Marseillaise is het strijdlied.

Niet alleen in Frankrijk dromen de “gewone” mensen over veranderingen in de maatschappij, die een einde zullen maken aan de vele onrechtvaardige en achterhaalde toestanden. Ook in andere landen zijn de koningen alleenheersers, baronnen en graven buiten hun straatarme werklieden uit. De boeren in alle landen gaan gebukt onder drukkende herendiensten en feodale verplichtingen. De burgers worden opstandig bij het zien van al die mensen van adel die zich op onmenselijke wijze verrijken. In 1879 beleeft Luik een revolutie van werklieden die zich verzetten tegen de hoge belastingen voor de armen en de vrijstelling daarvan voor adel en geestelijkheid. In Zuid-Limburg is het volk rumoerig en opstandig. De Vrede van Munster, het Partagetractaat en het verdrag van Fontainebleau hebben een versnippering op geleverd, die de bodem rijp maakt voor chaos, machteloosheid van politie en straffeloosheid van criminelen (die op hun gemak van Oostenrijks naar Staats gebied kunnen ontsnappen) en voor de bestuurders van kleine dorpen die zich gedragen als vorsten. Het zijn de Bokkenrijders, die – ofschoon niet of zeer matig georganiseerd – de adel hier en daar het vuur aan de schenen leggen. Ze vluchten zo snel van plaats naar plaats, dat de eenvoudige burger denkt, dat ze op bezemstelen door de lucht vliegen. Justitie grijpt streng en soms barbaars in. De graven en baronnen voelen het onheil naderen en bereiden zich voor op de strijd, want de haard van opstand smeult in de jaren zeventig en tachtig van de achttiende eeuw in heel West-Europa, ook langs Geul en Maas.

De expansiedrift van de Franse revolutionairen doet hen nog in 1792 het Maasgebied bereiken, als een groot Frans leger de streken tussen Maas en Rijn bezet. Na een nederlaag bij Aken druipten de opstandelingen af, echter niet voor lang, want in de zomer van 1794 zijn ze terug. Heel België wordt onder de voet gelopen, op 27 juli bereiken de Franse troepen de lijn Tongeren-Luik, een paar dagen later trekken ze Keulen binnen en op 4 november capituleert de stad Maastricht. Het gehele territorium tussen de Franse noordgrens, de Rijn en de grote rivieren in Nederland is vóór het jaar 1795 aanbreekt, in Franse handen. De burgers van de Oostenrijkse Nederlanden gaan voortaan als Franse burgers door het leven. Op 16 mei 1795

(het verdrag van De Haag) staat de Republiek de generaliteitslanden af en dat betekent ondermeer, dat Valkenburg, Houthem, Schin op Geul en Oud-Valkenburg onder Frans gezag komen. De zuidelijke Nederlanden worden bij Frankrijk gevoegd als “Departements Réunis”, (herenigde departementen).

De mensen in het Geuldal hoeven geen revolutie te ontketenen, ze krijgen de omwenteling op een presenteerblad aangeboden. In geschiedenisboeken staan alleen verhalen over krijgsverrichtingen, maar in hoeverre de gewone burger de komst van de Fransen als een bevrijding heeft beschouwd, daar hebben we weinig of geen gegevens over. Zeker is, dat de voormalige machtshebbers weinig reden tot juichen hebben gehad. In twintig jaar tijds (1794-1814) zullen tal van Middeleeuwse rechten en gewoonten worden afgeschaft en de grondslag zal worden gelegd voor een geheel andere samenleving. Hoogstwaarschijnlijk heeft de bevolking de Franse bezetter met grote reserve ontvangen, zoals men dat ook met de Oostenrijkse had gedaan.

In Parijs werkt men in 1795 al weer aan een nieuwe territoriale indeling. De Fransen scheppen negen departementen en een daarvan is een het Departement Nedermaas (Meuse inférieure). Het omvat dertig kantons, waarvan Valkenburg er één is. Maar het is erg groot en als gevolg van weer nieuwe besprekingen wordt Heerlen en omstreken een eigen kanton. Op 3 maart 1796 komt het nieuwe kanton Valkenburg officieel tot stand en het omvat Valkenburg, Houthem, Berg, Terblijt, Schimmert, Hulsberg, Klimmen, Strucht, Schin op Geul en Oud-Valkenburg met Sibbe en IJzeren. Het kanton Valkenburg zal blijven bestaan tot 17 februari van het jaar 1800.

Maar de indeling in departementen en kantons is niet de ingrijpendste verandering die de burger meemaakt. Hij heeft zoveel verschillende veroveraars aan zijn deur zien voorbijgaan – Hollanders, Spanjaarden, Oostenrijkers – dat hij gewend is geraakt aan nieuwe regels. Maar nu moet de inwoner van Sibbe en IJzeren - van wie lang niet iedereen kan lezen - de adem in de keel zijn gestekt bij de in het Frans gestelde verordeningen.

Er wordt drastisch afgerekend met alle voorrechten van de adel. Heerlijkheden met rijke eigenaren, zoals Schin op Geul, Wijlre en Oud-Valkenburg, veranderen in gewone dorpen. De schepenbanken worden opgeheven en er wordt een nieuwe kalender ingevoerd, de wetgeving en de rechtspraak worden gereorganiseerd. Het Franse leger gebruikt het klooster in Houthem als hospitaal voor militairen, wat voordien een doodzonde moet zijn geweest. De katholieke kerk mag haar christelijke feesten niet meer in het openbaar vieren, de kerkklokken luiden niet meer, processies worden verboden. Bovendien wordt de zondag afgeschaft en er komt een rustdag om de tien dagen. Boeren en landbouwers worden vrije mannen, want de tienden en herendiensten zijn verdwenen. Maar de belastingen zijn zwaarder en wie heeft geld om grond te kopen? De boer die gewend is, om in natura te betalen, is vaak arm en soms genoodzaakt zijn bedrijf te verkopen. De bemiddelden zijn er als de kippen bij en kopen land op tegen lage prijzen: de nouveaux riches doen hun intrede. Het Ancien Régime is opgeruimd, voor altijd. Maar boer blijft boer en rijk blijft rijk. Wat oorlogsvoeren betreft, blijft het Limburgse heuvelland gespaard. Napoleon voert zijn oorlogen in verre landen. In deze streken merkt men er weinig van, behoudens het oproepen van een aantal jongeren voor de krijgsmacht in het Napoleontische leger.

De Fransen blijven experimenteren op bestuurlijk gebied en bij wet van 17 februari 1800 worden de kantons opgeheven en omgezet in gemeentelijke arrondissementen, die meestal niet veel afwijken van de vroegere steden en dorpen. In Oud-Valkenburg wordt P.J. Vanderhoven benoemd tot eerste maire (burgemeester). Evenals in alle plaatsen met minder dan 2500 inwoners komt er een adjoint municipal (hulpburgemeester) en er wordt een conseil municipal (gemeenteraad) ingesteld, die tien leden telt.

Benoemd en niet gekozen, dat zijn de nieuwe functionarissen. Armlastigen komen niet in aanmerking, de bemiddelden verdelen de (overigens nauwelijks betaalde) functies onder elkaar. De overwegend Hollands-protestante regenten zijn verdreven, maar er zijn andere voor in de plaats gekomen. Het jaar 1800 is echter toch het jaar, dat het eerste vleugje democratie door de velden waait, want de raadsleden zitten daar niet om hun eigen welvaart te verbeteren, maar voor het belang van alle inwoners.

In de Franse Tijd beleeft de akkerbouw een redelijke bloei, de graanoogsten zijn bevredigend, de Franse bezetter besteedt veel aandacht aan de wegeaanleg. Kleine dorpen worden zodoende wat voortvarender. De handel wordt hierdoor bevorderd, ook trouwens door de afschaffing van de tolheffing. In feite is de Franse Tijd voor dorpen als Sibbe een tijd van vooruitgang geweest.

Zoals voor alle plaatsen breekt aan het begin van de negentiende eeuw voor Sibbe en IJzeren een nieuwe tijd aan. Een tijd met veranderingen, waar men twintig jaar geleden niet over durfde dromen. De burger proeft (een beetje) inspraak. Iets volslagen nieuws in die tijd.

Literatuur

P.J.H. Ubachs en I.M.H. Evers, Ongewilde revolutie, PSHAL 130, 1994.

W. van Mulken, Inventaris van de archieven van het Kanton Valkenburg, Maastricht, 1973.

Martin Stevens Fonds: Enveloppe Rame

Brief Dagnely

Op 7 september 1821 schrijft Antoine Dagnely een brief aan zijn broer Nicolas te Wesel. Antoine exploiteert dan de Maesmolen te Maastricht en is eerder in Valkenburg molenaar geweest op de Franse Molen en ook wethouder (adjoint) aldaar.

Bij de veldslagen tegen keizer Napoleon heeft hij voedsel en overige goederen geleverd aan de coalitietroepen uit Engeland, Holland en Pruisen, die gelegerd waren in de Maasstreek en die Napoleon verslagen hebben bij Waterloo.

Vanaf 1805 heeft Antoine Dagnely in Sibbe en omstreken gronden gekocht en enkele opstallen. Hij bouwt ook het herenhuis met pachthof aan de Dorpstraat (nu herenhuis Franssen en boerderij Baenen).

In de brief aan zijn broer te Wesel wordt uitvoerig gesproken over de gezondheidstoestand van de hele familie en over zijn plannen om samen met zijn broer nog meer aankopen te doen, want er is veel grond te koop, het gaat slecht met de boeren.

Hij schrijft ook over zijn activiteiten te Sibbe:

"...mais nos occupations de campagne m'en ont empêché. Surtout par nos plantations nouvelles à Sybbe. J'ai fait l'acquisition d'un morceau de prairie de mon voisin pour agrandir mon bosquet ou jardin anglais et j'ai été jusqu'à présent occupé à le traier et planter avec tous beaux arbres que j'ai eu de M. Loisel. Je m'occupe sans cesse à embellir cette propriété; j'ai fait également assurer contre incendie tous les bâtiments, vous y trouverez bien du grand changement quand vous le verrez..."

In Sibbe heeft ook een tijdlang de burgemeester van Valkenburg gewoond. Het betreft Jan Lambert Franssen, getrouwd met dochter Annette van voornoemde Dagnely, die van 1852 tot 1857 (zijn overlijden) aan de Dorpstraat woonde.

Hij was burgemeester in Valkenburg van 1832 tot 1843 en van 1848 tot 1854. De laatste twee jaar van dat burgemeesterschap woonde hij in Sibbe. Dat buiten de gemeente wonen was ook de reden voor zijn terugtrekking uit dat ambt. Zie foto.

Hij is overigens wel weer in Valkenburg begraven. Zijn graf/grafsteen staat nog naast de rouwkapel op de begraafplaats aan de Cauberg.

- HIER KOMT EEN FOTO VAN DE TEKST IN DE MUUR IN DE LIMIETSTRAAT.
- ZULLEN WE (als opfleuring tussen al die regels) EEN FOTO (schildering) VAN NAPOLEON PLAATSEN? Die zijn er in overvloed.

Kan er misschien een foto komen van de plaats waar het gemeentehuis in 1800 werd gebouwd? Was dat niet in Sibbe? Is later gebouwd

In de periode 1796-1800 heeft een aantal inwoners van Oud-Valkenburg een officiële functie bij de gemeente (Municipalité) en vertegenwoordigen deze ook in het kanton Valkenburg : **agent:** achtereenvolgens HH Pelsler, de la Croix (O-V) en J.Haesen en J.G.Mulleneers (Sibbe-IJzeren);

adjoint : J.G. Ackermans (IJzeren) en M.Damoiseaux, later P.Pluymaekers.

burgemeesters: (we nemen hier de eerste burgemeesters in de Franse tijd en de periode tot 1830 de Belgische afscheiding). Achtereenvolgens waren dat:

- P.J.Vanderhouwen 1800-1804
- Th. Cornips 1804-1811 (woont in Sibbe)
- A.C. Hesselt van Dinther 1811-1817
- F.W.Quadvlieg 1817-1830; hij was tevens burgemeester van Valkenburg.

Uit de periode van de Franse overheersing kunnen we de volgende twee met elkaar verbonden verhalen optekenen; hieruit blijkt dat 't echt niet altijd pais en vree was.

Zo vermeldt de familiechroniek Damoiseaux het volgende verhaal:

"...in 1793 doorstond de stad Maastricht een belegering van de Fransen, maar in 1794 moest de stad zich, na een vernietigend bombardement, overgeven aan generaal Kléber. De stad en het land rondom werd overstroomd door Franse soldaten en ook de mensen van Oud Valkenburg mochten delen in de ellende, die de bezetting met zich meebracht. Zij mochten ervoor zorgen, dat de soldaten en hun paarden te eten hadden. En het vorderen van alles wat het leger nodig had ging niet altijd even georganiseerd.

Sibbe (een gehucht van Oud Valkenburg) was al verschillende malen geplunderd door de Franse soldaten en de inwoners hadden veel te lijden gehad van het barre krijgsvolk, toen op 15 oktober 1794 nieuwe leveringen gedaan moesten worden. De burgemeester Jan Kornips en zijn plaatsvervanger Jean Gerard Mulleners, begaven zich naar de griffier de Lacroix om maatregelen te nemen in verband met de vordering van varkens, haver en hooi.

Het enige hooi, dat in het dorp nog te vinden was, lag in kasteel Chaloen. Toen de bestuurders meenden alles geregeld te hebben kwamen de militairen weer met nieuwe vorderingen, ze eisten gehoorde beesten.

Maar bij de officiële eisen bleef het niet. Horden soldaten gingen op eigen houtje ook nog eens de dorpen afstropen.

Op dezelfde dag dat de bestuurders probeerden alles zo goed en zo kwaad als dat ging te regelen, kreeg het dorp omtrent de middag bezoek van een aantal chasseurs te paard. De inwoners hadden haver klaar staan, die geleverd moest worden in opdracht van de

commissaris van oorlog, Bigotterre. De bende soldaten wilde de gereedstaande haver meenemen voor hun paarden. De inwoners verzetten zich daar tegen en er ontstonden rellen, waarbij o.a. hooivorken gebruikt werden.

De volgende dag, 16 oktober 1794, was de bende soldaten weer in Sibbe. Onder bedreiging stalen zij haver, mishandelden de inwoners en sloegen de ruiten van hun huizen kapot. Dan trokken ze naar de hoeve van Christiaan Damoiseaux (in die tijd pachter op het Sibberhuis). Dat was zo tussen drie en vier uur in de namiddag. Daar aangekomen werd hen door Christiaan gevraagd wat ze kwamen doen.

Wel, ze kwamen controleren of er geen wapens op de hoeve waren. In het dorp hadden zij drie geweren en een hellebaard in beslag genomen. Een schriftelijke order hadden ze niet en ze konden ook niet zeggen, wie hun opdrachtgever was. De cavalerist die de troep aanvoerde was, volgens getuigen, gekleed in een blauw en groen uniform met rode paramenten. Hij had grote gouden ringen in zijn oren en bereed een zwarte merrie. Hij ging de anderen voor in het plegen van geweld. Met de sabel in de hand naderend, sloeg hij Christiaan verschillende malen met de platte kant van het wapen, en met de punt van het wapen vernielde hij de kleren van de boer.

Christiaan werd gedwongen alle deuren in zijn huis, schuur en stallen te openen. De soldaten sloegen ruiten stuk en keerden een zak met graan om, de vruchten vlogen in het rond. Na alle hoeken van de boerderij doorzocht te hebben, was de buit: twee vette schapen, die later geschat werden op 7 courones, 40 pond boter, ongeveer honderd eieren en verder een hoeveelheid spek. Ook 10 maten haver, bestemd voor de levering, werden meegenomen en de soldaten stalen twee vesten van de schoonvader van Christiaan, Joannes Cuypers, één van zwart velours en één van blauw. Deze "respectabele grijsaard" werd mishandeld.

Op de hoeve was een "sauv-garde" geplaatst, genaamd Simon Lemoine. Ook deze werd geslagen en hij had de grootste moeite om de sabelslagen met zijn geweer af te weren. Daar bleef het niet bij. Ook het personeel van de hoeve werd mishandeld. De soldaten pakten een jongen, Johannes Bisschops, die pas vijf of zes dagen op de boerderij in dienst was, vast en bonden hem aan de staart van een paard. De knaap werd meegesleurd door heel het dorp, door greppels en modderkuilen en door de soldaten als gevangene meegenomen. Ook de vrouw van de plaatsvervangend burgemeester werd geslagen ondanks het feit, dat zij zwanger en in haar negende maand was. De burgemeester Kornips werden gearresteerd en gedetineerd op Petersheim, het hoofdkwartier van generaal Kléber."

Dat echter ook de Sibbenaren zich (toen ook al) niet onbetuigd lieten blijkt uit een een roofoverval enkele maanden later.

Een brigadier, genaamd Jean Marie Gallien, in dienst bij de Franse dragonders, was op zoek naar betere huisvesting. Zo kwam hij in Sibbe op de Hoorensberg (Heunsberg). Daar werd hij plotseling overvallen, zwaar toegetakeld met een stok door twee mannen, en beroofd. Hij moest zich in Valkenburg door de chirurgijn laten behandelen. Hij wist wel waar zijn belagers te vinden waren. Toeval of niet, hij wist de schuldigen op de boerderij van Christiaan Damoiseaux aan te wijzen. Weer kwam een klein gezelschap op diens boerderij op 'onderzoek'. Alle knechten moesten aantreden, omdat daaronder volgens Jean Marie de daders bijhoorden. Zeven knechten (nu zeggen we medewerkers) moesten aantreden. Dat waren Peter Horsmans, Joseph Hendricks, Joannes Bisschops (met waarschijnlijk de schrik in de benen, wel weer hersteld, aanwezig), Joannes Houppermans, Mathias Ubaghs, Hendrik Spees van Welsden (afwezig) en Michael Cremers uit Heer. Uit aanwijzingen van Jean Marie, bekentenissen en vondst van o.a de stok waarmee geslagen was, bleken de twee laatsten de schuldigen te zijn. Ze zullen hun straf wel niet hebben kunnen ontlopen.

Bronnen:

*RAL, Frans Archief: Lyst behelzende het getal en de naamen, ouderdom, staat of beroep der inwoonders der gemeente Oud-Valkenburg, kanton Valkenburg. 1796.

*Familiiekroniek Damoiseaux; Bèr Gulikers, 1985.

Het tijdvak tussen de jaren 1800 en nu kan voor Sibbe en IJzeren als volgt worden ingedeeld:

- de Franse Tijd, tot 1815
- onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden, 1815-1830
- de Belgische Tijd, 1830-1839
- onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden, gemeente Oud-Valkenburg, 1839-1940
- onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden, gemeente Valkenburg-Houthem, 1940-1982
- onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden, gemeente Valkenburg aan de Geul, 1982 tot heden.

In 1815 worden Nederland en België ter wille van het Europese evenwicht weer aan elkaar gevoegd. Koning Willem I aanvaardt de soevereiniteit. Oud- Valkenburg krijgt een schout als gemeentehoofd, een functie die wordt toebedeeld aan de zittende maire. Er verandert dus niet veel. Tot 1830 groeien de twee kleine dorpen betrekkelijk voorspoedig. Dan breekt de “Belgische tijd” uit en Oud-Valkenburg wordt onderdeel van het afgescheiden Koninkrijk België. Nieuw is dat de notabelen (belastingbetalers) voortaan de schout en de schepenen mogen kiezen. Maar in 1839 wordt België als zelfstandig land ook door Nederland erkend en de helft van Limburg wordt Nederlands. Sibbe en IJzeren sluiten dus aan bij Nederland. Van 1800 tot 1940 maakt Sibbe-IJzeren deel uit van de gemeente Oud-Valkenburg en de twee dorpen zijn qua inwoneraantal binnen deze gemeente het belangrijkste. Dat blijkt ondermeer uit de woonplaats van de burgemeester.

Burgemeesters

Hier passeren de burgemeesters achtereenvolgens de revue en waar mogelijk wordt een aantal bijzonderheden toegevoegd.

Na de nieuwe kantonale en gemeentelijke indeling wordt P.J. Vanderhouwen tot eerste burgemeester benoemd. Hij heeft waarschijnlijk in Oud-Valkenburg (of Valkenburg) gewoond en is tevens notaris geweest.

Na hem wordt in 1804 Thomas Cornips burgemeester. Hij is de eerste burgemeester nieuwe stijl die in Sibbe woont.

Na hem, vanaf 1811 tot 1817, is A.C. Hesselt van Dinther uit Oud-Valkenburg burgemeester. De officiële betiteling van de burgemeester luidt dan 'maire' en wethouders heten dan 'adjoint' en later schepenen.

F.W. Quadvlieg wordt burgemeester in 1817 en blijft dat tot 1830. Hij is tevens burgemeester van Valkenburg. Die combinatie komt nog een keer voor en wel tussen 1935 en 1940 in de persoon van P.A.Hens.

Alle volgende burgemeesters zijn afkomstig uit Sibbe of IJzeren. Van 1830 tot maar liefst 1860 bekleedt Nicolaas Raedemakers dit ambt. Hij is afkomstig uit Mheer en heeft in Maastricht de Maesmolen beheerd voor de weduwe Dagnelie. Deze weduwe heeft in Sibbe een herenhuis met pachthof in eigendom. Nicolaes trouwt met deze 15 jaar oudere weduwe en trekt bij haar in (pand Dorpstraat).

Het leven in een uitgesproken plattelandsgemeente als Oud-Valkenburg mag men met de beste wil van de wereld geen spectaculair gebeuren noemen. Zeker in de periode van Nicolaes emancipeert Sibbe-IJzeren ten opzichte van Oud-Valkenburg. Dat blijkt alleen al uit het feit dat vanaf nu de burgemeester onafgebroken in Sibbe-IJzeren woont, de St. Rosakerk in Sibbe wordt gebouwd, alsmede het gemeentehuis, de veldwachterswoning, en een school. Het

gemeentebestuur, waarin de bewoners van Sibbe en IJzeren een meerderheid vormen, heeft nadrukkelijk zijn invloed doen gelden bij de bouw van het kerkgebouw, de pastorie en de aanleg van het kerkhof. Zo heeft er ongetwijfeld een soort van spanning geleefd tussen het openbaar bestuur, gedomineerd door inwoners van Sibbe en IJzeren enerzijds en het kerkbestuur van Oud-Valkenburg anderzijds. Zie hierover meer bij de beschrijving van de bouw van de St. Rosakerk in Sibbe.

Balthasar Ernon, eveneens uit de Dorpstraat, is burgemeester van 1860 tot 1864, E.H. Vollers tussen 1864 en 1876 en P. Wijnands (hoek Dorpstraat/St. Rosastraat) van 1867 tot 1883.

In de laatste twintig jaar van de 19^e eeuw begint er wat meer dynamiek te ontstaan op het Limburgse platteland. Er worden nieuwe wegen aangelegd en verbreed en nieuwe huizen gebouwd. De huizen uit die tijd zijn voor het merendeel van mergel gebouwd. Nog zijn ze te zien in de Kerkstraat, de Bergstraat en de Dorpstraat. In de archieven van de gemeente bevinden zich documenten, die gegevens bevatten over grondaankopen om wegverleggingen of wegverbredingen mogelijk te maken. Voor Sibbe is het meest opvallende de aanleg van het stuk Bergstraat tussen de Torenstraat / de Hemelrijkstraat en de Dorpstraat. Hierdoor is de huidige T-kruising Dorpstraat-Bergstraat ontstaan en er zijn vervolgens huizen langs gebouwd. Uit die periode stamt ook de aanplant van de lindenbomen aan weerszijden van de Daalhemerweg. Restanten zijn daar nog van aanwezig en ongeveer tien jaar geleden is het laan-idee hersteld met de aanplant van nieuwe, jonge lindenbomen.

In die periode is Hubert Joseph Franssen (Dorpstraat, zelfde woning als Nic. Raedemakers) burgemeester (1883-1901). Na hem wordt zijn zwager Willem Troisfontaine (IJzeren, hoek Kapelstraat/Kruisstraat) burgemeester van 1901-1918 en Sjang Wijnands van 1918-1935.

In 1923 wordt onder het gemeentehuis een arrestantenlokaal gebouwd. Electriciteit komt er in 1922 en in 1933 wordt in het archief over rioolbelasting gesproken: riolering moet er dan dus ook al zijn, hoewel nog lang niet overal. Voordat het zogenaamde stamriool in Valkenburg wordt aangelegd, loost Sibbe zijn rioolwater op de openbare weg en later in de onderaardse mergelgangen. Daar is op enig moment sprake van een ondergronds meer, alhoewel van een bedenkelijke kwaliteit.

Tot het grondgebied van de gemeente Oud-Valkenburg behoort dan ook het hele gebied tussen Daalhemerweg aan de westzijde van Valkenburg tot aan de Dwingel en de Berkelpoort, dus ook de Steenkolenmijn en de Neerhem aan de oostzijde. Eveneens vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw ontstaan in Valkenburg diverse initiatieven voor toeristische ontwikkelingen. Omdat Valkenburg (met zijn 46 ha grond de op de stad Vollenhove na kleinste gemeente in ons land) in die dagen qua oppervlakte weinig te bieden heeft, ontstaan er kansen voor de gemeente Oud-Valkenburg. De modelsteeenkolenmijn (Emile Caselli), de Wilhelminatoren op de Heunsberg (Harmonie Kurkapel Falcobergia), de ontsluiting van de kasteelruïne en de Fluweelengrot (VVV "Het Geuldal), maar eveneens de bouw van pensions en hotels aan de Neerhem brengen een volledig nieuw element in de gemeente. Naast de kernen Oud-Valkenburg enerzijds en Sibbe-IJzeren anderzijds wordt ook de buurtschap Neerhem een meebepalende factor in de gemeentelijke politiek. In de jaren twintig en dertig ontstaat een nieuwe, andere rivaliteit tussen Sibbe en de Neerhem; "agrarisch" en "toeristisch" staan tegenover elkaar. De belangrijkste representanten van deze twee richtingen zijn enerzijds E. Franssen uit Sibbe en anderzijds J. Curvers uit de Neerhem.

Sibbe-IJzeren deel van Valkenburg-Houthem

Per 1 oktober 1940 wordt de gemeente Oud-Valkenburg opgeheven en samen met Houthem, Schin op Geul met Strucht, alsmede delen van Berg en Terblijt en Hulsberg onderdeel van de nieuw gevormde gemeente Valkenburg-Houthem. De kleine stad Valkenburg – sinds eeuwen niet meer dan een bebouwde kom, ingeklemd tussen grotere gemeenten als Berg en Terblijt,

Houthem en Oud-Valkenburg - wordt een belangrijke stad in de omgeving, die rond de 8500 inwoners gaat tellen. P.Hens – in 1940 burgemeester in Valkenburg, Houthem en Oud-Valkenburg - krijgt de burgemeestersketting in het “grote” Valkenburg-Houthem.

De laatste gemeenteraad van Oud-Valkenburg bestaat uit de heren: J. Curvers (Neerhem), E. Franssen (Sibbe, Kerkstraat), F. Beckers (Sibbe, Gatsestraat), J. Delahaye (IJzeren), E. Franssen (Sibbe, Dorpstraat), J. Huynen (Sibbe, Kleine Linde) en W. Kerckhoffs (Sibbe, Dorpstraat).

De twee kemphanen Curvers en Franssen krijgen beide een raadszetel in de nieuwe gemeente Valkenburg-Houthem.

In deze hoedanigheid heeft de gemeente Valkenburg-Houthem bestaan van 1940 tot 1982. Voor de inwoners van Sibbe en IJzeren betekent de wijziging van 1940 ongetwijfeld verlies aan invloed en identiteit. Valkenburg heeft – en dat is geen verrassing voor wie gehoord heeft van het reeds in 1880 bekendste toeristenoord in ons land – al tientallen jaren meer belang gehecht aan het toerisme dan Sibbe en IJzeren wensen en gewend zijn. Het heeft tot de jaren zestig geduurd voor het toerisme ook voor Sibbe en IJzeren van belang is geworden. Aan natuurschoon, fraaie landelijke plekjes en mooie panorama's heeft Sibbe-IJzeren nooit gebrek gehad, diverse familiepensies en hotels zijn opgezet en de Hellinxshof is veranderd in boerderij-camping “De Linde.”

Na verloop van tijd zijn er ook meer woningen in Sibbe en IJzeren verrezen. Allereerst de gemeente-woningen aan de Bergstraat en in IJzeren langs de Kruisstraat. Nadien zijn de 'grootschalige' plannen in de huisweiden Weusten en Beckers gerealiseerd. Openliggende stukken in de straten zijn inmiddels bijna allemaal volgebouwd. In het plan Beckerswei zijn zelfs enkele appartementen gerealiseerd en weldra worden ook boerderij Smeets (Kerkstraat) en perceel Ramaekers/Lahaye (Dorpstraat) intensief bebouwd met appartementen of geschakelde woningen.

Maar ook: veel mergelwoningen zijn verdwenen of zodanig gerenoveerd dat ze veel van hun karakter hebben verloren, de Sibberkerkstraat ligt er rommelig bij, de Dorpstraat heeft vele bouwkundige juweeltjes, enkele zijn fraai gerestaureerd, maar er is ook veel verval. En Paskoel is in onbruik geraakt en uiteindelijk gedempt door de ruilverkavelaars. Paskoel was het symbool en de belichaming van het boerenleven op Sibbe en IJzeren; een drinkpoel met allure. Wie herinnert zich nog de mergelstenen bekanting en de treden naar beneden om het water makkelijker te bereiken? En de staalkabels met ijzeren palen eromheen, waar je als jeugd steeds stukjes afpeuterde om vervolgens als vervaarlijk projectiel met katapult of gewoon met elastiek af te schieten op de vele doelen die men vond?

Sibbe-IJzeren en het gemeentebestuur

Aan het gemeentebestuur van Valkenburg -Houthem, respectievelijk Valkenburg aan de Geul heeft Sibbe-IJzeren twee keer een wethouder geleverd, te weten Jan Spronck van 1962 tot 1970 en Wim Heuts van 1994 tot 2002.

Raadsleden zijn er inmiddels velen geweest. Sommigen hebben één periode volgemaakt, anderen twee of meer.

Het zijn achtereenvolgens: Jan Spronck (4x; in 1958 het eerste raadslid, tevens 2x wethouder), August Franssen (2x), René van Can (3x), Leo Geurten (2x), Jacq. Blom, Jo Kikken,

Eric Weusten, Veronique Weusten (allen 1x), Sjeng Defaux (2x), Wim Heuts (3x, tevens 2x wethouder), René Heuts (1x, mede namens Schin op Geul), Rinus Domisse (2x) en Hai Hendriks (1x).

Sibbe-IJzeren en de Dorpsraad

Naast een Gemeentebestuur kan er binnen de afzonderlijke woonkernen ook nog een apart bestuurorgaan functioneren in de vorm van een Dorpsraad. Hoewel de inwoners van Sibbe-IJzeren al gedurende 5 jaar voor hun grieven en wensen een gewillig oor vonden bij de vrijwillige Dorpsraad, werd de vraag naar een officieel door de gemeente Valkenburg aan de Geul erkende raad steeds sterker. Onder leiding van de voorzitter van de voormalige dorpsraad, de heer Rinus Domisse, ijverden de inwoners dan ook geruime tijd voor het verkrijgen van de officiële status. In 1984 was de officiële dorpsraad een feit. Van de 1045 stemgerechtigden vonden er maar liefst 708 de weg naar de stembus. Dat is 69,2 % terwijl de gemeenteraad 55% als minimum had geëist.

De eerste leden:

Rinus Domisse (609 stemmen), Mia Beenkens-Rocks (474), Jos Frijns (453), Harrie Nederlands (453), Ed Vleugels (447), Pastoor de Haan (447), en Giel Defauwes (413).

In 2004 heeft de oudste Dorpsraad uit de Gemeente Valkenburg aan de Geul haar officiële status verloren aangezien het vastgestelde minimum opkomstpercentage (35%) niet werd gehaald

Illustraties: kaart gemeente Oud-Valkenburg 1869, J. Kuyper, gemeente atlas van de provincie Limburg.

_____ : kopie brief-envelop, gericht aan Ni. Raedemekers, bourgmaitre de Vieux Fauquemont, Rouyaume de Belgique.

_____ : heeft iemand een foto van Paskoel??

- Bronnen: archief van de gemeente Oud-Valkenburg

_____ : Martin Stevensfonds, Valkenburg

_____ : mondelinge overlevering

- Zijn er geen foto's van die stoere burgemeesters?

Jawel!!!!

Hubert Joseph Franssen

Sjang Wijnands

Willem Troisfontaine

Deel II

Sibbe en IJzeren

beschreven

aan de hand van

Thema's

Vanuit diverse invalshoeken willen we nu gaan kijken naar de belangrijkste bestaansbron van Sibbe en IJzeren in vroegere tijden: het boerenbedrijf. De kern hiervan vormen de kleine en grote boerderijen.

De invalshoeken zijn:

- vermeldingen in oude archieven, registers en akten
- oude kaarten
- bestaande boerderijen

We kunnen niet compleet te zijn, maar wel een realistische dwarsdoorsnede maken.

In hoofdstuk I-5 is al in grote lijnen vermeld hoe de eigendomsverhoudingen zich in de Middeleeuwen ontwikkelden. Allengs groeide een situatie, waarbij boerderijen door vaak elders wonende eigenaren in hun geheel werden verpacht. Daarnaast gingen de plaatselijke boeren ook zelf over tot het ontginnen van diverse stukken grond. Hierdoor ontstonden allerlei vormen van pacht, andere vormen waarbij het eigendomsrecht van een Heer werd erkend tot en met vormen van bijna eigendom, met beperkte verplichtingen om jaarlijks een bijdrage aan de kerk of aan onderhoud van wegen en dergelijke te doen.

In de diverse archieven, nu verzameld in het Rijksarchief Limburg te Maastricht (RAL) zijn heel veel grondtransacties (gichten) en pachtcontracten bewaard, opgesteld door de schepenbank; later worden grondtransacties vastgelegd via de notaris. Uit deze en andere archieven hebben achtereenvolgens Jos Habets¹ en mr. K.J.Th. Janssen de Limpens² getracht om een overzicht te maken van de leen- en laathoven in de landen van Overmaze.

Voor Sibbe en IJzeren concluderen we daaruit dat de volgende leen- en laathoven zijn geregistreerd. Waar daarover nu aanvullende informatie beschikbaar is, is deze toegevoegd:

- *de Rosendaelshoff*

Boerderij in IJzeren op hoek Kruisstraat/Kapelstraat, destijds groot 43 bunder akker; 7 bunder weiland en beemd en 2,5 bunder bos en kreupelhout. Ze werd ook Hof van Lyntzenich genoemd, omdat de familie van Lyntzenich van circa 1500 tot even na 1600 eigenaar was.³ Het was een groot leen van Valkenburg. In 1787 werd de hof "ontvangen" door Stephan Vollers namens zijn zoon Gerard Vollers. Via de families Vollers en Goossens (rond 1800) kwam de boerderij in bezit van de familie Troisfontaine. In de gevelstenen van de twee topgevels zijn de jaartallen 1791 en 1794 verwerkt. In 1892 is nog veel vernieuwd.

- *de Hellinxhoff te Sibbe.*

Met afdrachten aan kerk en heer vormde de boerderij een groot leen van Valkenburg. Namen van enkele eigenaren (verheffers): familie Hellinx; de Selys. De boerderij mat ruim 53 bunder. Rond 1730 gaat de familie Damoiseaux de Hellinxhof pachten. Ze zijn afkomstig van Bolland bij Herve. De familie Damoiseaux is vanuit Sibbe over heel Zuid Limburg uitgewaaid. De gebroeders Jacobs uit Vilt (Leo Jacobs was gehuwd met Elisabeth Damoiseaux) kopen de boerderij in 1792. Later komt ze in bezit van de familie Hermans van Melsen en vanaf 1883 wordt de familie Huynen uit Welsden pachter en later (vanaf ongeveer 1965) eigenaar. In 1970 branden schuur en een deel van de stallen langs de St.Rosastraat af. Inmiddels is de boerderij verbouwd en vormt naast woonhuis ook bedrijfsgebouw bij camping "De Linde". De boerderij heeft een open binnenplaats; het woonhuis met omblokte rondboogingang dateert uit ca 1700. De poort werd in 1831 toegevoegd.

- *Het Knubben-leen.*

Onbekend is de ligging ervan. Zeker is wel dat het in Sibbe is. Groot 6 bunder land en beemd. Namen met relatie tot Knubben-leen: Veus van Subde (1381!) zie I-5; Mathijs en Adam Knubben; Hendrik Franssen, gehuwd met Appolonia Knubben (in 1635); Hoen van Cartils.

¹ Jos Habets; De lenen van Valkenburg; PSHAL 1884 en 1885

² Mr. K. Janssen de Limpens; Leen- en Laathoven in de Maaslandse territoria voor 1795; LGOG 1974

³ De Crassier, *Dictionnaire historique de Limbourg*

- *Het Huybermans-leen*; onder Subbe.

Groot leen van Valkenburg, groot 3,5 bunder. Namen van verheffers: Jan Feilken (zie eerder), Jan Hubrechts, Vaes, Thijs en Jan Huijbermans, Steven Vollers.

- *Jan Nelis- of Colsonsleen* te Sibbe.

Groot 3 bunder en 3 morgen; klein leen van Valkenburg. We weten in eerste instantie niet zeker waar het lag, wel dat het aan de westzijde van Sibbe moet zijn. Namen van verheffers: Rutger Cleynten, Daem Daemen, Peter Nelis, Gerard, Jan en Willem Colson, Lambertus Kuypers en Hendrik Damoiseaux (jr.) in 1748. Zoon Christiaan heeft deze boerderij weer geërfd van zijn vader, Henricus Damoiseaux, die in Sibbe twee boerderijen kocht, in 1748 het genoemde Jan Nelis of Colsonsleen en in 1773 een boerderij tussen Ho(o)lstraat en Dorpstraat. In het begin van de 19^e eeuw verpachten de erven Christiaan Damoiseaux⁴ de boerderij (Colsonsleen) aan hun familie Damoiseaux uit Schin op Geul. Het betreft waarschijnlijk het huidige gebouwencomplex op de hoek Kenkersweg/Sibberkerkstraat, bewoond door de familie Damoiseaux, later Franssen en in het afgesplitste deel aan de Kenkersweg de familie Jacobs tot ca 2000. De gevelsteen draagt het jaartal 1738, het later gebouwde woonhuis Sibberkerkstraat 101 het jaartal 1852, met de initialen SD en AH (Servaes Damoiseaux en Alexandrina Haesen). In de tijd van Christiaan Damoiseaux was de boerderij 8 bunder groot.

- *Serveels of Creusen-leen*; onder Sibbe.

Groot 12 bunder en 6 morgen. Klein leen van het huis van Valkenburg. Verheffers waren: Simen van Subbe; Claes Haesen; familie Creusen (rond 1580); Deckher; Heyendael; Wolter Limpens; de la Croix.

- *Geurts- of Hoorenberghs-leen*.

Groot 3 bunder, gelegen tussen Sibbe en IJzeren. Verheffers: Lambrecht, zoon van Subbe; Claes Horenberch; Goossen Wijnants, Aert Vollers (1667); Jan Willem Limpens; Merten Beckers (1728) en Christiaan Gilissen (1734)

- *Laathof van Cartils, ook wel Cartilscijnsgoed* genaamd.

Dit blijkt met grote waarschijnlijkheid de boerderij op de hoek Gatsestraat/Dorpstraat te zijn. Uit oude overdrachten en aankopen hebben we kunnen reconstrueren, dat van rond 1750 tot diep in de 19^e eeuw diverse generaties van de familie Vollers hier hebben geboerd, met wisselende hoeveelheid bijbehorend land. Uit de eerste overdrachten valt af te leiden, dat dit het Cartylscijnsgoed zou zijn. Achtereenvolgens zijn Ernen, Christiaan en Nicolaas en Thomas Vollers al of niet volledig eigenaar. Uit verdere verdelingen komen rond 1900 Johannes Boosten en zijn echtgenote Clara Drummen als eigenaren naar voren. Hun dochter Louise Boosten trouwt met Frans Beckers. Dit gezin, en later hun beide zonen Frans en Frits Beckers, hebben tot circa 1960 hier gewerkt. Daarna is hof en land naar verschillende partijen verkocht. Deze boerderij is deels afgebroken en alleen het woonhuis is in verbouwde vorm als karakteristiek mergelstenen gebouw bewaard op de hoek Gatsestraat/Dorpstraat. De nieuwbouw "Beckerswei" is grotendeels gerealiseerd in de voormalige huisweide van deze boerderij. Zoals gezegd, de huisweide is volgebouwd, de boerderij verbouwd en momenteel bewoond door de familie Prevoo-Bok.

- *Klein Plaats- of Strijthagenleen*, gelegen te Sibbe.

Groot leen (met een oppervlakte van 25 bunder) van Valkenburg; verheven door Johan van Alden Valkenborgh (1381), Johan van Strijthagen, van Strabach, van Breyel, van Tzievel, Heyendael (rond 1650), Gerard Limpens, Chalmot de Portal.

- *Cijnscaerte van Opsinnich of la Petite Charte d'IJseren*.

Zal een afsplitsing van de laathof Rosendael zijn geweest. Verheffers achtereenvolgens: familie van den Hove (tot 1550), van Eynatten, van Furstenberg, van Pelser.

⁴ Familiekroniek Damoiseaux door Bèr Gulikers; 1985

- *Viljaertshof of Subberhuuske.*

Groot leen van het leenhof van Valkenburg. Omvang ruim 44 bunder grond. De meest imposante boerderij van Sibbe, met kasteelachtig allure. Eigenaren/verheffers: familie van Ghoy tot ca 1550; Blois de Treslong; van Oyerbruggen; de Billehé; de Postal (ca 1700); familie Sleypen vanaf 1773, daarna familie Schoenmaeckers tot 1971⁵.

De eerste vermelding van het Sibberhuis stamt uit 1381 als Willem van Hercke, "sijnen hoeve te Subde" verheft. De hoeve kan dus best nog ouder zijn. Later krijgt de boerderij de naam "Vielartshoff" of Sibberhuis.

De bewogen geschiedenis van het Sibberhuis en zijn bewoners staan beschreven in het bij bron 5 vermelde boek van Jan Notten.

Veel belangrijke en vaak adellijke personen zijn in de ruim 600-jarige geschiedenis eigenaar en/of bewoner geweest. De boerderij/pachthof zelf zal wel meestal door een pachter zijn geëxploiteerd. Verschillende pachtersfamilies uit de 18^e eeuw zijn bekend:

La Haye, Vilvoye, Chefneux, Damoiseaux. Wat betreft eigenaren/landbouwer is, voor een groot deel van de oude Sibbenaren, de familie Schoenmaeckers het meest bekend. In 1773 koopt Mathias Sleypen en consorten het Sibberhuis. Via vererving wordt in 1798 de familie Schoenmaeckers dan eigenaar, tot 1971.

De huidige vorm stamt uit het eerste kwart van de 17^e eeuw toen het herenhuis met speklagen en hoekblokken tot stand kwam. Inwendig bevinden zich een kariatidenschouw (1604) en een stucwerkboezem met het jaartal 1624. De hoektoren met ingesnoerde spits is 16^e eeuws. De ingangspoort, met het alliantiewapen Du Portal en van Volkershoven, is gedateerd 1704. Het boerderijgedeelte werd in 1935 door brand verwoest en in 1936 hersteld. In de nabijheid bevinden zich enkele oorspronkelijke tot het huis behorende 18^e eeuwse hekpijlers. Huidige bewoner is de familie Bennen.

- *Laathof Cluppelleen te Sibbe.*

Van deze hof zijn geen archieven bewaard. Betrokken zijn: Wolter Limpens als stadhouder, dezelfde en Gelissen als laatmannen en Jan Ackermans (aankoper).

- *St. Mertenshof te Sibbe.*

Kleine laathof met weinig goederen. Namen: Lambert Alarts, Limpens.

- *Laathof Herckenbroeck.*

Dit ligt waarschijnlijk (broeck) lager in het dal, dus in Oud-Valkenburg.

Via een rondgang door het dorp, mede aan de hand van oude kaarten^{6 7} en nog bestaande (restanten van) oude boerderijen, geven we nog een beschrijving van enkele interessante historische exemplaren. Deze kunnen overigens best opvolgers zijn van de eerder vermelde, en door ons althans niet te localiseren leen- en laathoven.

- *Boerderij Ramakers / Dorpstraat*

Momenteel is hierbij steenhoudersbedrijf Lahaye gevestigd. De hoeve is grotendeels afgebroken. Voorheen was het een compacte mergelstenen vierkantshoeve. De laatste boeren/eigenaren waren de familie Ramakers en daarvoor de families Goessens en Haesen. De huisweide is grotendeels bebouwd met woningen in het plan "Beckerswei". Op dit moment ligt een bouwplan voor dat de oorspronkelijke bouwmassa wil herstellen met ca 6 extra hierin ingepaste woningen.

⁵ Jan G.M. Notten; Het Sibberhuis; 1995; Valkenburg a/d Geul

⁶ Tranchotkaart

⁷ kaart de Ferraris

- *Boerderij Weusten / Dorpstraat - St. Rosastraat*
Pas recent is de agrarische functie vervallen en is het laatste stuk huisweide bebouwd met nieuwe woningen (op de Mergelstoel). Eerder is in de jaren 1960-70 al de grote huiswei bebouwd (Schoolstraat, Burg. Wijnandstraat). Het vroegere karakter is bewaard gebleven ondanks verbouwingen en functiewijziging. Eerder waren de families Kissels en Wijnands eigenaar/landbouwer op deze boerderij. Het huidige woonhuis met resterend bijgebouw dateert uit 1912, toen de familie Wijnands dit herbouwd heeft na een grote brand. Bebouwing is hier al veel eerder geweest. Op de binnenplaats was vroeger ook een waterput aanwezig.
- *De Smitterhof of Smitserhof*
Deze boerderij lag langs de Limietstraat. Of één van de nu aanwezige boerderijcomplexen aan de Limietstraat geheel of gedeeltelijk voortkomen uit de Smitterhof is niet zeker. Wel is nog aan de overkant een compleet ommuurd weiland met kelder aanwezig; ook daar kan (een deel van) de Smitterhof gelegen hebben.
Uit de familiechroniek Damoiseaux valt af te leiden, dat Henricus le Damoiseaux met zijn tweede vrouw Maria Grandjean zich als pachter vestigde op de Smitserhof. Hij is later verhuisd naar de Hellinxhof (omdat de Smitserhof afgebrand is?). De familie Damoiseaux heeft vele sporen in Sibbe nagelaten. Aan de nadien Limietstraat genoemde straat heeft in de 20e eeuw ook nog Sjeng Damoiseaux zijn landbouwbedrijf uitgeoefend.
- *Herengoed Franssen / Dorpstraat*
Deze 'herenhof' dateert in zijn huidige verschijningsvorm uit de periode 1815-1820⁸. Het mansardedak is typerend voor die periode. Oorspronkelijk vormde het één geheel met de huidige boerderij Baenen. Daar was de pachthoeve in gevestigd. Deze is in de jaren twintig van de 20e eeuw volledig vernieuwd en vergroot door A. Schoenmakers.
Rond 1800 kocht Antoine Dagnelie, ondernemer en molenaar in Maastricht en Valkenburg, een boerderij, met stallen en schuren en diverse stukken land. Hij heeft het herenhuis met pachthof gebouwd of delen herbouwd. Hij is er niet komen wonen, hij stierf kort na gereed komen van het geheel in de Maesmolen te Maastricht, die hij toentertijd exploiteerde⁹. Wel is zijn weduwe er komen wonen. Zij hertrouwde met Nicolaes Rademaekers, burgemeester van Oud-Valkenburg van 1830 tot 1860, die bij haar introk. Via het huwelijk van zijn dochter Marie Anna Dagnelie met Jan Lambert Franssen, burgemeester van Valkenburg in de eerste helft van de 19^e eeuw, kwam het complex in handen van de familie Franssen. Ook diens zoon Hubert Joseph, gehuwd met Philomena Goossens, heeft in deze boerderij gewoond en gewerkt. Hij was burgemeester van Oud-Valkenburg van 1883 tot 1901.
Achter dit complex heeft vanaf circa 1820 ook een zogenaamde 'lusthof' gelegen; dat wil zeggen een siertuin, met aanplant, decoratieve struiken en hagen met diverse klassieke beelden. Omdat deze beelden deels naakt en voor die tijd aanstootgevend waren is deze beeldentuin eind 19^e eeuw verdwenen. Over de aankopen van Antoine Dagnelie, zijn bouwactiviteiten en onderneming zijn diverse akten en brieven bewaard gebleven; een interessante episode uit de geschiedenis van Sibbe.
De boerderijen en muren met pilaren aan dit deel van de Dorpstraat zijn beschermd als monumentaal dorpsgezicht.
- *Boerderij Schoenmakers/Heerstraat/IJzeren*
De Heerstraat behoorde tot 1982 bij de gemeente Wijlre, bij de gemeentelijke herindeling is dit deel van Wijlre bij Valkenburg a/d Geul gevoegd. De Heerstraat maakt deel uit van de verbindingroute tussen Maastricht en Aken, die teruggaat tot de Romeinse tijd. Volgens de overlevering stond hier al een boerderij vanaf 1500.¹⁰
In zijn huidige vorm is de boerderij in hoofdzaak opgetrokken uit mergel, enkele restanten vakwerk zijn nog zichtbaar. Op de voorgevel aan de rechterzijde is in ankers het jaartal 1771

⁸ Martin Stevensfonds Valkenburg

⁹ Eigen archief schrijvers

¹⁰ C.Schoenmakers, Heerstraat IJzeren

zichtbaar, de poort van de hoeve is toen gebouwd. De gebouwen omsluiten een binnenplaats welke vroeger dienst deed als mestvaalt; de stallen liggen ook rond deze binnenplaats. Het rechterdeel herbergde de varkensstal, paardenstal en veulenstal en ligt deels onder maaiveld. Momenteel is deze vleugel ook verbouwd tot woonhuis. Via de poort en de binnenplaats is de aan de achterzijde gelegen schuur bereikbaar; uitrijden kon aan de achterzijde op de Limietstraat. De linkerzijde biedt plaats aan het oorspronkelijke woonhuis, dat geheel onderkelderd is. Aan de overzijde van de Heerstraat liggen gebouwen (remise, stallen). De familie Schoenmakers woont hier al vanaf begin 1800.

- *Boerderij Sibberkerkstraat 93 -Gatsestraat*
Deze boerderij is in verschillende fasen ontstaan.¹¹ Voor 1880 is de aan de Sibberkerkstraat gelegen woning gebouwd, als een voornaam herenhuis. Het heeft in elk geval gediend als woning voor de heer Petrus Duysings, voormalig pastoor. Waarschijnlijk heeft deze Petrus Duysings dit huis laten bouwen toen hij met emeritaat ging. In Sibbe had hij nogal wat eigendommen liggen. In 1891 koopt Hubert Joseph Franssen het huis met percelen grond ervoor en erachter. Rond 1900 is het huis aangevuld met naastliggende poort en aansluitend om de binnenplaats gegroepede stallen en schuur. Tenminste vanaf die tijd fungeert het geheel als boerderij. De aan de achterzijde gelegen schuur had voor de brand rond 1960 een grote hoogte, met spitse lange dakvorm. Na de brand is de schuur afgetopt herbouwd. Aan de overzijde lag vroeger de moestuin. Op de ingangspilaren stonden twee gietijzeren beelden die Napoleontische soldaten voorstelden.
- *Dorpstraat 74* is in opzet een 18^e eeuwse boerenwoonhuis met aangebouwde poort. Het huis is recent gerenoveerd en hersteld.¹²
- *Dorpstraat 58* heeft een poortsluitsteen gedateerd 1803; de mergelstenen boerderij is aan de veldkant open.¹²
- *Dorpstraat 45* is een gesloten mergelstenen boerderij uit de tweede helft van de 19^e eeuw.
- *Kapelstraat 27* heeft een woonvleugel met gezwenkte topgevel uit 1735.¹²
- *Groenstraat 16* bezit een woonvleugel met puntgevel en de jaartal-ankers 1851.
- *Kapelstraat 35* heeft aan de straatzijde een vakwerkgevel; ook het poortje met gang is karakteristiek.

Tot slot van dit hoofdstuk staan we even stil bij de meest recente ontwikkelingen in de landbouw. Allereerst zien we dat als gevolg van schaalvergroting en modernisering diverse nieuwe boerderijen aan de rand van de bebouwing of in het buitengebied zijn ontstaan. Ze zijn bijna allemaal aan de noord- en oostzijde van Sibbe en IJzeren ontstaan. Achtereenvolgens zien we van west naar oost :

- de nieuwe bedrijfsloods van de familie van Laar richting Vilt
- de melkveestellingen van de gebroeders Franssen aan Koksweg
- de nieuwe boerderij van P. Weusten aan de Kleine Linde
- even verder het bedrijf van dhr. Erens, voorheen Frijns
- aan de rand van IJzeren de nieuwe stal van J. Dresen
- in 't Goris de boerderij Smeets, voorheen Lemmens.

¹¹ eigen archief schrijvers

¹² Monumenten in Limburg, maart 2002; Waanders Uitgevers, Zwolle

Daarmee is 't niet gedaan; verdere prijsverlagingen en noodzaak voor schaalvergroting blijven bestaan; hoe de landbouw hieruit komt valt te bezien. Veel bedrijven hebben geen opvolging. Anderzijds wordt ruimte geclaimd voor natuurontwikkeling. Nabij Sibbe en IJzeren zijn de bosaanplant van de Herinrichting Mergelland West en de aanleg van het hamsterreservaat aan de Wiepelberg opvallende resultaten daarvan. Laten we toch hopen dat de boer voortploegt.....

Hoofdstuk II-2 Veldnamen, straten en oude kaarten

Ontstaan van Sibbe en IJzeren

Zoals in de eerste hoofdstukken is vermeld ontstaan Sibbe en IJzeren pas in de 14^e eeuw, als agrarische ontginningen en nederzettingen vanuit het Geuldal.

Gezien de ligging, de oude verbindingswegen en de gemeenschappelijke geschiedenis van Oud - Valkenburg, Sibbe en IJzeren is het aan te nemen dat beide dorpen vanuit het Geuldal, en dan met name uit Oud-Valkenburg zijn 'gekoloniseerd'. Ook relaties met het vestingstadje Valkenburg zijn natuurlijk niet uit te sluiten.

Vanuit het Geuldal zijn de wegen waarlangs de ontginning heeft plaatsgevonden: de St. Jansbosweg, de Sibbergrubbe, de IJzeren Koeweg en de Koksweg. De Daelhemerweg loopt langs de kern Sibbe en komt dus waarschijnlijk niet in aanmerking. Opvallend is dat langs de verbindingswegen zelf nauwelijks bebouwing is ontstaan; pas op het plateau, of in elk geval kort daarbij is bebouwing ontstaan. Dat zal te maken hebben met het gegeven dat het Geuldal al bewerkt werd vanuit Oud - Valkenburg en de helling moeilijk te ontginnen was en daarom extensief werd gebruikt voor begrazing en voor geriefhout. Nieuwe bruikbare grond was dus pas beschikbaar op het plateau.

Van doorslaggevend belang voor de pioniers die Sibbe en IJzeren ontgonnen was de beschikbaarheid van (drink)water. Veepoelen en drinkwaterputten hebben zo mede de structuur van de bebouwing bepaald. Zie elders voor dit thema hoofdstuk II-7.

Oude kaarten

De oudste kaarten met voldoende detailinformatie over Sibbe en IJzeren die we hebben aangetroffen zijn de Kabinetskaarten van Graaf de Ferraris, opgetekend tussen 1771 en 1778 in opdracht van de toenmalige Oostenrijks-Habsburgse heersers over hun deel van de landen van Overmaze; alsmede de zogenaamde Tranchotkaart, geproduceerd door Tranchot en von Muffling in 1813 in opdracht van de Napoleontische heersers in die dagen.

Beide kaarten geven een goed beeld van de toenmalige situatie, en we drukken beide dan ook af als waardevolle informatie voor de huidige inwoners van Sibbe en IJzeren.

De situatie blijft redelijk stabiel tot halverwege de 20^e eeuw; de eerste kadastrale kaarten uit ca 1840 bevestigen het beeld van de periode rond 1800. Zoals in de meeste plaatsen in Noord-West Europa veranderen het uiterlijk en het karakter van Sibbe en IJzeren na 1950 meer dan in de 5 eeuwen daarvoor!

Agrarisch karakter; veldnamen.

Sibbe en IJzeren zijn ontstaan als agrarische nederzettingen op de vruchtbare plateaus op de zuidrand van het Geuldal. Het agrarisch karakter van Sibbe is weliswaar de laatste decennia verwaterd, maar de structuur en de oudere bebouwing weerspiegelen dat karakter nog duidelijk genoeg.

In deze paragraaf willen we ingaan op het buitengebied, de velden en weilanden rondom Sibbe en IJzeren. Hierop hebben de mensen die Sibbe en IJzeren in vroeger eeuwen bevolken in hun levensonderhoud kunnen voorzien. We verkennen het buitengebied aan de hand van diverse veld - of gebiedsnamen, en wel om meerdere redenen. Allereerst raken die namen in onbruik omdat steeds minder inwoners afhankelijk zijn van de akkers en velden en omdat we er door gerichtheid op andere vormen van bestaan deels van vervreemden.

In de tweede plaats omdat de namen vaak iets zeggen over de oorsprong of de beleving van de oude bewoners van hun letterlijke 'bestaansgrond'.

We maken een ronde om de dorpen en beginnen aan de dalzijde van oost naar west en gaan aan de plateauzijde terug van west naar oost. Een eenvoudig getekend kaartje helpt ons de orientatie vinden. De nummers bij de diverse veldnamen refereren aan de nummers op deze kaart.

- 't Goris (1): veld achter IJzeren richting Gerendal. De naam komt van nat/slijkerig of van de familie van Ghoor (vroegere eigenaren van 't Sibberhuis).
- Sjliekeberg (2): eveneens verwijzend naar nat/slijk; veldnaam vanuit 't Goris gezien meer richting IJzeren.

- *Korversjbosj(3)*: vanuit 't Goris richting Scheulder. Betrekking op eigenaam of geschiktheid van opstanden voor het maken van korven en manden.
- *de Leunder (4)*: veld 'leunt' aan tegen de smalle bosrand (boven - en onderzijde) ten oosten van het St.Jansbos.
- *Saling of Sabbelwiej (5)*: veld oostelijk van de St.Jansbosweg, waarschijnlijk verwijzend naar een vroegere dominante boom (treurwilg?).
- *Aan 't Akkermanskruus (6)*: veld boven St. Jansbos, Sibberzijde.
- *St. Janshei; ouwe Heiberg; nieuwe Heiberg (7)*: velden, respectievelijk veldwegen ingesloten tussen St.Jansbos, IJzeren Koeweg en de bosrand tussen Biebos en St.Jansbos.
- *IJzeren Koeweg (8)*: weg waarlangs de boeren uit IJzeren (en verder?) naar de markt in Valkenburg trokken.
- *Collegaart (9)*: veld aan bovenzijde van de IJzeren Koeweg, betekenis gaard van Colla, of toch verbastering van Golgotha, bijbelse verwijzing?
- *Klein Ling (10)*: veld tegenover Hellinxhof, genoemd naar grote lindeboom die daar tot ruim een eeuw geleden heeft gestaan.
- *Achter de Kem (11)*: veld ten oosten van de Bergstraat ter hoogte van de groeve-ingang. Kem is dialect voor Kamp, en dat is een middeleeuwse benaming voor intensief bewerkt veld, kort bij bebouwing; lijkt op tuin. Dat zou betekenen dat hier een van de eerste ontginningen is geweest.
- *'t Hemelriek (12)*: tegenwoordig ook straatnaam.
- *Canadasberg, Paulusberg en Flesscheberg (13)*: alle drie benamingen aan weerszijden van de Bergstraat, de eerste 2 oostelijk de 3de westelijk hiervan, alle benamingen hebben te maken met het heuvelachtig karakter of de mogelijke groeve-ingangen ter plaatse.
- *Kirkwaeg (14)*: momenteel St. Appoloniastraat, weg naar kerk Oud - Valkenburg vanuit Bergstraat.
- *De Moutheuvel (15)*: veldweg parallel aan westzijde Sibbergrubbe, tegenover IJzeren Koeweg richting Valkenburg.
- *Aan de Teggert (16)*: veld en bos tussen Grubbe en Koksweg richting noord; duidt op lastig bewerkbare grond. Teggert kan ook afgeleid zijn van tek, dialect voor takken en geriefhout.
- *Klein Hei (17)*: veld tussen Koksweg en Teggert.
- *Wiegersjdel (18)*: vroeger wijnbouwgebied in laagte richting Wilhelminatoren.
- *Beremend/Belmont (19)*: weiland in trechtervorm vanaf Koksweg naar Grubbe; afgeleid van berenmond/echovorming, of 'gewoon' mooie berg?
- *Klein Veldje(20)*: veld waar nu nieuwbouw boerderij gebroeders Franssen staat.
- *Proan, Russische leng, Bessemer (21)*: veld westelijk van Daelhemerweg te beginnen vanaf Vilterweg. Proan duidt op grenssteen, vroeger zeer waarschijnlijk tusen Berg en Oud-

Valkenburg. Iedereen kent ook wel de Perroen op het Vrijthof in Maastricht ; Russische leng, mogelijk geen relatie met legerende Russische soldaten, maar eerder met naam Russel.

- *Barteeler, Duvelstock/Teutelsjtuk, Gewande (22)*: velden zuidelijk van Vilterweg vanaf Sibbe naar Vilt. Barteeler wellicht naam afgeleid van Bartels, Teutelstock naar boomsoort genoemd , kan ook duiden op de vorm van het perceel : vierkant met aanhangsel dat aansluit op weg; gewande is algemeen naam voor groter aaneengesloten stuk grond behorend bij een aanzienlijke hof.
- *Sjteinbergske, Schelm, Bieem (23)*: velden langs de veldweg van Terblijt naar Sibbe.
- *Dilke en Heuvelke (24)*: voor zichzelf sprekende veldnamen van Daelhemerweg richting Wolfshuis.
- *Fluit, Sjnietserweg en Woufssdel (25)*: veldnamen vanaf 't Kruuske bij Pinckers richting Wolfshuis. Sjnietserweg duidt op de smidse die op Gasthuis lag en Woufssdel is te rijmen met Wolfshuis, maar ook met het open en in de winter gure karakter van de streek.
- *Wiepelberg (26)*: Grote en Kleine Wiepelberg; veld aan weerszijden van de Romeinse heerbaan lopend vanaf het kruisbeeld voor Wolfshuis tot aan de Kenkersweg. Kleine Wiepelberg is het deel richting Sibbe, Grote Wiepelberg het deel richting Welsden. Kan geduid worden als synoniem van top/hooft; andere mogelijkheid is het bestaan voorheen van een wipgalg geplaatst bij een gerechtsplaats.
- *Watersjloa (27)*: Watersloot; laagte aan weerszijde van Kenkersweg.
- *Winkoele (28)*: (mogelijk ook windkoele?); duidt op (plan voor) winning van mergel.
- *Lange Rijn en Gouwe Vaart (29)*: deelbenamingen op de Wiepelberg. Betekent lange grens en respectievelijk duur gekocht perceel grond i.v.m. toegang naar achterliggende akkers.
- *Panakker en den Drossart (30)*: veld oostelijk van Kenkersweg, richting Groot Welsden/Margraten. Drossart leidt terug naar eigendom van Valkenburg met winrecht voor de Heren van - , later de drossaarden, van Valkenburg.
- *In de Pas/aan Paskoel (31)*: velden tussen Sibbe en IJzeren. Pas duidt op gemeenschappelijke weide.
- *Heersjtraot (32)*: Heerstraat, vroeger behorend bij gemeente Wijlre.
- *Op de Hove, op de Tater, het Haage veld (33)*: veldnamen tussen IJzeren en Scheulder, respectievelijk zuidelijk (eerste twee) en noordelijk van de weg naar Scheulder.

Belangrijke wijzigingen in de wegenstructuur en bebouwing.

Nu we een uitgebreide wandeling door de velden en bossen gemaakt hebben, keren we terug in het dorp om de huidige situatie te vergelijken met oude kaarten en gegevens. Als we weer vertrekken van de situatie dat Sibbe en IJzeren zijn ontstaan als agrarische ontginning op het plateau vanuit het Geuldal kunnen we de grootste veranderingen zelf terugvinden.

Dat zijn achtereenvolgens terugkijkend van nu naar pakweg 1900 de volgende:

- de bebouwing van de Beckerswei en andere huisweiden in de jaren 1980, met dichte bebouwing en een dorpsplein. Hiermee is de laatste boomgaard en open plek binnen het stratenpatroon Dorpstraat-Sibberkerkstraat opgevuld.
- het bebouwen van de huisweide Weusten met woningen, nieuwe school en bankgebouw (inmiddels gesloten), in de jaren 1960-1970. Enkele jaren geleden is het laatste restant van de huisweide ook nog bebouwd (op de Mergelstoel).

- particuliere woningbouw langs alle straten en verbrede paden binnen Sibbe en IJzeren vanaf de jaren 1920. Voorbeelden: Kapelstraat, Groenstraat, (Sibber)kerkstraat, Dorpstraat, Gatsestraat, St. Rosastraat, Bergstraat, Lokerstraat, Hemelrijkstraat. Soms werden oude woningen en boerderijen gesloopt om plaats te maken. Ook werden enkele rijtjes 'sociale woningbouw' gerealiseerd in de jaren vijftig langs de Bergstraat en in IJzeren.
- de 'Percee' (doorbraak) van Sibbe. Op de oude kaarten zien we dat er geen rechtstreekse verbinding was tussen Bergstraat en Dorpstraat. De verbindingen liepen schuin zuidwest- en zuidoostwaarts, d.w.z. vanaf Torenstraat en Hemelrijk het voetpad richting Beckersbergske en vanaf Lokerstraat een weg naar hoek Dorpstraat/St. Rosastraat. Rond 1900 moet het meest noordelijke stuk van de Bergstraat zijn aangelegd, vanaf mergelbedrijf Kleijnen rechtdoor tot aan de T-splitsing bij de familie Delnoye. In de archieven van de voormalige gemeente Oud-Valkenburg vinden we stukken terug over grond-aankopen, om een nieuwe weg te kunnen aanleggen. Daarna zijn hierlangs vervolgens ook woningen gebouwd.
- los daarvan zijn alle straten en wegen verbreed en vernieuwd. Vaak is daardoor het karakter als holle weg verloren gegaan. Vermeldenswaard is nog dat de benaming Kerkstraat in Sibbe natuurlijk pas gebezigd werd ruim nadat de kerk werd gebouwd. Deze huidige 'hoofdweg' had vroeger steeds de benaming "Gats"

Bronnen en literatuur;

Geulrand, kwartaalmagazine, diverse nummers;

Eigen informatie en gesprekken met (oud) inwoners;

Wielder, Wylre, Wylre tot 21-12-1981; boek uitgegeven bij opheffing Wylre als zelfstandige gemeente.

Archief der voormalige gemeente Oud-Valkenburg (1794-1940)

Tranchotkaart, 1813

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden; graaf de Ferraris; 1771-1778

Hoofdstuk II-3 Mergel, de mergelwinning en de Sibbergroeve

Inleiding

Zoals ook in het eerste hoofdstuk is aangegeven, ontstaan de eerste mergelgroeves in de nabijheid van Sibbe reeds in de prehistorie. Net als elders in deze regio is er een groot aantal plaatsen in de omgeving van Sibbe en IJzeren waar men getracht heeft op grotere dan wel kleinere schaal mergel te winnen. In de volksmond wordt er meestal over mergelgrotten gesproken. Dit is overigens een wijdverbreid misverstand; immers van grotten is alleen sprake indien die zijn ontstaan door natuurlijke uitspoeling. Alle overige gaten en holen die door mensenhanden zijn gemaakt dienen wij wetstechnisch te bestempelen als groeves. In feite kan men stellen dat de ondergrondse vuursteen- en mergelwinning de eerste vorm van mijnbouw in deze regio was.

De eerste (Sibber) groeves ontstaan in het Biebos op de zuidelijke Geuldalhelling. Onze eerste voorouders in deze streek hebben deze dan vooral gebruikt voor het delven van vuursteen om wapens en werktuigen te maken. Op dat moment maakt men nog geen bouwwerken van mergel. Dat gebeurt pas op enige schaal in de Romeinse tijd. Pas vanaf de Middeleeuwen zijn de mergelgroeves ontstaan in de omvang zoals wij ze vandaag kennen.

Op dit moment is de mergelgroeve in Sibbe de enige groeve waaruit in grote mate nog mergel als bouwsteen wordt gewonnen. De overige groeves zijn nu vooral van economisch (toerisme) of cultuurhistorisch belang. Tevens zijn ze belangrijk voor overwinterende vleermuizen en andere dieren.

Mergel

Wie zich wil verdiepen in het ontstaan van ons mergelmassief, moet een duizelingwekkende sprong maken in de tijd, namelijk tot in het Krijttijdperk, dat we rond 130 miljoen jaar geleden laten beginnen.

Zeventig miljoen jaar geleden, zo weten we, werden grote delen van wat nu Europa is, overstromd door Krijtzeën van wisselende omvang. Zo ook het tegenwoordige Zuid-Limburg. Op de bodem van die zeeën werden zand- en krijtlagen afgezet. Tot de kalksoorten die in de late periode van dit Krijttijdperk werden geformeerd, hoort ook onze vertrouwde mergel en door het wegspoelen van bodemafzettingen kwamen de kalklagen later aan de oppervlakte. Er ontstond een relatief ondiepe zee met water van meer dan twintig graden, waarin het wemelde van de waterdieren: inktvisachtigen, zeeslakken, haaiensoorten, koralen, oesters en éencellige organismen. De meeste krijtdieren bouwden tijdens hun leven een schildje, een schelp of een skelet op uit kalk. Eenmaal afgestorven, zakten ze naar de zeebodem, waar ze tezamen met zand een kalkpakket vormden. Zo zijn miljoenen fossielen bewaard gebleven. Ook de skeletten van grote zeedieren zijn op deze wijze in de kalkafzetting bewaard gebleven. Een recent voorbeeld is de schedel van de mosasaurus “Bèr” te Maastricht. Het krijt komt in Limburg voor tussen de Geul en de Maas, ten zuiden van de lijn Meerssen-Voerendaal. We spreken hier van het Maastrichts krijt. Het bovenste pakket varieert in dikte van 20 tot 25 meter en bestaat uit afwisselend harde en zachte lagen mergel zonder vuursteen. Daaronder bevindt zich een laag van 5 tot 12 meter met een kleine hoeveelheid zwarte vuursteen. De onderste mergelzone is ongeveer 20 meter dik en bevat hier en daar grijze vuursteen. Daaronder bevindt zich een laag Gulpens krijt, dat witter van kleur is en meer naar het oosten aan de oppervlakte komt. Nog oostelijker wordt het “Kunrader krijt” gewonnen. Ouder zijn de zandlagen van Vaals en Aken.

Reeds de Romeinen zijn overgegaan tot de winning van mergel. Allereerst voor de bemesting van de akkers en ook voor de bouw van gebouwen, bruggen, torens en ornamenten. Daarna duurde het vermoedelijk tot de dertiende eeuw, voordat de mergel weer als bouw materiaal werd gebruikt. De mergelblokken werden sindsdien in enorme hoeveelheden uit de groeven

gehakt voor de bouw van vooral boerenhoeven, kerken, vestingwerken en kastelen. De zachte mergel is zeer geschikt als bouwsteen, de hardere wordt gebruikt voor bijvoorbeeld funderingen, pilasters en gewelven. Voor de hedendaagse restauratieprojecten levert de Sibbergroeve nog steeds uitstekende mergel, waaruit bouwkundige onderdelen, kroonlijsten, gewelfribben en pinakels (siertorentjes) worden gehakt.

Beschrijving van de belangrijkste groeves in Sibbe

Wij beperken ons hierbij tot de groeves waarin in het verleden op wat grotere schaal ooit winning van mergelbouwstenen heeft plaatsgevonden. De beschrijving richt zich op de situatie van het jaar 1926 toen, zoals uit de stukken blijkt, alle groeves formeel werden gesloten met uitzondering van de Sibbergroeve die ook nu nog in exploitatie is. Het winnen van mergel als bouwsteen is ook vandaag nog vergunningplichtig. De toestemming voor de winning van mergel werd in 1926 verleend door het College van Gedeputeerde Staten van toen nog het Hertogdom Limburg. Deze instantie was derhalve ook verantwoordelijke voor het openhouden dan wel sluiten van groeves. De vergunningverlening was gebaseerd op een wet daterend van 21 april 1810.

De Bi(e)böschgroeve.

Eigenaar: E. Franssen. De vergunning tot winning dateert van 1 oktober 1920; de groeve is gesloten bij besluit van 21 oktober 1926.

De Bieböschgroeven 1 en 2 lagen ooit in de helling aan de rechterzijde van de Sibbergrubbe, halverwege Sibbe en Valkenburg. Door dagbouw zijn deze in de eerste helft van de 20^e eeuw verdwenen tijdens afgraving van de helling ten bate van de kalkbranderij van de firma America.

Zie ook elders in dit boek bij *Kalkbranderijen*; hoofdstuk II-7.

De Valle(n)berg(groeve).

Eigenaar: E. Franssen. Deze groeve had meerdere ingangen; hier vond toentertijd in 1926 al geen winning meer plaats; de datum van de formele definitieve sluiting is 21 oktober 1926.

De groeve is gelegen hoog boven in de beboste helling op de hoek van de IJzerenkoeweg en de Sibbergrubbe. Het is een zeer oude en een van de grotere groeves in dit gebied. Volgens overlevering zouden niet alleen de Bokkenrijders tussen 1730 en 1780 in deze groeve hun toevlucht hebben gezocht. De groeve heeft zeker eerder al als schuilplaats dienst gedaan, tijdens oorlogen en rond 1570 in de bekende 80-jarige oorlog zelfs voor een bende valsmunters.

Uit de publicatie: "Muntslag in de Vallenberg" van H.M.A. Bochman uit september 1992 kan het volgende verhaal worden opgetekend.

Een inventarisatiegroepje was in de zomer van 1985 op zoek naar een tweetal zwaarden (een sabel en een degen) die de eigenaar de heer E. Schoemaekers en zijn broer in 1941 in de groeve hadden verborgen. De Duitse bezetter had immers bevolen alle wapens in te leveren, doch de gebroeders Schoenmaeckers wilden deze souvenirs van hun vader niet kwijt. De goederen werden inderdaad gevonden. Dit leidde tot intensief speurwerk in de groeve. Bij een later bezoek aan de groeve vond datzelfde groepje in de Vallenberg de meest complete valsemunteruitrusting die uit deze periode in Nederland bekend is. Er worden in totaal 16 munten gevonden naast allerlei andere materialen om munten te slaan. Dat het om valse munten gaat blijkt uit het jaartal 1569 op een tweetal munten. De echte muntslag in Dordrecht begint namelijk pas in 1574. De 16 gevonden munten in de Vallenberg zijn bijna identiek aan de munten die tussen 1574 en 1578 in Dordrecht zijn geslagen. De munten werden Hollandse oorden of dubbele duiten genoemd.

De Lemmekensberggroeve (de Lemmelkeskoele).

Eigenaar: Jos Heuts. Dit is een zeer oude groeve, gelegen in het bos, behorend tot Bergstraat 83 en recht tegenover het Cornelsbergske. Door de vele instortingen is de omvang van de groeve niet bekend. Ook hier vond al langere tijd geen winning meer plaats. De formele datum van definitieve sluiting is 21 oktober 1926. Van deze oude groeve met opschriften uit 1673 gaat in 1951 het verhaal van “honderden skeletten van schapen, verspreid over de groeve inclusief het geraamte van een herder dat nog rechtop tegen de muur stond, leunend op zijn herderstaf”. Na onderzoek bleken er inderdaad vijfhonderd schapenschedels te zijn gevonden, echter geen herder. Of het opschrift uit 1951 in de groeve van veldwachter Brill: “Battraven moeten hier wegblijven”, met het voorgaande te maken heeft, is niet duidelijk.

De Flessche(n)berggroeve.

Eigenaar: J. Olzheim. De hoofdingang is gelegen achter het pand Bergstraat 77 echter ook vanuit Bergstraat 71 kon men via een voor Nederlands-Limburg niet gebruikelijke schachtingang toegang tot de groeve verkrijgen. De herkomst van de naam Flessche(n)berg is niet eenduidig vast te stellen. De naam bestaat kennelijk al meer dan 250 jaar, getuige een oud manuscript van de Gemeente Oud-Valkenburg: “Aan den andere zijde van den Corneysbergh op een desolate plaats den Flesjeberg is gelegen”. Dit is mogelijk de huidige Bergstraat. De vergunning tot winning dateert van 8 juni 1917; de groeve is formeel gesloten bij besluit van 21 oktober 1926. Ondanks dat feit is er direct na de 2^e wereldoorlog toch nog mergel gewonnen.

De Sibbergroeve (“de Sibberberg”).

Eigenaar: Gem. Oud-Valkenburg. Vergunning tot winning dateert van 21 oktober 1921. Dit is feitelijk de enige groeve in Sibbe-IJzeren die na 1926 nog in exploitatie is. Voor een uitvoerige beschrijving van de Sibbergroeve zie later in dit hoofdstuk.

Vooraf aan rechterzijde (komende vanuit Sibbe) zijn aan de Bergstraat/Sibbergrubbe op korte afstand nog tal van ingangen van kleine groeves gelegen. Van de in de volksmond nog bekende groeves zijn daarvan nog te benoemen:

’t Nullelökske; eigenaar L. Mulleneers. De ingang ligt naast de latere Nieuwe Biebosch ingang, tegenover het pand Bergstraat 83. De naam van de groeve is ontleend aan “Poেকে Nulke”, een blokbreker die hier actief was.

De Paulusbergskes 1, 2 en 3, eigenaar E. Franssen. Blijkens stukken uit de achttiende eeuw gelegen aan/op: “Een stuck landt en weijde aan den Paulusbergh” en

Het Cornelsbergske, 2 groeves in 2 verticale lagen, achter/boven en onder Bergstraat 86 aan de Sibbergrubbe.

Andere interessante nog te noemen groeves gelegen aan de IJzerenkoeweg zijn:

De Canadasberggroeve.

Eigenaar: W. Troisfontaine te Sibbe. Dit is een kleine groeve met 3 ingangen. Reeds in de achttiende eeuw vinden we deze “Canadasbergh gelegen aan den Sibberkoyewegh” in geschriften terug.

De Heiberggroeve, een kleine, vrij jonge groeve, gelegen enige meters boven het wegniveau.

De groeve aan de heide, die men ziet als men de IJzerenkoeweg opgaat bij het verlaten van het bos links in een wat verwilderde weide die voorheen een modeltuintje was voor groenten en bloemen. De groeve is qua omvang beperkt en stamt uit de eerste helft van de 19^e eeuw.

De groeve Sansoet, (of ook wel genoemd groeve St. Jansbosch) welke is gelegen hoog in de beboste helling van de IJzerenkoeweg, bijna op weilandhoogte. De groeve is via 2 ingangen (eigenlijk 2putten) toegankelijk. Het vermoeden bestaat dat dit ooit een groeve van grotere omvang is geweest.

Tenslotte:

Het Pruusj Karel's loak 1 en 2; groeves die zijn gelegen in het St. Jansbos, direct naast het oude kerkpad tussen Sibbe en Oud-Valkenburg. Deze groeves danken hun naam aan een Duitser die tijdens de Frans-Duitse oorlog, 1870-1871, in deze holtes ondergedoken was. Het verhaal gaat dat "de Pruusj" zelfs vóór de ingang van een van de groeves begraven zou zijn. Meerdere opschriften in de wanden van de groeve dateren van 1861. De groeve 2 wordt in de volksmond ook wel "*de Duuveleberg*" genoemd. Achter in de groeve staat een tekening die een duivel voorstelt en ook boven de ingang is een duivelskop in de mergelwand gekrast.

Beschrijving van de Sibbergroeve

De Sibbergroeve bestaat globaal gezien uit 2 hoofddelen, te weten: de oude oftewel "de witte berg" en "de nieuwe berg". Deze beide delen zijn met elkaar verbonden. De Sibbergroeve wordt ook wel eens "de reus onder de grotten" genoemd vanwege zijn grote omvang. De totale groeve heeft een oppervlakte van ca. 100 hectare hetgeen ongeveer een rechthoek is van 1800 bij 600 meter. De oude berg beslaat daar een oppervlakte van ca. 12 ha. van in de afmetingen van ongeveer 450 x 300 meter. Men is al lange tijd actief in de groeve. Het oudste gedeelte is uit ca. 1200. Deze werd vroeger ontsloten via een hoofdingang, alsmede via een aantal ook kleinere ingangen achter of in woonhuizen, aan de Bergstraat. De oude hoofdingang was de zogeheten Boerderij-ingang en die lag destijds op de eigendom van L. Mulleneers, achter de huidige woning van de heer L. van Berlo aan de Bergstraat 84. Dit is meteen ook de oudste ingang naar de Sibbergroeve. In de oude berg vindt men nog vele opschriften waarvan de oudste dateren uit 1661. Ter plaatse vindt men ook nog oude sprekende namen terug zoals "de Karrewaeg" en "de Zevensprong".

Foto's met opschriften.

De "nieuwe berg" is omstreeks 1850 in ontginning genomen. De ingang naar de nieuwe berg is gelegen op de hoek van de Bergstraat en de Lokerstraat. Dit is voor de blokkbrekers vandaag nog de enige ingang. Dat is ook de ingang waarlangs de gebroken blokken - nu met de trekker en platte kar, vroeger met paard en wagen - naar buiten worden getransporteerd. De oude berg is eveneens bereikbaar gemaakt vanuit de nieuwe ingang.

Ideeën voor de aanleg van een derde toegang naar de Sibbergroeve verschijnen in 1939. Deze plannen hangen waarschijnlijk nauw samen met de aanvraag van dhr. E. America voor het mogen weghalen en afvoeren van afvalmergel voor zijn kalkbranderij. Een eerste aankondiging voor die nieuwe ingang dateert van mei 1939 en in juni van dat jaar waren er reeds concrete plannen gereed. Er zijn diverse mogelijkheden onderzocht. De meest reële leek op enig moment een nieuwe toegang vanaf de Bergstraat op het perceel waar later de woning van Ber Roks, Bergstraat 60 is gebouwd. De kosten van deze ingang werden destijds in 1939 geraamd op fl 3.690,-. Waarschijnlijk werd dit toen te duur bevonden, want uiteindelijk is gekozen om de huidige ingang aan de Lokerstraat - Bergstraat voorsnog te blijven gebruiken.

Toch is men later overgegaan tot de aanleg van een nieuwe derde toegang naar de Sibbergroeve ten behoeve van de mergeltransporten naar de kalkbrandery. Deze derde ingang werd uiteindelijk in 1942 door de firma America gerealiseerd ongeveer 100 meter verder dan de oudste ingang, naar beneden in de Sibbergrubbe, tegenover het pand Bergstraat 83. Deze ingang die toen de “Nieuwe ingang” of “Nieuwe Biebosch” werd genoemd, is in 1961 na het sluiten van de kalkbrandery weer dichtgemaakt.

De laatste nieuwe ingang naar de groeve is aangelegd in 1998. Ten behoeve van de activiteiten van ASP Adventure en het toerisme is een 40 meter diepe schacht gemaakt op het kruispunt Dorpstraat – Daelhemerweg van waaruit men in het ondergrondse labyrint kan afdalen.

Uiteraard is de exploitatie van de Sibbergroeve gebaseerd op een vergunning. Voor de Sibbergroeve doet het Gemeentebestuur van Oud-Valkenburg op 16 oktober 1890 een (hernieuwde?) aanvraag voor “het verkrijgen van een concessie voor het ontginnen ten name van de Gemeente Oud-Valkenburg van de Mergelsgroef genaamd Sibberberg”. Deze vergunning is daarop ook verleend door Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg. De vergunning werd verleend op basis van de reeds eerder gememoreerde wet daterend van 21 april 1810.

Er zijn geologisch gezien in Sibbe meerdere lagen waarin mergel voorkomt. Alleen de mergel die beneden de tauwlaag of stellocavealaag (in het dialect “de hèardlaag”) is weervast en dus geschikt voor de bouw. De winbare mergellaag in de Sibbergroeve is ongeveer 2 meter dik. Aan de onderzijde van de mergellaag bevinden zich de lagen waarin vuursteenbanken voorkomen, de zogenaamde silex. Deze vuursteen ontstaat door ontbinding van organische materialen en uitkristallisatie van kiezelzuur. Er worden zeer bijzondere vormen gevonden. Men zegt wel eens dat vuursteen het hardste materiaal is dat er bestaat.

De geschiedenis van de mergelwinning

Zoals eerder aangegeven, valt niet precies te zeggen wanneer de feitelijke winning van mergel als bouw materiaal exact is begonnen. Aangenomen wordt dat rond 4000 v. Chr. de eerste ondergrondse winning in het krijtland is begonnen. Dat ging toen om de zoektocht naar vuursteen in de ondergrond. Later heeft men mergel gewonnen voor de verbetering van de landbouwgronden. Vervolgens waren het de Romeinen die in grotere getale de eerste mergelblokken ontgonnen. Deze winning stopte weer en pas in de middeleeuwen werd opnieuw gestart met het op omvangrijke wijze winnen van mergelblokken. Uit een document van 1396 blijkt dat het beroep “berchhouwer” oftewel blokbreker bekend was. De grootste ondergrondse winning vond plaats in de middeleeuwen en duurde tot het einde van de 19^e eeuw. Kennelijk mocht op dat moment eenieder “blokken breken” mits er een vergoeding werd betaald. Later, na 1860, werden er door de gemeente aan blokbrekers vergunningen op naam verleend. Nieuwe bouwmaterialen zorgden voor een verminderde vraag naar mergelblokken. Sedert de zestiger jaren van de 20^e eeuw is de Sibberberg de enige plaats in Nederland en België waar op professionele wijze nog mergelblokken worden gebroken. In het vakjargon wordt dan ook niet meer over mergelblokken gesproken maar van “Suubersjtein”. Het is mergel met een hoge drukvastheid en een zeer fijne structuur. Deze relatief harde steen wordt vandaag de dag grotendeels gebruikt voor restauratiewerken.

Het blokbreken

Aangezien de Sibbergroeve nog de enige plaats is waar op dit moment kwalitatief goede mergel als bouw materiaal wordt gewonnen past hier een beschrijving van de wijze waarop dit gebeurt. Stel je voor, je staat aan een gesloten wand van mergel gewoon in het veld of reeds in een ondergrondse gang. Het is dan vooral de kunst om de eerste blok uit de rij gebroken te

krijgen. De gangen zijn meestal ca 4 meter breed; geschikt voor 8 blokken van 55 cm. naast elkaar. Om stabiliteit te behouden wordt er niet breder gebroken. Voor de beschrijving van het blokbreken hebben we een uitvoerige toelichting gekregen van de bekende mergelbreker Fer Rouwet en zijn vader Cor.

Men begint bij de eerste blok met het maken van “de huij”. Dit is een horizontale sleuf aan het plafond ter breedte en diepte van de blok (b x d is 55 x 85 cm.). De hoogte van de blok is afhankelijk van de kwaliteit van de mergellaag. In de Sibberberg worden grote zuilvormige blokken gewonnen met de afmetingen van een volwassen man: 180 cm hoog, 83 cm diep en 53 cm breed. De maten werden vroeger niet in cm gegeven, maar vinden hun oorsprong in duimen van Hubertus resp. Lambertus. Men ging hierbij uit van een duimmaat van 2,9 cm. De blokken werden voorheen dus gedimensioneerd in de afmeting van 14 x 16 x 62 duim. Zoals aangegeven is de hoogte van de winbare mergellaag in de Sibbergroeve gebruikelijk ca. 2 meter. Men noemt een winbare blok in de totale hoogte “ne sjtool”. De sjtool bestaat dus uit 3½ à 4 blokken boven elkaar van elk 53 cm. Het maken van de eerste horizontale sleuf met de beitel bovenaan het plafond noemt men “het stoten van de hui van het sjaap”. Vervolgens wordt het sjaap aan beide zijanten van boven naar beneden “gevaord”. Dat gebeurt met beitel en zaag. Achtereenvolgens gebruikt men “de opsjnijzaeg”, als men dieper komt “de houfzaeg” en tenslotte “de groate zaeg” om d’n ièrsjte sjtool van boven tot beneden aan de zijanten vrij te maken. Met “de krets” werd tussentijds het weggezaagde en weggebeitelde puin uit “de vaor” geschraapt. Nu “de sjtool” zowel aan de bovenzijde als aan de zijanten vrij is, wordt aan de onderzijde op dezelfde wijze met beitel en zaag “de oonderhui” weggehaald. De sjtool hangt nu aan 4 zijden helemaal vrij, alleen nog met de achterzijde vast aan de mergelwand. Met “nne kiel” (spie) wordt uiteindelijk de sjtool van het massief gescheiden. De sjtool breekt aan de achterzijde mooi vlak af. Uit dat afbreken is de term “het blokbreken” geboren. De eerste blok, “het sjaap”, is het meeste werk. Als het sjaap eruit gehaald is, kan men van de zijkant makkelijker aan de achterzijde van de 2^e sjtool komen. De eerstvolgende blok naast “het sjaap” wordt “de pieksjtool” genoemd. Als de hele breedte van ongeveer 4 meter is weggebroken begint alles weer van voren af aan. En zo ontstaat het immense ondergrondse gangenstelsel. De hier voren omschreven methode staat bekend als de Sibber methode. In de Sibbergroeve groeit ook heden ten dage het gangenstelsel nog steeds. Op dit moment beslaat de totale lengte van de gangen van de Sibbergroeve ca. 135 km. Als men overweegt dat vroeger na een dag werken één sjtool was gewonnen, dan begrijpt men dat vele mensen in de loop der tijd vele jaren achtereen moeten hebben gewerkt als blokbreker. De grootste hoeveelheden blokken in de Sibberberg zijn gebroken in de 18e en 19e eeuw. Er was in Sibbe en IJzeren in die tijd dus sprake van een echte industrie. Het blokbreken was een bezigheid die voornamelijk in de winter werd beoefend. In de zomer was men vooral bezig met het werk op het land en in de bouw. Interessant zijn ook de vele opschriften die de blokbrekers in de loop der tijd hebben achtergelaten op de wanden in de gangenstelsels die ze zelf hebben gemaakt. Deze opschriften vertellen ons in woord en beeld veel over de historie van onze voorouders. Tevens ziet men op vele plaatsen nog met tabelletjes gemarkeerd wat de productie aan mergelblokken in een bepaalde periode is geweest. Ook vindt men in de groeves vele kleine beeldjesnissen. Tijdens het werk werd hierin het beeld van de H. Barbara als patrones van de mijnwerkers uitgesteld ter bescherming tegen allerlei gevaren.

De risico's van het blokbreken

Vandaag de dag is het aantal blokbrekers beperkt. De hulpmiddelen zijn moderner geworden. Men maakt tegenwoordig gebruik van elektrische kettingzagen. Maar het blijft zwaar werk en vooral werk dat niet van enig gevaar is ontdaan. Nooit is men zeker van de staat en toestand en dus van de opbouw van de mergellagen ook –en misschien zelfs wel met name- in de reeds geëxploiteerde oudere delen van de mergelgroeves. Dat blijkt ook uit het proefschrift van

Ronald Frits Bekendam uit 1998 waarbij hij onderzoek heeft gedaan naar: “Pilaar stabiliteit en grootschalige instorting van verlaten ‘Room and Pillar’ kalksteenmijnen in Zuid-Limburg”. Ook hij wijst op de grote gevaren van instabiliteit. Hoewel bij de mergelwinning en andere in de groeves uit te voeren werkzaamheden maximale veiligheidsmaatregelen worden genomen, moet men helaas constateren dat er toch nog wel eens een ongeluk gebeurt bij dit werk. De risico’s zijn nooit in zijn geheel uit te sluiten. Uit diverse opschriften in “de berg” blijkt wel het gevaar en de spanning die de bergwerkers altijd ondervonden hebben bij hun zware arbeid.

Wij gedenken hier dan ook nog eens extra de mensen die bij de uitoefening van hun werkzaamheden in de mergelgroeves het leven hebben gelaten of anderszins daardoor letsel hebben opgelopen. In dat licht bezien willen wij U een treffende bergcanon, die is opgetekend in de Jezüietenberg te Maastricht, niet onthouden:

*Berg in duisternis gehuld,
Van kracht van eeuwen en zee vervuld,
Die diep op ons wacht met oeroud geduld,
Zeg eens hoe lang je zo wachten zult.*

De strijd om de mergelvergoeding

De discussie en strijd om de mergelvergoeding kent reeds een lange historie. Net zoals recent in 1990 probeerde ook in vroegere tijd eenieder een graantje mee te pikken van de noeste arbeid die diep onder de grond werd verricht.

De vergoeding die de blokbrekers voor de mergelwinning moeten betalen dateert reeds van ruim voor 1900 en is gebaseerd op een Raadsbesluit van 28 november 1879.

In dit Raadsbesluit wordt bepaald dat per blok van 55 cm x 55 cm x 85 cm. een vergoeding van 8 cent per blok moest worden betaald, waarvan “5 cent voor den eigenaar bovengronds, onder welk gedeelte deze blokken worden uitgehaald, en 3 cent voor de gemeente, waarvan deze moet afstaan aan den Opzichter der groef 2 cent”.

Destijds in 1933 werd door de “blokdelters” felle actie gevoerd tegen de in hun ogen veel te hoge vergoeding die voor de mergelwinning moest worden betaald. De heer Mathieu Olzheim was penvoerder namens 16 blokbrekers van voornamelijk “onder aan de Berg”, de huidige Bergstraat. In die tijd was de productie vaak minder dan 1 blok per dag en de prijs die men kreeg bedroeg minder dan fl 1,- per blok. Een vergoeding van 8 cent kwam dan ook neer op ca. 10% van de opbrengst. Waarschijnlijk vanwege de hoge vergoeding bestond bij de gemeente de indruk dat er ook nog al eens wat blokken uit de groeve verdwenen zonder dat daarvoor een vergoeding werd betaald. Dat deed de gemeente besluiten om over te gaan op een te heffen vergoeding “uit de vaste stol en deze dan te doen betalen 24 cent op 1 m³, te berekenen 3 blokken op 1 m³”. Het geschil werd pas beslecht na tussenkomst van Gedeputeerde Staten van Limburg. De vergoeding bleef in stand hetgeen toch wel enige blijvende sociale spanning met zich meebracht. Vooral de lage vergoeding en de beperkte afzet in wat toen genoemd werd de crisisjaren voor de tweede wereldoorlog speelde de blokbrekers parten.

Op dit moment in het jaar 2005 lijkt er een compromis in de maak over de opnieuw opgelaaide discussie omtrent de vergoeding voor de mergelwinning. De bedragen die de huidige delvers willen betalen zijn naar verhouding slechts een fractie van hetgeen destijds betaald diende te worden.

Het andere gebruik van de mergelgroeves

Zoals hiervoor aangegeven zijn de groeves ontstaan door de winning van achtereenvolgens vuursteen en later mergel voor verschillende toepassingen. De oppervlakte van de groeves varieert van enkele meters tot honderden meters dan wel kilometers. Het moge duidelijk zijn dat als er ergens een dergelijke ruimte beschikbaar is, men ook gaat zoeken naar alternatieve vormen van gebruik van die ruimte.

In de groeves is er altijd een constante temperatuur van ca. 10 graden Celsius. De staatsmijnen in Limburg hebben vanwege deze constante temperatuur jarenlang een ijkbaan in de Sibbergroeve gehad.

Zo bleken “de grotten” ook een uitstekende plaats waar agrariërs dan wel handelaren hun goederen en handelswaar konden opslaan, vaak aan het zicht onttrokken. Zo was “de berg” opslagplaats voor aardappelen en bieten in de winter en smokkelwaar in alle seizoenen. Tevens bleek de berg uitstekend geschikt voor de kweek van groenten, zoals champignons, witlof en schorseneren. Ook vleermuizen zoeken in de winter hun heil in de mergelgroeves voor het houden van hun winterslaap.

Weer een hele andere vorm van het gebruik van de ondergrondse ruimte was te dienen als schuilplaats. Vele gezinnen uit Sibbe en IJzeren vonden “in de berg” tijdens de oorlogen een veilige schuilplaats of onderkomen, soms met hun vee. Ook de kapel in de Sibbergroeve, vermoedelijk gemaakt tussen 1797 en 1801, geeft blijk van die geschiktheid als vluchtmogelijkheid en schuilplaats in tijden van onderdrukking en oorlog. In de Franse tijd moesten vooral priesters, die weigerden de “Eed van Haat” af te leggen, onderduiken. Op een aantal plaatsen zijn toen in de groeves alternatieve “kleine kerkjes” ontstaan. Vele mensen hebben in tijden van oorlog en onderdrukking in de kapel de H. mis bijgewoond of zijn “in de berg” zelfs geboren en gedoopt.

De meest recente vorm van alternatief gebruik van de groeves gebeurt door ASP Adventure. Zij bieden ondergrondse fietstochten en teambuilding-trainingen aan voor avontuurlijk ingestelde groepen. Deze ontwikkeling heeft inmiddels dermate grote vormen aangenomen dat er voor deze doeleinden recent een nieuwe aparte toegang op de hoek van de Daelhemerweg en Dorpsstraat is aangelegd; Daelhemerweg 150. Via een 40 meter lange wenteltrap kan men afdalen in het donkere en zo kenmerkende doolhofachtige gangenstelsel van de Sibbergroeve.

Het beheer van de groeves door de Gemeente

De gemeente Valkenburg aan de Geul is vandaag de dag verantwoordelijk voor het beheer van de Sibbergroeve. Vroeger werd het beheer van de groeve uitgevoerd door opzichters die aangesteld waren door de Gemeente.

Opzichters van de Sibbergroeve waren:

H. Spronck	van:	1911 - 1917
J. Kaalen	van:	1917 – 1929
H. Last	van:	1929 – 1940

Later waren dit:

- Pie Hoofs
- Albert Last
- Jef Habets (uit Valkenburg)
- Frans Bergsteijn (uit Berg en Terblijt)
- Breur Jacobs

Op dit moment heeft het beheer van de mergelgroeves in zijn algemeenheid nog steeds de volle aandacht van de Gemeente. Dat beheer wordt inmiddels met veel modernere technieken uitgevoerd. Met name door de opmetingen van Jacq. Diederik en de recente aanmaak van

nieuw kaartmateriaal is er veel meer inzicht ontstaan over de situatie van en in de groeve alsmede de relatie met het maaiveld erboven.

Ook gaan er vaker stemmen op om de ondergrondse gangenstelsels de status van nationaal monument te geven zodat de groeves, en met name de cultuurhistorische waarde van de mergelgangen, beter tegen vandalisme en toeristen worden beschermd. Met name het gebruik van de groeves als survival locatie en de organisatie van fietstochten is een aantal mensen een doorn in het oog. Men gaat er van uit dat, indien de groeves een formele status hebben, ongewenste ontwikkelingen via een vergunningstelsel veel beter in de hand zijn te houden. De tijd zal het leren.

Behalve mergel en mergelwinning zijn ook nog een tweetal andere, min of meer samenhangende, industriële activiteiten te noemen die het vermelden waard zijn.

De kalkbranderij

De Sibbergroeve heeft, behalve voor mergelblokken als bouwstenen, ook nog als grondstof voor een ander product gezorgd, namelijk kalk.

In 1937 kreeg de heer America uit Valkenburg vergunning van de gemeente voor het maken van kalk in zijn kalkbranderij “Biebosch”, in de volksmond “Het Kalkswerk”, aan de “Grubbeweg”.

De grondstof voor de kalk kwam uit de Sibbergroeve. Deze grondstof bestond uit blokken die door de jaren heen als afval bij “het blokbreken” waren ontstaan. Ze werden in de gangen aan de zijkanten achtergelaten. Ook waren ze afkomstig van het met springstof wegschieten van losse stukken in het “plafond” van de gangen. Door Molin en later medewerkers van de heer America werden ze met kleine vrachtwagens naar de kalkovens vervoerd.

Als vergoeding diende de heer America aan de gemeente als concessiehouder 15 cent per 2 m³ mergel te betalen. Omdat de inrit van de groeve op de bezittingen van de heer E.

Franssen lag, was de heer America hem 15 cent per 2 m³ mergel verschuldigd om de brokken uit de groeve te mogen rijden.

Verskillende inwoners van Sibbe zijn “op Het Kalkswerk” enkele tientallen jaren werkzaam geweest. De activiteiten zijn in 1963 beëindigd.

Zie ook elders in dit boek bij *Kalkbranderijen*; hoofdstuk II-7.

De “kiezelkoel”

Naast mergelwinning werd er nog een andere delfstof te Sibbe gewonnen. Van 6 december 1934 dateert het raadsbesluit inhoudende goedkeuring van een overeenkomst tussen de gemeente Oud-Valkenburg en het Kerkbestuur van het toenmalige Rectoraat van de H. Rosa te Sibbe, voor het mogen winnen van kiezel, zand en dikke stenen op perceel C 166, groot 28.20 are, op de Heunsberg. Deze groeve, gelegen langs de Koksweg, is later jarenlang gebruikt voor het storten van huisvuil uit de toenmalige gemeente Valkenburg-Houthem.

Bronnen/literatuur

Artikel “muntslag in de Valleberg te Valkenburg” uit Geulrand Magazine

Boek “mergel gebroken” van Luck Walschot, 2002

Boek “Mergelgrotten, het onbekende landschap van Limburg” van Ton Breuls 1994

Boek “Limburgse bouwstenen” van Keuler c.a. 1910

Archief gemeente Oud – Valkenburg

Proefschrift Pilaar stabiliteit etc. Kalksteenmijnen in Zuid-Limburg, door R.F. Bekendam

<http://www.vanschaikstichting.nl/SOK/kapelnl.htm>

Gesprekken met diverse deskundigen en in het bijzonder Fer en Cor Rouwet en Jacq. Diederien

Gevecht om een kerk te Sibbe-IJzeren

Sibbe en IJzeren hoorden bij de heerlijkheid Oud-Valkenburg. Vanaf 1605 bezaten de bezitters van kasteel Schaloen de heerlijkheidsrechten van Oud-Valkenburg en bleven die tot 1795 behouden. De kerk van Oud-Valkenburg, toegewijd aan de H. Johannes de Doper, is vermoedelijk ontstaan in de 11e eeuw. Uit de visitatierapporten van 1719, 1722 en 1725 blijkt dat voor het onderhoud van de kerk gezorgd moet worden door de tiendheffers (adellijken die 'tienden' van belasting mogen heffen). Dit gebeurt echter niet en daardoor dreigt de toren van de kerk in 1759 in te vallen, terwijl het kerkgebouw zelf ook in slechte staat verkeert.

Mathias Damoiseaux (1729-1810) wordt in 1763 geïnstalleerd als pastoor in zijn geboorteplaats Oud-Valkenburg, als opvolger van Maximiliaan Snackers. Hij treft een verwaarloosde kerk en pastorie aan. In januari 1767 dringt de pastoor opnieuw aan op het herstel van de kerk. Het herstel blijft uit en omdat het gebouw gevaar oplevert voor de kerkgangers, wordt in augustus 1773 een deel van het kerkgebouw afgesloten en de kerkdeur wordt dichtgemetseld. De tiendheffers laten wel een plan maken voor een nieuwe kerk, maar geven daar geen uitvoering aan.

De inwoners van Oud-Valkenburg komen in 1776 bijeen en stellen vast dat de tiendheffers hun plichten tot de bouw en onderhoud van parochiekerk en pastorie niet nakomen. Zij besluiten dit voor te leggen aan de Souvereine Raad van Brabant in Brussel. Daartoe vaardigen zij hun burgemeester Joannes Mulleners uit Sibbe af. De pastoor geeft hem een verklaring mee dat zijn parochie 337 communicanten telt en 61 kinderen boven de 7 jaar. Ook vermeldt hij dat er 87 huizen zijn, waarvan 12 rond de kerk in Oud-Valkenburg en de rest in Sibbe en IJzeren. De Souvereine Raad veroordeelt de tiendheffers tot het zonder uitstel herbouwen van de parochiekerk, maar de tiendheffers blijven in gebreke. In 1779 wordt reeds gespeeld met de gedachte om de kerk te verplaatsen, doch een commissaris in Brussel vindt dat niet noodzakelijk.

Op 30 maart 1779 wordt de kerk van Oud-Valkenburg geheel gesloten voor de eredienst en moeten de parochianen de liturgie bijwonen in de kerk van Schin op Geul. De Souvereine Raad draagt de tiendheffers van Oud-Valkenburg op de kerk te verbouwen en te vergroten, zodat ze plaats biedt aan ten minste 400 personen. Intussen gaat het verval van het kerkgebouw door en worden materialen, die voor het herstel te gebruiken zijn, gestolen. Op 22 september 1780 vragen de pastoor en ongeveer 60 inwoners van Sibbe-IJzeren aan de nieuwe schout om dag en uur te bepalen waarop vergaderd kan worden over het verplaatsen van de kerk. Maar dat thema blijkt onbespreekbaar. Op 3 oktober 1780 vragen ze opnieuw permissie om zo'n bijeenkomst te mogen houden en tegelijkertijd een nieuwe burgemeester te kiezen vanwege het beëindigen van de ambtstermijn van de zittende burgemeester. Bijna 20 inwoners van Oud-Valkenburg geven aan de pastoor en de burgemeester volmacht om namens hen op te treden in Brussel. De mensen van Sibbe-IJzeren voeren tevens aan dat zij door de verre afstand ook niet in de gelegenheid zijn om de school van de koster in Oud-Valkenburg te bezoeken. Zij vragen het plan tot verbouw van de kerk door de tiendheffers uit te stellen en hen te gelasten de kerk naar Sibbe te verplaatsen.

In april 1781 gaat pastoor Damoiseaux samen met notaris Denijs van 's-Gravenvoeren de huizen langs om handtekeningen te verzamelen om de kerk in Sibbe te krijgen. De koster Johannes Mathias Bemelmans roept daartoe mensen bijeen in het huis van de weduwe van Willem Märchen. Namens de inwoners wordt op 26 mei daaropvolgend in Brussel een

verzoek ingediend om de parochiekerk in Sibbe te mogen bouwen. Pastoor Damoiseaux en burgemeester en schepen Joannes Cornips hebben intussen bij de bisschop gevraagd om de kerk van Oud-Valkenburg naar Sibbe, het centrum van de gemeente, te mogen verplaatsen. De door de bisschop afgevaardigde landdeken en pastoors van Nuth en Schinnen zijn het daarmee eens. Vijf dagen later volgt dan ook de bisschoppelijke toestemming.

Volgens de tiendheffers is het idee om de kerk te verplaatsen ingegeven door het eigenbelang van de pastoor. Hij is voorheen boer geweest en heeft nog altijd een passie voor het boerenwerk. De landerijen en tienden liggen in Sibbe en die wil hij zelf gaan pachten en bewerken. De tiendheffers zijn van mening dat deze pastoor zijn ambt verwaarloost: volgens hen gaat hij liever op jacht en is hij meer in het veld te vinden of bij zijn koeien dan in de pastorie of in de kerk. Ook in het geven van geloofsonderricht is hij nalatig. De tiendheffers vinden ook dat het herstel van de kerk in Oud-Valkenburg slechts 1/3 deel van de kosten van nieuwbouw in Sibbe bedraagt.

Pastoor Damoiseaux verdedigt zich tegen de ingebrachte beschuldigingen aan zijn adres. Er zijn in Oud-Valkenburg buiten de pastorie 2 kastelen en 8 huizen. Nieuwbouw van boerderijen in Oud-Valkenburg acht hij onwaarschijnlijk, omdat Baron Van Pelser Berensberg alles tracht te verwerven wat aan gronden te koop is. De pastoor vindt het zielenheil van zijn parochianen voorrang hebben boven alles. Bovendien betalen de mensen tienden voor hun kerk.

Op 9 maart 1782 krijgt pastoor Damoiseaux een verbod opgelegd om banken, biechtstoelen en ander meubilair uit de kerk van Oud-Valkenburg te verwijderen. Hij houdt namelijk diensten in een schuur en koeienstal in Sibbe, waarvan het dak zelfs niet waterdicht is. De adellijken uit Oud-Valkenburg vragen daarom aan de bisschop om een visitatie van de schuur en de parochiekerk. Beide gebouwen worden op 11 april bezocht door 2 kanunniken en 2 bouwmeesters uit Roermond. Hun conclusie is dat de kerk geschikt is voor de eredienst, in tegenstelling tot de schuur in Sibbe. Ze constateren wel enige gebreken die gerepareerd moeten worden. Naar aanleiding van het rapport gelast de bisschop pastoor Damoiseaux om de diensten weer in de parochiekerk van Oud-Valkenburg te houden. Opnieuw schrijft de pastoor een verzoek aan de bisschop en vraagt om intrekking van zijn besluit. Hij wijst erop dat in Sibbe en IJzeren meer dan 80 woningen staan, terwijl Oud-Valkenburg slechts uit 2 kastelen bestaat met daarbij behorende 2 boerderijen. Daarop wonen in totaal 7 families (20 communicanten). De woningen van de pastoor en de koster completeren het geheel.

In de jaren 1779-1783 moet de pastoor van Oud-Valkenburg voor de kerkdiensten uitwijken naar de parochiekerk van Schin op Geul, omdat zijn eigen kerk van hogerhand gesloten is. De meeste parochianen komen daar meestal niet naar de kerk. Pastoor Damoiseaux klaagt bij de bisschop hoe nadelig die situatie is voor het geestelijk welzijn van zijn parochianen. In 1781 zijn er slechts 4 communicanten en 1782 slechts 2, terwijl toch veel kinderen de leeftijd daarvoor hadden. In de winter en bij slecht weer kunnen de oudere mensen en de kinderen de diensten niet bijwonen. Bij sneeuwval zijn de gehuchten Sibbe en IJzeren onbereikbaar voor de pastoor en overlijden er mensen zonder de laatste sacramenten te hebben ontvangen. Kinderen kunnen het geloofsonderricht in de kerk niet bijwonen. Zij gaan ter kerke in naburige parochies, maar daar worden de preken en het geloofsonderricht in het Duits gehouden. Die parochies behoren tot het bisdom Luik, dat vasten- en heiligendagen op andere dagen viert dan het bisdom Roermond. Zo overtreden die parochianen dus onbewust de kerkelijke geboden. Pastoor Damoiseaux vraagt de bisschop opnieuw om de erediensten te mogen blijven vieren in de schuur vanwege het geestelijk belang van het grootste gedeelte

van zijn kerkgemeenschap. Het mag echter niet baten, want de bisschop verplicht hem om de erediensten te vieren in de kerk van Oud-Valkenburg. Pastoor Damoiseaux gehoorzaamt de bisschop.

Echter, daarmee is de kwestie van het al dan niet verplaatsen van de kerk nog niet van de baan. Op 12 juni 1783 besluit de bisschop om de kanunniken opnieuw naar Oud-Valkenburg te sturen. Op grond van hun verslag besluit de bisschop op 30 juli dat er geen enkele noodzaak bestaat om de parochiekerk van Oud-Valkenburg te verplaatsen. Het blijkt dat de tiendheffers het schip van de kerk willen laten staan en alleen de zijbeuken willen vernieuwen en de toren herstellen. In augustus 1783 blijkt de kerk van Oud-Valkenburg weer in gebruik te zijn voor de goddelijke eredienst.

Intussen is er een conflict ontstaan tussen Oostenrijk en de Republiek der Verenigde Nederlanden. Na het op 12 december 1785 geratificeerde Verdrag van Fontainebleau wordt Oud-Valkenburg op 13 juni 1786 overgedragen aan de Republiek. Voor de inwoners is de vrije uitoefening van hun godsdienst bedongen. Voortaan valt men niet meer onder de Souvereine Raad van Brabant te Brussel, maar onder de Staatse Raad van Brabant te 's-Gravenhage.

Door de komst van de Fransen in 1794-1795 komt een einde aan de macht van de adel. In de wet wordt de scheiding tussen kerk en staat vastgelegd. De kerk wordt vervolgd. Pastoor Damoiseaux weigert in 1798 de eed van haat aan het koningsschap en getrouwheid aan de Republiek af te leggen. In maart 1798 wordt hij gezocht door de gendarmen. Zij vinden hem echter niet maar ontdekken wel zijn schuilplaats in de mergelgroeve van Sibbe. In die mergelgroeve is een ruimte ingericht als kapel, met een uit mergel gehouwen altaar en enige tekeningen. De Fransen vinden een monstrans, een ciborie en 2 kelken. Pas nadat Napoleon Bonaparte in 1799 aan de macht komt, houdt de bestrijding van het christendom op.

Foto kapel Sibbergroeve

Pastoor Damoiseaux gaat in 1807 met emeritaat en overlijdt in 1810. Zijn opvolger heet Jan Herman Plestria (pater Capucijn). Hij overlijdt al in 1811. Hij wordt opgevolgd door de oud-benedictijn Josef Antoon Mommers. Hij sterft in 1817. Zijn opvolger is Joseph François Cremer. Hij is pastoor van 1817-1826.

Door het Verdrag van Wenen in 1815 wordt Oud-Valkenburg gevoegd onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Het Franse decreet over de kerkfabrieken (kerkbesturen) blijft gehandhaafd. Op grond van de bestaande wetgeving die eist dat het kerkbestuur verantwoordelijk is voor de bouw en herbouw van kerken, behalve als zij daar financieel niet toe in staat is, dienen pastoor Cremer en de leden van zijn kerkbestuur F.A. Stevens, H. Sogele en M. Damoiseaux op 2 april 1819 bij koning Willem I een verzoek in voor een financiële bijdrage voor het herstel van hun kerkgebouw dat in slechte staat verkeert. In de Franse tijd zijn alle zaken van enige waarde kwijtgeraakt. Advocaat J.J. Sassen uit Maastricht stuurt namens alle inwoners van Sibbe en IJzeren een verzoek naar koning Willem I om subsidie voor de bouw van een nieuw godshuis en een pastorie. In een financieel tekort willen zij voorzien door vrijwillige bijdragen. Zij wijzen erop dat Oud-Valkenburg slechts 12 huizen heeft met 85 inwoners, terwijl Sibbe-IJzeren 74 woningen met 508 mensen telt. Op een bijgevoegde kaart wordt de plek aangegeven voor de nieuwbouw. Deze kaart is op verzoek van de inwoners van Sibbe op 27 mei 1819 vervaardigd door landmeter J.M. van Oppen. Inwoners van Sibbe-IJzeren hebben een bedrag ter waarde van fl. 1.787,49 toegezegd.

Op 4 augustus 1819 maakt de Maastrichtse architect Matthias Soiron een begroting voor de bouw van een kerk en pastorie te Sibbe, maar dat plan gaat niet door, omdat een meerderheid van de gemeenteraad de kerk in Oud-Valkenburg wil handhaven. Vanuit het bisdom Luik wordt voorgesteld om een hulpkapel met ambtswoning in Sibbe-IJzeren te bouwen. Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg vinden ook dat de meerderheid van de parochianen die in Sibbe-IJzeren wonen recht hebben op een kerkgebouw dat beter gelegen is. De vicaris-generaal van het bisdom pleit ervoor om eerst de kerk van Oud-Valkenburg te herstellen en om betere tijden af te wachten vooraleer te beginnen met de nieuwbouw in Sibbe-IJzeren.

Vanaf 1 januari 1841 hoort de parochie Oud-Valkenburg bij het bisdom Roermond. In 1842 lijken de omstandigheden voor nieuwbouw te verbeteren. Nadat de aanvankelijke plannen van de provinciale bouwmeester J. Dumoulin als te duur ter zijde worden geschoven, geeft de gemeenteraad van Oud-Valkenburg in 1843 opdracht aan H. Vandenberg uit Susteren om een nieuw plan te ontwerpen. Het aantal zitplaatsen in de kerk wordt beperkt en in plaats van een toren wordt slechts een dakruiter getekend. De hulpkerk wordt in de jaren 1844/1845 gebouwd en toegewijd aan de H. Rosa van Lima. Op 9 november 1845 wordt de kapel door Pastoor Prompers van Oud-Valkenburg ingezegend. In 1851 wordt de bouw van een ambtswoning voor de rector van Sibbe-IJzeren aanbesteed. De bouw van de pastorie vindt plaats in 1852.

Vanaf 1861 dringt de gemeenteraad er bij de koning op aan om Sibbe-IJzeren tot een zelfstandige parochie te verheffen, zodat de priester een rijksalaris kan verkrijgen. De bisschop van Roermond Mgr. Paredis weigert echter hieraan medewerking te verlenen om een verdere afscheiding van de moederkerk in Oud-Valkenburg te voorkomen. Daarom wordt het verzoek, om een zelfstandige parochie te worden, afgewezen in februari 1862. De jaren daaropvolgend ontstaat de nodige commotie tussen de parochie Oud-Valkenburg, de gemeenteraad en de inwoners van Sibbe-IJzeren die gesteund worden door de raad. Als J.J. Last uit Sibbe in 1862 wordt benoemd tot lid van het kerkbestuur van Oud-Valkenburg en ontvanger ervan, zijn de leden uit Sibbe-IJzeren in de meerderheid. Zij eisen dat de rector het geld krijgt dat bestemd was voor de kapelaan van Oud-Valkenburg, die er echter sinds de bouw van de hulpkerk in 1846 niet meer geweest was.

Het kerkgebouw in Sibbe-IJzeren blijkt al snel te klein en tevens worden mankementen aan de dakruiter ontdekt. Die wordt in 1863 afgebroken. In de jaren 1866-1868 wordt voor het middenschip een kerktoeren gebouwd. Ten gevolge van een blikseminslag op 5 juni 1890 moet de hele torenspits vernieuwd worden. Nauwelijks is dat werk voltooid, of op 17 juli volgt een tweede inslag, die opnieuw veel schade aanricht. Daarop besluit het kerkbestuur op 3 augustus van dat jaar een bliksemafleider te plaatsen.

In 1870 krijgt Sibbe-IJzeren een zelfstandig kerkbestuur, maar men blijft in geestelijk opzicht nog afhankelijk van de parochie Oud-Valkenburg. De deken van Gulpen installeert het kerkbestuur dat bestaat uit Jan Mathijs Ruijpers, secr. Jan Jacob Last (benoemd door de commissaris van de koning) en drie leden benoemd door Mgr. Paredis, nl. Aegidius Vollers, Jan Willem van Laar en Jan Willem Goossens. Vanaf 1870 mogen in de kerk van Sibbe-IJzeren op zondag twee diensten worden gedaan vanwege gebrek aan ruimte. Daardoor kunnen niet alle gelovigen tegelijkertijd aan de dienst deelnemen.

In 1926/1927 worden het bestaande priesterkoor en de sacristie afgebroken en vervangen door een dwarsschip, een nieuw priesterkoor en een sacristie naar een ontwerp van architect J. Beurskens uit Sittard. Om deze uitbreiding te kunnen betalen, wordt in Sibbe-IJzeren een speciale huis-aan-huis collecte gehouden die fl. 13.065 oplevert. Iedereen draagt naar vermogen hieraan bij met giften variërend van 2½ cent tot fl. 3.000.

Pas in 1948 verheft de toenmalige bisschop van Roermond Mgr. Lemmens de kerk van Sibbe-IJzeren tot zelfstandige parochiekerk.

Conclusie

Aan de bouw van een parochiekerk in Sibbe-IJzeren is een jarenlange, moeizame strijd voorafgegaan.

- In de achttiende eeuw probeerden de inwoners van de beide gehuchten, o.l.v. pastoor Damoiseaux, voor het eerst om de kerk van Oud-Valkenburg naar Sibbe-IJzeren te verplaatsen, omdat de adellijke bewoners van Oud-Valkenburg weigerden om de verwaarloosde kerk aldaar te herstellen.
- Na de Franse Tijd (1819) was de kerk zo vervallen dat een nieuw kerkgebouw noodzakelijk was. Een deel van de gemeenteraad vond dat er een nieuwe kerk in Sibbe-IJzeren moest komen, omdat daar de meeste parochianen woonden. De meerderheid van de raad was echter tegen.
- In 1842 leken de omstandigheden gunstiger en in 1844-1845 werd een hulpkerk gebouwd, waarbij de grootst mogelijke zuinigheid werd betracht. Al snel bleek het gebouw te klein en werden gebreken aan het dak geconstateerd. In de jaren tussen 1866 en 1868 volgde de bouw van de kerktoren in opdracht van het gemeentebestuur.
- Na diverse pogingen om Sibbe-IJzeren af te scheiden van de moederkerk in Oud-Valkenburg lukte het in 1870 een eigen kerkbestuur te installeren voor het beheer van de kerkelijke goederen in Sibbe-IJzeren. Pas in 1948 werd Sibbe-IJzeren een zelfstandige parochie.

De kerk is er gekomen door een gemeenteraad die, meer dan in andere gemeenten, voortdurend initiatieven nam en financiële bijdragen leverde om voor Sibbe-IJzeren een eigen kerk te realiseren. De meerderheid van de raad kwam uit Sibbe-IJzeren; het kerkbestuur was echter meer betrokken bij Oud-Valkenburg. De bouw van de hulpkerk in Sibbe-IJzeren en de pastorie konden slechts plaatsvinden dankzij forse bijdragen, zowel financieel als materieel, van de inwoners van Sibbe-IJzeren zelf en door steun van de gemeente, het Rijk en de provincie. Ook vanuit het bisdom Luik en later het bisdom Roermond stond men aanvankelijk sceptisch tegenover de plannen om in Sibbe-IJzeren een eigen kerk te bouwen. Het bisdom Roermond stemde uiteindelijk wel in met de bouw van een kerk in Sibbe-IJzeren.

Foto kerk Sibbe

Lijst van rectoren van de kerk van de H. Rosa in Sibbe-IJzeren

- 1845-1846 J. Erens
- 1846-1858 J.F. Princen
- 1859-1869 E.T. Teney
- 1869-1886 Hoester
- 1886-1895 Pijpers
- 1895-1901 Meens
- 1901-1907 Nelissen
- 1907-1910 Van Eijgen
- 1910-1920 Quix
- 1921-1924 M.J. Brouwers
- 1924-1931 G.J.H. Lenders
- 1931-1939 N.J. Mertens
- 1939-1944 G.A. Wolf
- 1944-1948 N.L.A. Willems

Lijst van pastoors van de kerk van H. Rosa in Sibbe-IJzeren

- 1948-1970 N.L.A. Willems
- 1970-1973 P. Schoutsen
- 1973-1991 J.H. de Haan
- 1991-heden H. Vernooij

Kermissen in Sibbe-IJzeren

Sibbe-IJzeren kent 3 kermissen in tegenstelling tot de meeste omliggende dorpen, namelijk:

1. De zomerkermis. Op de zondag na Sacramentsdag (10 dagen na Pinksteren) trekt “de Broonk” of processie beurtelings naar Sibbe of IJzeren. Het processiekruis werd tientallen jaren gedragen door Harrie Reijnders, die daarvoor een kerkelijke onderscheiding kreeg. Nu zet zijn kleinzoon Frank Delnoij de traditie voort.
2. De St. Rosa-kermis. De feestdag van de Patrones van de parochie wordt gevierd op 23 augustus of de eerstvolgende zondag. De Joonkheid Suub-Iezere plant dan een nieuwe St. Rosa-den. Harmonie St. Rosa viert het naamfeest van de vereniging met de muzikale opluistering van de Eucharistieviering in de kerk en herdenkt daarnaast op die dag de overleden leden van de harmonie op het kerkhof.
3. De winterkermis. Omdat Sibbe-IJzeren vroeger bij de parochie Oud-Valkenburg hoorde - die H. Johannes als patroonheilige heeft – werd op Tweede Kerstdag de winterkermis gevierd. Jarenlang was deze kermis drukbezocht omdat er, in tegenstelling tot nu, weinig andere uitgaansmogelijkheden waren op deze dag. Ook nu nog wordt de kermis gevierd in een gezellige sfeer, vooral door de inwoners van Sibbe-IJzeren.

Het kerkhof van Sibbe-IJzeren

In mei 1869 schenkt Maximiliaan Damoiseaux aan de gemeente Oud-Valkenburg een perceel grond voor een algemene begraafplaats te Sibbe-IJzeren, onder voorwaarde dat de gemeente het kerkhof met een muur afsluit zoals dat in de wet voorgeschreven staat. Als het kerkhof een bijzondere begraafplaats zou worden, mag de gemeente Oud-Valkenburg de kosten niet op zich nemen. De grond wordt niet aan de kerk geschonken, omdat die te armlastig is om de kosten van de bouw op zich te nemen. De gemeenteraad aanvaardt het aanbod van de grond, mits Gedeputeerde Staten het zullen goedkeuren. Dat gebeurt vier dagen later en ook de bisschop van Roermond gaat akkoord.

In januari 1870 besluit de gemeenteraad om een muur om het kerkhof te plaatsen. De kosten hiervan bedragen fl. 650,-. Het werk wordt in dagloon uitgegeven aan metselaar F. Heuts. Dat is goedkoper dan een openbare aanbesteding en bovendien wordt het eindresultaat veel beter wanneer het werk door een echte vakman en specialist in mergelbouw wordt verricht. Op 30 november 1870 wordt de begraafplaats ingezegend door de pastoor van Oud-Valkenburg. De bisschop bepaalt dat deze de rechten van begravenis en kerkelijke uitvaartplechtigheid behoudt. Bij verhindering van de pastoor mag hij alleen de rector van Sibbe-IJzeren daartoe machtigen. In dat geval behoudt de pastoor van Oud-Valkenburg wél zijn gebruikelijk pastoorsrecht, zijnde een vierde deel van de zuivere baten.

Het ontstaan van de school in Sibbe-IJzeren

De gemeenteraad van Oud-Valkenburg verklaart in 1847 dat door de bouw van de kapel in Sibbe-IJzeren de gemeentekas zo erg is uitgeput dat er geen geld meer is om in Sibbe een openbare school op te richten. Tot die tijd kent alleen de kern Oud-Valkenburg enige vorm van katholiek onderwijs dat wordt gegeven door de koster. Aan Gedeputeerde Staten van Limburg wordt om uitstel voor de bouw van een school gevraagd en tevens vraagt men toestemming om een bijzondere school van de tweede klasse te mogen oprichten. De gemeente moet geld lenen voor de aankoop van grond en de bouw van een schoollokaal en ambtswoning voor een onderwijzer. Omdat het overgrote deel van de kinderen in Sibbe-IJzeren woont, moet die nieuwe school daar gebouwd worden. De inwoners van Oud-Valkenburg verzetten zich onder leiding van Baron de Pelsler Berensberg hevig tegen de bouw van een school in Sibbe. De Commissaris van de Koning dringt bij de gemeenteraad aan op uitvoering van de wet op openbaar onderwijs uit 1857. Van rentenier J. van Melsen uit Maastricht koopt de gemeente op 17 januari 1863 twee percelen bouwland voor de prijs van fl. 330,-. Men gaat uit van 80 schoolgaande kinderen. Dat betreft alleen de kinderen uit Sibbe en IJzeren; de kinderen uit Oud-Valkenburg gingen namelijk al in Schin op Geul of Valkenburg naar school. De school zou worden gebouwd van mergelblokken. Dat was normaliter niet gewenst volgens de bouwvoorschriften, maar in het bijzondere geval van Sibbe welhaast niet anders denkbaar. Omdat het maar niet vlot met de bouw en de gemeenteraad niet voortvarend is in de realisatie van de bouwplannen schrijft de schoolopziener van het district op 13 december 1863 dat het een schande is dat de gemeente Oud-Valkenburg nog steeds niet gezorgd heeft voor behoorlijk onderwijs, zodat “de meeste kinderen opgroeien in een schandelijke en voor hen verderfelijke onwetendheid. Als de gemeente niet zo spoedig mogelijk actie onderneemt zal ik genoodzaakt zijn om in mijn rapport de gemeente Oud-Valkenburg op een zo vernederende wijze bij de andere dorpen in het 2^e schooldistrict te laten afsteken”.

Vanaf eind 1864 en gedurende het jaar 1865 wordt de bouw van de school (4 lokalen) met onderwijzerswoning gerealiseerd door aannemer Jan Claessen uit Valkenburg voor de somma van fl. 2.920,-. De school ligt schuin tegenover de kerk, achter het gemeentehuis op de plek

waar nu het gemeenschapshuis “De Blokhut” ligt. Op 1 januari 1928 neemt het R.K. Kerkbestuur van het rectoraat Sibbe-IJzeren de openbare school over van de gemeente Oud-Valkenburg en wordt het een R.K. bijzondere school voor gewoon lager onderwijs. Bijgevoegd is een door de ouders uit Sibbe en IJzeren ondertekende verklaring dat zij voor hun (104) kinderen katholiek onderwijs wensen. De school bestaat uit 4 klaslokalen, waarin de klassen 1, 2/3, 4/5 en 6/7 zitten. Voor een aantal leerlingen is de 7^e klas in die tijd het einde van hun schoolloopbaan. Op 14-jarige leeftijd mocht je de lagere school verlaten. Voor sommige ouders was dat de reden om aan het hoofd der school te vragen of hun zoon of dochter nog een jaar extra in de 7^e klas te laten zitten. Daarna kon zo'n kind dan gaan werken als jongste knecht bij bv. een boerderij en dat betekende dat er alvast een mond minder gevuld hoefde te worden. De vier leslokalen worden in die periode zeer efficiënt gebruikt. De 1^e klas bijvoorbeeld heeft 's ochtends les en in de namiddag wordt hetzelfde lokaal gebruikt door klas 5. Dat betekent dat deze klas 5 alle dagen van de week, ook op zaterdag, les heeft van 's middags 1 tot 5 uur.

Door de geboortegolf na de 2^e wereldoorlog wordt de school al snel te klein. Er moeten in het vervolg 6 aparte klassen komen. In augustus 1956 worden drie houten noodlokalen bijgebouwd. Het schoolbestuur koopt de grond tussen de school en het kerkhof voor het symbolische bedrag van fl. 1,-. Jos Hoenjet zorgt voor een stevige ondergrond van gestort beton. Het benodigde hout krijgt pastoor Willems via bevriende relaties van De Staatsmijnen in Limburg. De firma Nederlands uit Sibbe zaagt de balken op maat en timmert daarvan de lokalen. De wanden worden opgevuld met zaagsel, dat met een wagen in Maastricht wordt gehaald. In die nieuwe lokalen komen de klassen 4 en 5 en het derde lokaal wordt gebruikt door de jongste kleuters.

Toch komt de tijd dat er een nieuwe school moet komen. In de loop van het jaar 1966 wordt de huidige school aan de Schoolstraat gebouwd en per 1 januari 1967 verhuist de H.Hartschool daarheen. Voor de kleuters die dan nog in een apart gebouw zitten, wordt een nieuwe kleuterschool gebouwd op een terrein aan de Burg. Wijnandsstraat. Dat gebouw heeft niet erg lang bestaan, want na de invoering van de basisschool op 1 augustus 1985 komen alle kinderen tezamen in het huidige schoolgebouw aan de Schoolstraat.

Foto oude school/gemeentehuis Sibbe

Het gemeentehuis van de gemeente Oud-Valkenburg

Wanneer het gemeentehuis van Oud-Valkenburg precies is gebouwd is niet met zekerheid te zeggen. De grond echter, waarop zowel de school met onderwijzerswoning alsook het gemeentehuis zijn gebouwd is op 17 januari 1863 gekocht van rentenier J. van Melsen uit Maastricht. De school was klaar in 1865. Uit verzekeringspolissen uit 1897 en ook uit 1919 is te lezen dat de gemeente Oud-Valkenburg tegen brand verzekerde: een onderwijzerswoning, schoollokalen én gemeentehuis met gangen. Zeer waarschijnlijk is het gemeentehuis gebouwd net voor of na de openbare lagere school in de periode 1865-1870.

Op 9 juni 1927 besluit de gemeenteraad de openbare school én de secretarie over te dragen aan het R.K. Kerkbestuur van de H. Rosa ofwel in bruikleen af te staan en te onttrekken aan de openbare dienst.

In 1936 doet de gemeente Oud-Valkenburg een aanvraag voor een geldlening voor verbetering van het dak van het raadhuis ter waarde van fl. 1.050,-. Na inschrijving door o.a. de firma A. Jacobs en de Gebr. Nederlands uit Sibbe wordt het werk gegund aan de firma Nederlands die het uitvoert voor de prijs van fl. 585,-.

In 1940 wordt de gemeente Oud-Valkenburg opgeheven door de Duitse bezetter en ingelijfd bij de nieuwe gemeente Valkenburg-Houthem. Het gemeentehuis in Sibbe wordt gedurende

de oorlogsjaren nog gebruikt als uitkijkpost voor de burgerwacht. Boven op het dak wordt een houten gebouwtje getimmerd van ongeveer twee bij twee meter. Het gebouwtje was aan alle kanten voorzien van ramen om een goed uitzicht te hebben op overkomende vliegtuigen en om eventuele branden ontstaan door de inslag van bommen zo snel mogelijk waar te nemen. Voor het overige staat het gebouw leeg en pas in 1947-1948 wordt het ingericht als bewaarschool/kleuterschool op de benedenverdieping en als Groene Kruisgebouw op de bovenste etage.

De veldwachterswoning te Sibbe

Voor zover bekend woonde de vroegere veldwachter te Sibbe in het pand Dorpsstraat 52 (boerderij van Rutten).

Als de onderwijzerswoning, gelegen naast de school, niet meer als zodanig gebruikt wordt, verhuurt de gemeenteraad die aan de veldwachter. In de kelder van het huis was ook een cachot (gevangenis). Daarnaast bevatte de kelderverdieping een opslagruimte voor de gemeentelijke kantonnier en stond daar de brandweerspuit. Wanneer het gebouw niet meer voldoet aan de eisen besluit de gemeenteraad een nieuwe veldwachterswoning te bouwen.

Daartoe koopt de gemeenteraad van Oud-Valkenburg van de Heer Fr. Beckers een perceel grond aan de Gatsweg, die nu Sibberkerkstraat heet. Daarop wordt een nieuwe veldwachterswoning met cachot gebouwd in 1935. Dat is nu het pand Sibberkerkstraat nr. 60. Op 1 januari 1936 neemt de raad het besluit om de woning te verhuren aan veldwachter Van Pie voor de prijs van fl. 250,00 per jaar. Het is crisistijd in de jaren dertig; de dreiging van een naderende oorlog hangt in de lucht en Nederland hoopt net als tijdens de Eerste Wereldoorlog neutraal te kunnen blijven. Op 4 maart 1940 verzoekt veldwachter Van Pie om de huurprijs terug te brengen tot fl. 150,00 per jaar, omdat de woning ook wordt gebruikt als commandopost van de luchtbescherming en voor het opbergen van geweren en munitie. De raad gaat op 14 maart 1940 hiermee akkoord.

De kapel van O.L.Vrouw van Lourdes te IJzeren

De kapel ligt op een van de meest markante punten in IJzeren, op de plaats waar van oudsher de inwoners van IJzeren samenkomen om water uit de put te halen of om op een warme zomeravond samen gezellig bij elkaar te zitten en nieuwtjes uit te wisselen. Het pleintje voor het kapelletje werd in vroeger jaren bovendien nog extra gemarkeerd door de grote linde die 's zomers als een beschermend bladerdak boven het kruispunt van wegen lag.

Het is de jonkheid van IJzeren die in 1954 het initiatief neemt tot de bouw van de kapel. En dat het niet zo maar een bevestiging was kan men ook vandaag nog zien aan de bijzondere uitstraling van het bouwsel, dat in zijn soort zijn gelijke niet kent in de nabije gehuchten en buurtschappen.

Het initiatief van de jonkheid van IJzeren ondervond brede steun onder de inwoners.

Daarvan getuigt ook de grote inzet van alle bewoners van IJzeren bij de bouw en de realisatie van deze schitterende kapel. Voor het ontwerp van de kapel tekende architect P. Stijns uit Valkenburg. De bouw werd gerealiseerd door de vaklieden uit IJzeren.

De kapel is opgetrokken uit kundersteen, voorzien van een zwart marmeren altaar en afgesloten door een kunstig gesmeed ijzeren hekwerk. De kapel is toegewijd aan O.L.Vrouw van Lourdes. Het schitterende beeld werd vervaardigd door de kunstateliers "St. Joris" te Beesel.

Zoals gezegd werd met de bouw gestart in 1954 en op 29 mei 1955 werd de kapel na een plechtige processie en een middaglof ter plaatse ingewijd door de Z.E.Heer Pastoor Nico Willems. Vanaf de parochiekerk werd in processie naar IJzeren getrokken. Vrijwel alle inwoners van Sibbe en IJzeren namen hieraan deel; de verenigingen zoals harmonie,

zangvereniging en maagdenkoor met hun vaandels, de schoolkinderen met vlaggetjes en palmtakken en zoals gezegd vrijwel alle inwoners. Pastoor Willems stelde dit geweldige initiatief van IJzeren ten voorbeeld voor de andere buurtschappen. Het duurde echter nog ca. 25 jaar voordat het voorbeeld uit IJzeren navolging vond in Sibbe aan de Bergstraat.

Ten tijde van de inzegening stond de grote linde nog op het voorplein te pronken. Karel Dorren maakte daar een bijzonder mooi gedicht over zoals hierbij is opgenomen. Helaas heeft ook de linde de tand des tijds niet doorstaan. Hij is jammer genoeg verdwenen en er was te weinig ruimte ook gelet op de toename van het verkeer om een nieuwe boom te planten. Wel werden in de tachtiger jaren de contouren van de oude waterput hersteld. Initiatiefnemers waren de buurtvereniging aldaar, samen met de dorpsraad van Sibbe-IJzeren. Op die wijze is er toch nog steeds sprake van een uitzonderlijk fraai dorpspleintje.

Het kapelletje aan de Daelhemerweg

Gebouwd direct na de oorlog op het grondgebied van het Sibberhuis. De kapel is gebouwd op initiatief van mejuffrouw Louise Schoemaekers.

De St. Rosakapel aan de Bergstraat te Sibbe

Half verscholen op de hoek van de Bergstraat en Lokerstraat ligt de Sint Rosa-kapel.

De Sint Rosa-kapel is een vrij jonge kapel met een bijzondere achtergrond.

De eerste steen van de kapel is gelegd door dhr. Pie Rocks op 28 augustus 1979. Op die dag werd in dat jaar tevens de feestdag van de Heilige Rosa van Lima gevierd. Pie Rocks is uitverkoren om deze eerste steen te leggen omdat hij de grond waarop de kapel is gebouwd heeft geschonken. De bouw van de kapel, tussen augustus 1979 en 27 april 1980, werd uitgevoerd door vrijwilligers. De toenmalige pastoor van Sibbe, Jan de Haan, nam min of meer de leiding op zich bij deze bouw.

De inzegening van de kapel vindt plaats op 27 april 1980 door Mgr. J. Gijsen, bisschop van Roermond. Tevens waren aanwezig Burgemeester Paul Gilissen alsmede een afvaardiging van het gemeentebestuur. De inzegening werd muzikaal opgeluisterd door harmonie Sint Rosa en zangvereniging Eendracht. Vele Sibbenaren waren getuige van deze feestelijke gebeurtenis.

Als materiaalkeuze voor de dichte achterzijde van de kapel werd bijna als vanzelfsprekend gekozen voor mergelstenen. Deze mergelstenen zijn afkomstig uit de Sibber mergelgroeve die recht onder de kapel ligt. Voor de zijkanten en de voorzijde is bewust gekozen voor glas. Hierdoor is het unieke en bijzondere voormalige processie-rustaltaar dat in de kapel is ingebouwd goed zichtbaar. Dit rustaltaar werd voorheen jaren gebruikt tijdens de processie in Sibbe, die traditioneel op de tweede zondag na Pinksteren wordt gehouden. Dit rustaltaar stond dan op de hoek van de Dorpstraat en Sint Rosastraat nabij boerderij Kissels, later de boerderij van de familie Weusten. Het rustaltaar is een knap stukje handwerk vervaardigd door de laatste burgemeester van Oud-Valkenburg de heer Wijnands.

Wijnands heeft het rustaltaar vervaardigd uit potscherven, cement, lood en vergulde appelknoesten. Daarnaast is het rustaltaar ook versierd met scherven van porselein.

De plek waar de Sint Rosa-kapel is gerealiseerd is ook zeer bijzonder. De kapel staat precies boven de historische schuilkapel in de mergelgroeve van Sibbe. Deze schuilkapel werd gebruikt tijdens de Franse Revolutie toen de gelovigen niet vrijuit hun godsdienst mochten

beleven. In deze historische kapel bevinden zich nog muurschilderingen en een uit de mergelwand gekapt altaar uit die tijd.

Om een blijvende herinnering te bewaren aan de inzegening van de Sint Rosa-kapel werd in de ondergrondse kapel een plaquette vervaardigd door dhr. Albert Widdershoven.

Na de inzegening van de St. Rosa-kapel werd deze plaquette door Mgr. Gijsen getekend.

En zo kreeg ook Sibbe, 25 jaar na IJzeren zijn devotiekapel.

Literatuur

Fr.G.H.M. Crutzen, Gevecht om een kerk: Oud-Valkenburg versus Sibbe-IJzeren, uit het jaarboek 2002 van Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal.

Gemeentearchief voormalige gemeente Oud-Valkenburg.

Inleiding

In de eerste helft van de twintigste eeuw zijn de gevolgen en de naweeën van de Eerste Wereldoorlog in de betrokken Europese landen nog lange tijd voelbaar. De opkomst van het Nationaal Socialisme in Duitsland mede als gevolg daarvan mag als bekend worden verondersteld. Deze uitgebreide voorgeschiedenis zal in dit boek dan ook niet uitputtend worden behandeld. We beperken ons in dit hoofdstuk vooral tot de feiten, de gevoelens van en de gevolgen voor de inwoners van Sibbe en IJzeren van dit stukje wereldgeschiedenis. Nederland, en dus ook Sibbe–IJzeren, was redelijk ongeschonden uit de 1^e Wereldoorlog gekomen. Het echte oorlogsgeweld is in die periode voor het grootste deel aan ons land voorbijgegaan in tegenstelling tot in België. Het wordt echter allengs duidelijk dat ook wij deze keer niet zullen ontkomen aan de veroveringsdrang vanuit het naburige Duitsland. Nederland mobiliseerde. Het dreigde oorlog te worden. In de jaren dertig werd dan ook menig jongeman uit Sibbe en IJzeren onder de wapenen geroepen om de Krijgsmacht te gaan vervullen. Het doel was om ook nu weer de neutraliteit te handhaven.

De invasie in Sibbe en IJzeren

Nadat reeds in 1939 de oorlog in het oosten is losgebarsten realiseren velen zich, dat het nog maar een kwestie van tijd zal zijn voordat ook het westen van Europa zal worden aangevallen. Ondanks de geruststellende woorden van “der Führer”, dat hij Nederland niet zou aanvallen, was de oorlog in het voorjaar van 1940 ook voor ons een feit.

Op 10 mei 1940, de vrijdag voor Pinksteren, wordt Nederland binnengevallen door de Duitse troepen. Het begint in die vroege ochtend reeds om 4 uur met het geronk van talrijke vliegtuigen dat de mensen uit hun slaap wekte. Het zijn Duitse bommenwerpers onder andere op weg richting België naar fort Eben Emael. De invasie van West Europa en dus ook Zuid-Limburg is begonnen.

De volgende passage is tot stand gekomen aan de hand van een ooggetuigenverslag van Guus Troisfontaine die op dat moment 18 jaar oud is.

In IJzeren is dan - in mei 1940 - op het heuveltje genaamd “de Pörtsjeswaeg” een verdedigingsstelling ingericht. De Pörtsjeswaeg is het zogenaamde verbindingsweggetje tussen de huidige Groenstraat en de kruising St. Jansbosweg en Collegaertsweg. Op deze lichte terreinverhoging is een verdedigingsstelling aangebracht. De Nederlandse soldaten zijn bij de huidige boerderij Dresen ingekwartierd. Het is nog erg vroeg in de ochtend. Bij de boerderij van Victor Troisfontaine maakt men zich gereed om met paard en wagen naar het veld te gaan maar men wordt daarbij onverwachts gestoord. Nog voordat men op weg kan, duiken plotseling vanuit het St Jansbos de eerste Duitse soldaten op. Het zijn de voorposten van een grotere legereenheid. Die eerste soldaten zijn 2 goed bewapende motorrijders met zijspan die de weg vrijmaken voor de rest van de opmars van de bezetters. Onze soldaten zijn niet of nauwelijks bewapend en zonder verweer nemen de Duitsers via de Groenstraat het kruispunt Kruisstraat – Groenstraat in. De gevangen genomen soldaten worden tegen de gevel van de huidige woning van Breur Jacobs onder schot gehouden. Er vallen gelukkig geen doden of gewonden. De Duitse soldaten willen snel verder en vragen aan de bevolking de weg naar “het Wolfshaus”. Hun opmars is niet te stoppen zeker niet met de beperkte middelen van het Nederlandse leger en de lokale bevolking. Een met de hand gegraven goot voor het regenwater blijkt in de Limietstraat de grootste, overigens onbedoelde, hindernis. Voertuigen komen ter plaatse vast te zitten, maar dat duurt maar even. Al snel volgt vanuit het St. Jansbos een colonne met groter materieel. Vanuit de richting Scheulder sluiten zich nog meer troepen aan waarna men verder via de Limietstraat, over de Wiepelberg in zuidwestelijke richting oprukt.

De historie lijkt zich hiermee te herhalen in die zin dat het Duitse leger nagenoeg dezelfde route volgt die ongeveer 2000 jaar eerder door de Romeinse legers is benut.

Sibbe wordt op dat moment eveneens ingenomen door Duitse troepen die via het St. Jansbos en de Kleine Linde het dorp binnenrijden. De spaarzame versperringen nabij het kruispunt Kleine Linde–St. Rosastraat, een oude kar en wagen, worden laconiek ontweken en vormen dan ook geen enkele hindernis.

De Duitse bezetting is daarmee voor Sibbe en IJzeren een feit geworden. Er ligt voor de bewoners van Sibbe en IJzeren een moeilijke en onzekere tijd in het verschiet.

Tijdens de oorlogsjaren

De oorlogsjaren zijn in Sibbe en IJzeren in principe rustig verlopen. Natuurlijk had je ook hier te maken met vliegtuigen en bommenwerpers die ‘s nachts hun doelen in Duitsland opzochten. Uiteraard waren er ook de risico’s van neerstortende vliegtuigen of verkeerde bombardementen zo dicht bij de Duitse grens en met name Aken. En natuurlijk werden ook hier inwoners geronseld om te gaan werken in Duitsland.

Echter men slaat zich zo goed en zo kwaad als mogelijk door die moeilijke tijd heen. Ondanks de misère wordt geprobeerd om toch ook nog zoveel mogelijk plezier in het leven te houden.

Uit de mond van Guus Troisfontaine konden we daarover de volgende anekdote optekenen. *Het was in de oorlogstijd verboden om culturele optredens te verrichten of anderszins voorstellingen te houden. Dat kon wel als je lid werd van de Duitse Kulturkammer. De meeste verenigingen weigerden dit en gingen in ruste of “ondergronds” met hun activiteiten. Ondanks het verbod om op te treden was een aantal muzikanten van de toenmalige vriendenclub “Sjtöb en Drek” van mening dat men toch de bruiloft van Jeuf en Fienie Hendriks moest gaan opluisteren. Die trouwerij was in Arensgenhout. Het mag duidelijk zijn dat dit dus stiekem moest gebeuren. Voor het vervoer van de instrumenten werd een plateauwagen geronseld. De instrumenten werden onder dekens verstoppt en zo toog men naar Arensgenhout alwaar de bruiloft muzikaal werd opgeluisterd. Allengs werd het sjpassiger en luidruchtiger, zodanig dat plotseling de veldwachter ten tonele verscheen. Nadat die hen wijselijk had geadviseerd “niet zo veel blazen maar meer moppen vertellen” vertrok hij weer zonder verder melding van het voorval te maken.*

Zo werden in de oorlogstijd zeker ook nog de bruiloft van Drees en Jeanne Sleypen - Heuts en in Noorbeek de trouwerij van Jacq. Bastings opgeluisterd.

Tijdens de oorlog zijn er ook mensen die letterlijk verslag hebben gedaan van oorlogshandelingen. Dat dit ook zelfs in Sibbe-IJzeren is gebeurd is verrassend. In onze speurtocht naar gegevens hebben we de hand weten te leggen op het dagboek van Jef Huijnen. In de periode januari tot mei 1944 heeft hij verslag gedaan van zijn belevenissen. Aangezien dat in de ogen van de schrijvers van dit boek uniek materiaal is, willen wij de lezer die informatie niet onthouden. Om die reden geven we hieronder de letterlijke tekst weer die we in het dagboek hebben aangetroffen. Het geeft enig inzicht in de wijze waarop de oorlogstijd werd beleefd, de onzekerheid toen en hoe daarnaast het dagelijkse leven toch doorging.

Een selectie uit de tekst van het dagboek van Jef Huijnen:

“Er zijn van die dagen dat de oorlog heel dichtbij is, maar daarnaast blijft het gewone dagelijkse leven de aandacht vragen.

Donderdag 27 jan. 1944

Het is nog steeds oorlog en dan volgt nu een dagtekening van het overvliegen van vliegtuigen. Tegen 22.30 uur horen wij Engelse vliegtuigen in de lucht boven Sibbe. We gaan pas naar bed als ze weg zijn.

Vrijdag 28 jan. 1944

Aan de Duitse grens is de flak te horen van kwart voor 10 tot kwart voor 11.

Daarna naar bed.

Zondag 30 jan. 1944

Veel formaties Engelse vliegtuigen brengen een bezoek aan het Duitse Rijk. Het Duitse afweer is goed te horen.

Donderdag 17 febr. 1944

Pastoor Wolfs uit Sibbe en Theo worden door de Duitse bezetter opgepakt en meegenomen naar Maastricht voor ondervraging.

Dinsdag 22 febr. 1944

Jef Huijnen en Jef Lucassen gaan per trein vanuit Valkenburg met een hengst naar de paardenkeuring in Elst (Gld.). Ze arriveren in Nijmegen om 12.30 uur en stappen over naar Arnhem om 12.35 uur. Om 13.00 uur vindt het bombardement van Nijmegen plaats, waarbij honderden doden te betreuren waren. 's Avonds rijden de twee mannen terug naar Nijmegen om te controleren hoe het met de hengst is afgelopen. In Sibbe moeten Jos Spronck, M. Jacobs en Meerakker zich melden bij de S.D. in Maastricht i.v.m. de arrestatie van de pastoor.

Woensdag 23 febr. 1944

Jef H. en Jef L. keren per trein terug uit Elst via Roermond, Heerlen en Valkenburg. Ze hebben te maken met forse vertragingen. Met de mijnwerkersbus rijden ze terug naar Sibbe. De hengst is nog niet gearriveerd. Achteraf blijkt dat te komen door een bombardement in Venlo.

Vrijdag 25 febr. 1944

Uit Elst arriveert een telegram dat de hengst is verstuurd per trein.

Zaterdag 26 febr. 1944

Het paard is veilig en wel aangekomen op het station in Valkenburg waar we het nog dezelfde avond kunnen ophalen.

Dinsdag 14 maart 1944

Alle paarden uit Valkenburg en omgeving moeten verschijnen op de markt in Valkenburg op vordering van de Duitse Wehrmacht. Er worden geen paarden ingevorderd.

Dinsdag 21 maart 1944

Vliegtuigen worden beschoten door Duits afweergeschut. Om ongeveer 22.00 uur lagen Arthur, Eduard en Edmond al in bed, maar door hevige afweer komen ze er maar weer uit. Pas tegen 01.00 uur gaat iedereen slapen.

Zondag 2 april 1944

Palmzondag. Vanmiddag vindt de voetbalwedstrijd plaats tussen Vilt en Sibbe.

De klok moet vandaag 1 uur vooruit gezet worden. (nieuwe tijd)

Zaterdag 8 april 1944

Paaszaterdag. Ik (Jef Huijnen) ben vandaag aan het ploegen geweest.

Zondag 9 april 1944

Eerste Paasdag.

Dinsdag 11 april 1944

Een hevig bombardement van de stad Aken. Iedereen uit bed. Er is hevig luchtafweer te horen van 22.45 tot 23.30 uur.

Dinsdag 18 april 1944

Vandaag is de planeet Mercurius aan de westelijke horizon zichtbaar tussen 9 en 10 uur.

Donderdag 20 april 1944

's Nachts tussen 01.30 uur en 02.30 uur is het luchtafweer zo hevig dat wel iedereen opstond, maar niet naar de kelder ging. Pas om 03.30 uur naar bed!

Zaterdag 22 april 1944

Om 12 uur waren we naar bed gegaan. Om 0.30 uur horen we veel (Engelse) vliegtuigen in de lucht. Om 01.15 uur zijn er zoveel vliegtuigen dat we ons gereed maken om naar beneden te gaan. We zagen 2 vliegtuigen brandend naar beneden komen. Overal loeiden de sirenes. Veel schijnwerpers te zien. Om 02.20 uur geeft de sirene het sein veilig. Boven het Ruhrgebied is een felle, rode gloed te zien. Vier vliegtuigen brandend neergestort.

Maandag 24 april 1944

We hebben vandaag 8 vliegtuigen met dubbele staarten gezien die we nog nooit eerder hebben gezien. 's Avonds om 22.30 uur naar bed. Weer veel vliegtuigen die richting Duitsland gaan. Loeiende sirenes in de omgeving. De rest van de familie zat in de kelder, maar ik keek aan het slaapkamervenster en hoorde boven Margraten het geratel van mitrailleurs en zag een rode vuurgloed van een brandend vliegtuig.

Woensdag 26 april 1944

Theo is weer vrijgekomen. Hij heeft gevangen gezeten van 17 febr. t/m 26 april. Boven België zien en horen we veel vliegtuigen. Lijkt dit op de invasie? Om 02.00 uur is de sirene in Valkenburg te horen en even later is ook in Sibbe het sein onveilig te horen. Ik wilde nog net een jas pakken voordat we naar beneden de kelder ingingen, toen de brandbommen buiten vielen. Even later weer naar buiten. Later komen de anderen ook uit de kelder, behalve Pa.

Donderdag 27 april 1944

Bemelmans had 's morgens 3 bommen gevonden aan de Kleine Linde en 's middags hebben de jongens er ook nog veel in de wei gevonden (12 in de huisweide, veel in het veld en ook in het veld van Moonen). Op 9 m. van de keet in de wei lagen de bommen. Naar schatting zijn er in totaal wel 100 bommen gevallen. 's Middags is Theo weer in Sibbe gekomen en gaan kijken naar de brandbommen samen met de pastoor, Bemelmans en de broers van Theo.

Vrijdag 28 april 1944

Afgelopen nacht zijn er brisantbommen gevallen in Margraten en in de wei van Heijnen in Groot Welsden is 1 koe gedood.

Zondag 7 mei 1944

In de namiddag hebben we een toer gemaakt met het rijtuig, maar bij Kunrade verscheen er om 19.10 uur een formatie Engelse vliegtuigen. De sirenes in Heerlen begonnen te loeien en in Geleen vielen bommen. Het luchtalarm duurde maar 20 min. Daarna hoorden we het sein veilig weer.

Maandag 22 mei 1944

We zien Engelse jagers boven Valkenburg. Er werd met een mitrailleur geschoten op een trein naar Maastricht. G. Blom (uit Sibbe) zat in die trein en in dezelfde coupe werd een 18-jarige jongen dodelijk getroffen in zijn hoofd en een ander gewond. Het seinwachtershuisje bij Houthem werd doorzeefd met kogels en diezelfde dag werden nog meer treinen doorzeefd met kogels. Bij Bastings (Valkenburg?) worden 78 kogels in het huis geschoten.

Woensdag 24 mei 1944

Er is hevig luchtafweer te horen. Om 02.30 uur uit bed. Boven Aken was een schitterend vuurwerk te zien. Rode bollen van het flak en het vuur van de vliegtuigen en nu en dan het licht van schijnwerpers. Om 03.00 uur weer naar bed.

Donderdag 25 mei 1944

Ik moest een wagen stro bij Bastings in Valkenburg afleveren.

Hier eindigt het dagboek abrupt, waarschijnlijk omdat het schrijfblok vol was.

We hebben echter toch een goede indruk gekregen van de gebeurtenissen in die tijd en de voortdurende onzekerheid en gevaren tijdens de oorlog.

Tegen het einde van de oorlog ontkwam ook Sibbe en IJzeren niet aan serieuze oorlogshandelingen. Reeds geruime tijd werden met name de mannelijke inwoners van Sibbe en IJzeren gedwongen tot het graven van loopgraven. Een heuse Duitse verdedigingslinie strekte zich uit vanaf het Hageveld tussen IJzeren en Scheulder, tot aan de Wiepelberg en verder tot op 't Heuvelke richting provinciale weg van Maastricht naar Valkenburg. De graafwerkzaamheden hebben ongeveer een week geduurd.

De opmars van de geallieerden

Het einde van de Tweede Wereldoorlog, de bevrijding van Europa (en van Sibbe) vonden hun begin op de 6^e juni 1944, bij het aanbreken van de dag. De geallieerden bestormden de kusten van Normandië. Het werd een van de grootste militaire acties, die de wereld ooit had gezien en ze vond plaats onder leiding van opperbevelhebber Eisenhower. De beroemde veldslag, die in later jaren vaak is verfilmd, zou de geschiedenis ingaan als D-day. Dat betekent decision-day (beslissingsdag) oftewel D-day.

De stormloop over het strand onder onophoudelijk Duits vuurwerk was, zoals voorspeld, een zware en in feite onmogelijke opdracht. Honderden bommenwerpers voerden zware aanvallen uit en om halfzeven stonden de eerste soldaten op de kust, rond half elf waren ongeveer drieduizend Amerikaanse soldaten gesneuveld.

Aan het einde van deze voor Europa zo gedenkwaardige dag waren 156 duizend geallieerde soldaten op de kust in Normandië geland en de Amerikaanse legerstaf telde rond de tien duizend jonge mannen die op deze dag hun leven hadden geofferd voor de bevrijding van Europa.

De zevende juni, the day after, zetten de eerste soldaten van het 119^e Amerikaanse legerkorps voet aan wal op de kust in Frankrijk en dat was eigenlijk het prille begin van de bevrijding van Limburg, Valkenburg en Sibbe, hoe vreemd dit ook moge klinken. Want het waren de jongens van het 117^e en 119^e legerkorps die drie maanden en zeven dagen later een veldslag in Sibbe en even later een strijd in Valkenburg zouden meemaken, zoals ze er tot nu toe geen hadden beleefd. Sibbe zou een naam worden die menig jong Amerikaan jaren later in zijn geheugen zou bewaren.

De tegenstand die de geallieerden van de Duitsers ondervonden, was soms fel, soms nauwelijks van betekenis. Einde juli kwam er vaart in de opmars door Frankrijk en op 25 augustus trokken de geallieerden Parijs binnen. Op zondag 20 augustus riep de bezetter de jongens en mannen op om schuttersputjes te graven langs de weg van Meerssen naar Houthem. De Duitse legervoerders hadden al veel eerder bevolen dat ieder zijn radio moest inleveren, maar niet alle Limburgers hadden zich aan dit bevel gehouden en ook in Sibbe was er daardoor niemand die niet wist dat de bevrijding nabij was. Toen de maand september aanbrak werden ook in Sibbe en IJzeren de mannen en jongens tussen 16 en 60 opgeroepen om loopgraven en schuttersputjes te graven. De loopgraaf, die veel bekijks kreeg, kwam tenslotte van IJzeren naar het westen te lopen en overschreed daarbij de Kenkersweg. Daar wierp de Duitse bezetter wegversperringen en barricades op: de mensen van Sibbe en IJzeren konden raden uit welke richting de bevrijder werd geacht binnenkort in levenden lijve te verschijnen.

De Bevrijding

Al enige dagen hoorde men ook in Sibbe–IJzeren van de vorderingen van de geallieerden in Frankrijk en België. Echter dat de opmars zo snel zou lopen had niemand verwacht.

Desondanks hadden veel inwoners uit Sibbe en IJzeren zich verzameld in de verschillende mergelgroeves aan de Bergstraat. “Onder aan de Berg” had zo ongeveer elke woning zijn eigen privé schuilkelder omdat velen een eigen toegang naar de groeve hadden. De meeste mensen hadden zich echter verzameld in de twee grootste groeves. Rond de 300 inwoners schuilden in de Sibbergroeve en ongeveer 100 inwoners in de Flesschenberg.

96 dagen na D-day. Het eerste Amerikaanse leger nadert via de Maas en het Albertkanaal ten noorden van Luik de Limburgse zuidgrens. Het is maandag 11 september 1944. Het Heuvelland staat op het punt om bevrijd te worden.

Op dinsdag 12 september 1944 hoorde men van de eerste echte oorlogshandelingen in de omgeving van Sibbe. Men was verrast door de snelheid van de opmars van de geallieerden. Vele burgers waren nauwelijks op tijd in de groeves en sommige jongemannen hadden zelfs geluk dat de Duitse veldgendarmen met opzet de andere kant uitkeken want anders hadden ze het wellicht niet gered. Iedere jongeman boven de 18 jaar werd namelijk geacht om voor de Duitsers te werken en loopgraven te graven. In de groeves verbleven wel enige honderden inwoners uit Sibbe en IJzeren. Soms wel hele huishoudens. Niet iedereen was echter genegen huis en haard onbeheerd achter te laten.

Jac. Defauwes had op dat moment de kruidenierswinkel aan de Dorpsstraat. Hij was een van de weinigen die in die tijd al telefoon had. Uit contact met de familie Raeven, die in Noorbeek een bakkerij annex beschuitfabriek had, werd het bericht verkregen dat de Amerikanen Noorbeek inmiddels bevrijd hadden. De nacht werd in de Sibbergroeve doorgebracht.

Via verkregen informatie van inwoners van Sibbe en IJzeren en “The combat history of the 119th Infanterie Regiment” kunnen bij de bevrijding van Sibbe en IJzeren de volgende gevechtshandelingen worden opgetekend.

Op woensdag 13 september 1944 werd de opmars van de geallieerden voortgezet via Banholt en Margraten richting Sibbe. Soldaten van het 119^e Infanterie Regiment onder het commando

van Generaal Harrison, vertrekken 's ochtends vroeg al vanuit hun schuttersputjes bij Mheer en Terlinden. In twee colonnes gaat men op weg naar Margraten. Na enige schermutselingen bij Termaar kan Margraten bevrijd worden. De Amerikanen trekken direct verder naar Sibbe. In Sibbe stuiten de Amerikanen op ongekende felle weerstand in de velden aan de Kenkersweg. Daar hebben de Duitsers zich tussen de fruitbomen verschanst in loopgraven. Van daaruit hadden ze via een groot stoppelveld een ideaal shootsveld. De Amerikaanse infanteristen hadden extra steun nodig in hun opmars. Pas nadat de artillerie bijstand heeft verleend kunnen de mitrailleurs van de Duitsers uitgeschakeld worden. De infanteristen renden, met lichte machinegeweren en vanaf de heup schietend, door het open veld. Toen ze de Duitse stellingen naderden stopte de artillerie en namen mortierschutters de Duitse mitrailleurseenesten onder vuur. Na een laatste snelle ren van vijftig meter sprongen de "footsoldiers" van het voorste peloton met opgestoken bajonet de loopgraven in, terwijl achtereenvolgens tanks regelrecht op de loopgraven afdenderden.

"Die dag werd er in Limburg nergens zo hevig gevochten," zo staat in het Amerikaanse verslagboek. "Een aanval die volgens het boekje werd uitgevoerd," zo zouden de Amerikanen deze operatie later omschrijven. Wonder boven wonder sneuvelde er op de "dag van Sibbe" bij die moedige operatie geen enkele man van het 119^e regiment, maar er waren wel 41 gewonden. Bij deze actie worden drie Duitse compagnieën uitgeschakeld. Er vallen verschillende doden aan Duitse zijde en alleen al bij deze actie worden 172 Duitsers krijgsgevangen gemaakt.

Een merkwaardig voorval deed zich daarbij nog voor. Op het lichaam van de Duitse commandant, een majoor van de Luftwaffe die bij de gevechten werd gedood, werd een boekje gevonden met infanterie tactieken van het Amerikaanse leger. Dit boekje was de Amerikaanse luitenant Pearsson enige maanden daarvoor in Frankrijk verloren. In feite hadden de Amerikanen hun eigen tactiek overwonnen, hetgeen de Duitsers tot dan toe nog niet gelukt was.

Foto van de Amerikaanse opmars

In IJzeren hadden de Duitsers licht afweergeschut geposteed bij de put nabij het kruispunt Kruisstraat - Groenstraat dat bemand werd door een Duitse soldaat uit Hamburg. Deze soldaat is tijdens de bevrijding door de Amerikanen gedood. Inwoners van IJzeren hebben het lichaam van de dode soldaat begraven in de wei van J. Troisfontaine aan de Groenstraat. Het lichaam is later weer opgegraven en overgebracht naar een oorlogskerkhof. Uiteindelijk werden Sibbe en IJzeren dus na hevige gevechten bevrijd. Die 13^e september bevrijdde het 3^e bataljon ook nog de dorpen Ingber en Scheulder.

Nog enige dagen daarna lagen Sibbe en IJzeren onder granaatvuur van de verdedigingslinie die de Duitsers op de noordelijke helling van het Geuldal hadden ingericht. Met name vanaf de Groothof op de Nieuweweg en de Goudsberg, waar Sibbenaren nog gedwongen waren om schuttersputjes te graven, werden de granaten afgevuurd.

In Sibbe zijn granaten van de Duitsers ontploft in de Sibberkerkstraat, in de Lokerstraat en vooral ook bij de woning van Delnoij op het kruispunt Bergstraat – Dorpstraat. Met name als gevolg van deze laatste granaten zijn nog een aantal Sibbenaren gewond geraakt.

In IJzeren zijn onder meer granaten ontploft bij de woning van Jeuf Crutzen en is een granaat terechtgekomen in de woning van Nijsten. Daarbij raakte de gevel van het huis van Piet Nijsten ontzet. In tegenstelling tot in IJzeren zijn in Scheulder beduidend meer bommen en granaten terechtgekomen.

Na de bevrijding

Ook na de bevrijding werd de bevolking van Sibbe en IJzeren nog langdurig geconfronteerd met oorlogshandelingen. Vooral het geluid van de 's nachts steeds weer overvliegende geallieerde bommenwerpers, onderweg voor bombardementen op de grote Duitse steden, kunnen veel mensen zich tot op de dag van vandaag nog herinneren.

Heel in het bijzonder werd Sibbe hiermee geconfronteerd op 12 maart 1945. Op die dag namelijk stortte een Amerikaanse bommenwerper, die terugkeerde van zijn missie in Duitsland, neer in een weiland gelegen aan de noordwestelijke zijde van het huidige kruispunt Daelhemerweg – Sibberweg.

Het vliegtuig dat in Sibbe neerstortte was een B-24J "Liberator" met het Serienummer 440357 en maakte deel uit van het 787th Squadron (H) dat behoorde tot de 466th Bomb Group (H) van de 96th Combat Bomb Wing, van de 2nd Air Division, van de 8th U.S. Army Air Force. De 466th Bomb Group (H) was gestationeerd op de vliegbasis Attlebridge. Deze vliegbasis lag ten zuiden van het dorpje Weston-Longville in het Graafschap Norfolk, Engeland, dat zich weer bevindt op ongeveer 15 minuten ten zuid-westen van de stad Norwich.

Het vliegtuig onder commando van luitenant Charles A. Feilts keerde terug van een luchtaanval op het spoorweg rangeer emplacement van de stad Friedberg in Duitsland. Met nog maar één functionerende motor (van de vier) sprong de bemanning omstreeks 13.50 uur uit het vliegtuig op een hoogte van ongeveer 10.000 voet. Het vliegtuig stortte vervolgens neer in het weiland. Wonder boven wonder overleefden alle negen bemanningsleden de crash en viel er slechts één lichtgewonde.

Deze gebeurtenis is op 21 april 1995, vijftig jaar na datum, nog eens uitvoerig herdacht. Verschillende bemanningsleden uit 1945 waren bij deze gelegenheid, die georganiseerd werd door het "Comité Reünie 1995, 787th Bomber Squadron", en bij de herdenking aanwezig. Onder de muzikale klanken van Harmonie St. Rosa werd door de vinder, Louis (Man) Bergsteyn, aan de voormalige bemanning het oorspronkelijke cockpit raam overhandigd, dat hij al die jaren bewaard had. De Koninklijke luchtmacht verzorgde tijdens de herdenking een demonstratie met 4 (les)vliegtuigen. Na afloop werd een bezoek gebracht aan de Sibbergroeve. Ter herinnering aan deze herdenking en als eerbetoon aan de Amerikaanse oorlogsveteranen is toen in de Sibbergroeve een herinneringplaquette onthuld.

Foto van *het neergestorte vliegtuig*

Bornvermelding:

Combat History of the 119th Infantry Regiment

Gesprek met Guus Troisfontaine

De Limburger Dagboek van de bevrijding uit 1984

De Limburger, uitgave ma 13.09.04

Dagboek van Jef Huijnen

Algemeen

De gemeenschap Sibbe-IJzeren heeft altijd, ondanks het relatief gering aantal inwoners, een actief en florerend verenigingsleven gekend.

Naast de traditionele dorpsverenigingen zoals harmonie, zangkoor, voetbal en carnaval werd er ook in verenigingsverband deelgenomen aan activiteiten als bijvoorbeeld tafeltennis, kegelen, biljarten, toneel, duivensport en tafelfoetbal.

Bijzonder is dat Sibbe-IJzeren, in tegenstelling tot veel dorpen in de omgeving, nooit een schutterij heeft gehad. Voor zover bekend is hiervoor geen duidelijke verklaring te geven. Waarschijnlijk ligt de oorzaak erin dat Sibbe-IJzeren geen autonoom dorp is geweest en op kerkelijk gebied tot 1948 bij de parochie Oud-Valkenburg heeft behoord. Van oorsprong was de taak van een schutterij om de burgerij te beschermen. Daarnaast kwam er nog een taak bij: het vrijhouden van de processieroute. Door het ontbreken van een processie was het bestaan van een schutterij echter niet direct noodzakelijk. Er is in ieder geval nooit een schutterij in Sibbe-IJzeren geweest.

Wel is bekend dat tot in de jaren 1950-1955 de Jonkheid de langbestaande tradities van versieringen bij processies en bij priesterwijdingen in stand hield. Dit gold ook voor het “reipe” (of “vare”) wanneer voor de 2^e keer werd gehuwd. Bij dit reipe werd zolang op trommels etc. geluid gemaakt totdat dit werd afgekocht met consumpties.

In Sibbe-IJzeren waren 3 jonkheden actief namelijk in IJzeren, in Sibbe kern en in de Bergstraat.

Bijna ongekend hoog is het aantal sportieve titels op Nederlandse Kampioenschappen dat behaald werd door inwoners van de gemeenschap. Tot en met het jaar 1980 waren zelfs 8 inwoners Nederlands Kampioen op hun sportonderdeel.

Inlas foto Nederlandse kampioenen

In het vervolg van dit hoofdstuk is een beschrijving van de geschiedenis van een aantal verenigingen opgenomen. Uiteraard is die niet uitputtend en compleet.

Zangvereniging Eendracht

Hoe oud het zangkoor “Eendracht” precies is, valt niet met zekerheid te zeggen.

Waarschijnlijk werd het opgericht in 1870. Men veronderstelt dit, omdat in dat jaar het eerste kerkbestuur van Sibbe benoemd werd door het kerkbestuur van Oud-Valkenburg.

Dit gebeurde bij koninklijk besluit van 18 mei 1870. Er wordt ervan uitgegaan dat toen direct een kerkelijk zangkoor werd opgericht.

In 1866 had er echter al een plechtige gezongen mis in Sibbe plaatsgevonden bij de toenmalige inwijding van de twee kerkklokken. Het is in elk geval zeker, dat er in 1870 een kerkelijk zangkoor bestond, dat toen echter nog niet de naam “Eendracht” maar “St. Gregorius” had.

De naam “Eendracht” wordt aangetroffen vanaf 1883. Op de oudste drapeau (uit 1905) staat “Zanggenootschap Eendracht, de buitenzang opgericht in 1883”. Zeer waarschijnlijk is dit geen nieuw koor, maar waren er steeds meer leden van het kerkelijk zangkoor die ook

buiten de kerk en een ander soort liederen wilden zingen. Deze leden van “St. Gregorius” gingen verder onder de naam “Eendracht”. In het “St. Gregorius” koor groeide dus “Eendracht” dat zich in 1883 onafhankelijk maakte. Over de eerste jaren van het zangkoor is eigenlijk weinig bekend.

Op 8 juli 1894 werd een optreden verzorgd in Eijsden met als president J. Wijnands en als dirigent J. Narings. In 1895 trad “Eendracht” op in Schimmert o.l.v. G. Smeets en met als president J. Harings. G. Smeets was ook dirigent bij het optreden in Gulpen op 2 juli 1905; Pie Jacobs was toen president. Uit 1905 dateert ook de eerste foto van “Eendracht”.

FOTO 1905

In 1917 had het St. Gregoriuskoor nog maar enkele leden. En toen koster/organist Willem Mobers, de grote stimulator van het koor, overleden was, besloot men maar om “St. Gregorius” en “Eendracht” weer samen te voegen. Zo ontstond het zanggenootschap “Eendracht”. De naam was echt toepasselijk voor het “nieuwe” koor. Men zat toen wel met het probleem dat men twee vaandels had. Bij kerkelijke gebeurtenissen zoals processies, gebruikte men de St Gregorius-drapeau, bij festivals en weidefeesten droeg men de drapeau van Eendracht.

Het was overigens niet het hele koor dat op zondag de hoogmis opluisterde; dat gebeurde door een gedeelte van de zangers, niet iedereen deed hieraan mee. “Eendracht” was dus geen kerkkoor, maar luisterde wel kerkelijke feesten op en nam ook deel aan concerten. Daarbij ontstond steeds meer behoefte aan een harmonie. Als oprichtingsjaar van harmonie “Eendracht”, die evenals het koor onder leiding stond van G. Smeets, geldt 1921.

Toen Maria Troisfontaine, dochter van Willem Troisfontaine, in 1921 een nieuw vaandel aan de verenigingen schonk, was het drapeau-probleem meteen opgelost. In 1927 ontstond er wrijving tussen harmonie en zangvereniging en dit betekende het einde van de harmonie.

Zangvereniging Eendracht heeft in het verleden tevens een betrekkelijk bloeiende toneelafdeling gehad. Die moet rond 1910 zijn ontstaan en bracht ondermeer in 1916 het stuk “De Twee Broeders” op de planken.

In de jaren twintig was Sjr Smeets geruime tijd dirigent van Eendracht. Hij was een bekend man in de regio, organist in de St.Nicolaaskerk in Valkenburg en dirigent bij diverse zang- en muziekgezelschappen.

Uit de jaren dertig weten we, dat Ploum aanvankelijk dirigent was bij Eendracht en daarna een zekere Kicken. Het volgende belangrijke jaar in de lange geschiedenis van Eendracht is 1948. Dan wordt de mannenzangvereniging een gemengd zangkoor.

In 1953 krijgt Eendracht een nieuwe voorzitter in de persoon van Jan Spronck, een man met een meer dan gewone verdienste voor Eendracht. Liefst 32 jaar heeft hij de voorzittershamer gehanteerd. In 1959 neemt Wiel Odekerken de dirigeerstok over. Onder zijn leiding heeft Eendracht voorspoedige jaren doorgemaakt. Aanvankelijk zegden de vrouwelijke leden, bij hun huwelijk, hun lidmaatschap op, maar sedert 1967 is dit niet meer het geval. Zodoende zijn er een aantal dames met een opmerkelijke staat van dienst bij Eendracht. In 1971 viert Eendracht het luisterrijk eeuwfeest, een jubeljaar, want het koor wordt onderscheiden met de zilveren medaille van verdiensten van Hare Majesteit de Koningin.

Bij gelegenheid van dit eeuwfeest werd een speciaal kinderkoor gevormd dat optrad bij het jubileumfeest.

FOTO KINDERKOOR 1971

In 1985 vertrekt Jan Spronck als voorzitter en in 1989 neemt na dertig jaar Wiel Odekerken afscheid als dirigent. Nieuwe mensen komen aan het roer bij Eendracht. Zangvereniging

Eendracht is ook actief in het verenigings- en parochieleven te Sibbe-IJzeren. Daarvan getuigen het jaarlijkse kerstconcert, de opluistering van H. Missen in de kerk en deelname aan de processie. Een hoogtepunt was het concert in 1992 samen met Hubert Delamboye.

FOTO EENDRACHT IN 1996

Het verenigingslokaal is gevestigd in Cafe a/d Kirk, waar op donderavond de repetities plaatsvinden.

FOTO EENDRACHT IN 2005 ??

Harmonie Sint Rosa

Harmonie Sint Rosa is opgericht op 30 augustus 1930.

Het eerste bestuur bestond uit Jacques Defauwes, Jacques Hendriks, Cornelis Ponten, Harie Mulkens (secretaris-penningmeester) en August Franssen (voorzitter).

De eerste dirigent was Arthur Houben.

In 1921 was er al een Harmonie in Sibbe, voortgekomen uit Zangvereniging Eendracht, maar deze werd in 1927 ontbonden omdat er onderling te veel tegenstellingen waren.

Drie jaar later, in 1930, was er toch een aantal enthousiastelingen dat het gemis van een muziekvereniging ter harte ging en tot oprichting van Harmonie Sint Rosa besloot.

Eén van de belangrijkste redenen was het ontbreken van muziek bij de jaarlijkse processie en andere kerkelijke en wereldlijke gebeurtenissen in het dorp. Dat is overigens ook de reden van het ontstaan van veel harmonieën en fanfares in onze regio. Het aantal leden van de jonge Harmonie lag rond de 25. De activiteiten beperkten zich tot het opluisteren van kerkelijke gebeurtenissen binnen Sibbe en IJzeren. Uit die tijd zijn met name de weidefeesten ter leniging van de financiële nood van de vereniging bekend. Samen met Zangvereniging Eendracht werden deze georganiseerd, waarbij 60 % van de winst voor Sint Rosa was en de overige 40 % voor Eendracht. Tot deze verdeling werd besloten omdat de kosten van de Harmonie nu eenmaal hoger waren in verband met de aanschaf en het onderhoud van het instrumentarium.

De eerste concoursdeelname van Sint Rosa dateert uit 1952, toen er op 29 mei in het Belgische Bree een eclatant succes werd behaald met een behaald puntentotaal van 372 (van een totaal van 400). Een succes waar veel leden nog jaren over spraken. Vooral de Egmont-ouverture van Beethoven die toen ten gehore is gebracht, heeft de Sint Rosa-tongen nog lang in beweging gehouden.

Harmonie

In 1958 kreeg Sint Rosa als eerste muziekvereniging in de verre omtrek uniformen. Voorheen was alleen een pet de hele uniformering. Verder zorgde Sint Rosa voor een andere noviteit door de eerste dames in haar gelederen te introduceren: twee dochters van dirigent Houben maakten op klarinet hun opwachting bij Sint Rosa. Dit wekte veel belangstelling bij de aanwezigen, vooral wanneer Sint Rosa buiten Sibbe het podium betrad.

In 1955 werden de Bondsconcoursen ingevoerd met een vernieuwde puntentelling. Er waren vanaf nu maximaal 360 punten te behalen. Harmonie Sint Rosa besloot al spoedig hieraan

deel te nemen. De eerste maal was dat in 1960 in de veilinghallen in Bunde. Men trad op in de eerste afdeling en behaalde een fraaie eerste prijs met promotie met 301 punten. Na deze succesvolle periode kwam er een mindere periode. Dirigent Houben bedankte na meer dan 30 jaar dirigentschap in 1962. Hierna volgde de heer Knöphker hem op, maar niet voor lang. De heer J. Welzen werd benoemd en in 1969 besloot Sint Rosa deel te nemen aan het Bondsconcours in Herten. Het resultaat: een eerste prijs met 292,5 punten.

In 1970 bedankt Jacques Welzen als dirigent van de harmonie en oud-dirigent Arthur Houben werd bereid gevonden de dirigeerstok weer ter hand te nemen. In september 1974 neemt Sint Rosa deel aan het Bondsconcours in Mechelen. In de afdeling Uitmuntendheid wordt een eerste prijs behaald met 291 punten. Nadat dirigent Houben in 1975 definitief besluit te stoppen, wordt de heer Hoefnagels de nieuwe dirigent van de Harmonie.

De zeventiger en tachtiger jaren van Sint Rosa kenmerken zich vooral door diverse dirigentenwisselingen. De concourssuccessen in die jaren waren ook nogal wisselend. In 1980 in Mheer: met de hakken over de sloot met een eerste prijs met 289,5 punten. Daarop volgde het succesvolle concours in Margraten in 1985 waar onder leiding van de Sibber dirigent Emile Troisfontaine een eerste prijs met promotie naar de ere-afdeling werd behaald met een puntentotaal van 311,5.

In 1991 moest Sint Rosa op zoek naar een opvolger voor Emile Troisfontaine en vond deze in Roger Niese uit Simpelveld. In 1995 promoveert hij met Sint Rosa naar de superieure afdeling. De Harmonie neemt in 1996 deel aan de landskampioenschappen in Poeldijk en behaalt de wimpel in de Ere-afdeling. In het jaar 2000 komt Sint Rosa voor de eerste maal uit in de superieure afdeling op het Bondsconcours in Venlo en behaalt een formidabel succes met een eerste prijs met lof der jury met 328,5 punten.

In oktober 2004 nam Sint Rosa wederom in Venlo deel aan het bondsconcours uitkomend in de 1^e divisie (voorheen superieure afdeling). Daar wordt het op een na hoogste aantal punten en wel 93 op een schaal van honderd behaald (nieuwe puntentelling).

Ten tijde van het uitkomen van dit boek medio 2005 zit Sint Rosa middenin de activiteiten in het kader van haar 75-jarig jubileum.

Drumband

In 1960 besloot het Bestuur tot oprichting van een Drumband. De eerste instructeur werd de heer Tom Welzen uit Heer.

In 1970 neemt dirigent Tom Welzen van de Drumband ontslag. Als nieuwe instructeur van de Drumband wordt de heer Theo Lodewick uit Houthem benoemd.

Het eerste concours waar de Drumband aan deelneemt is op 20 juni 1971 in Peij-Echt. Het resultaat: een eerste prijs met 288 punten en promotie. Helaas werd deze prijs niet gehonoreerd, omdat de drumband toen nog niet aangesloten was bij de Limburgse Bond van Tamboerkorpsen. De Drumband blijft kwalitatief steeds verder groeien en wordt in 1977 Landskampioen in het Zuid-Hollandse Honselersdijk. In 1982 behaalt de Drumband in Einighausen op het concours een eerste prijs met 312,5 punten en daarmee een promotie naar de eredivisie.

De drumband die in de jaren negentig het Basler-trommelen gaat beoefenen, staat inmiddels al ruim dertig jaar onder leiding van Theo Lodewick en speelt inmiddels al heel wat jaren in de hoogste divisie. In 2002 behalen de tamboers op het Bondsconcours te Kerkrade een eerste prijs met 84,58 punten in de Eredivisie (nieuwe puntentelling).

Opmerkelijke feiten

Rond 1970 organiseert de Harmonie haar eerste feestweken waarin als rode draad de zeer geslaagde avonden met de Riesteländer Musikanten genoemd moeten worden.

Bij gelegenheid van het 50-jarig jubileum in 1980 krijgt het korps nieuwe uniformen. Het destijds gevormde comité slaagt erin om binnen 14 dagen 700 loten van elk fl.100,- aan de man te brengen.

Legendarisch zijn ook de feestweken in de jaren 80 van de 20e eeuw. Grote publiekstrekkers komen naar Sibbe zoals BZN, Toontje Lager, Avro's Toppop en Janse Bagge Bend.

Wijd en zijd is het weekend van Hemelvaart bekend met afgeladen feesttenten als bewijs.

Situatie in 2005

In 2005 heeft Harmonie Sint Rosa ca. 100 leden, waarvan 45 bij het harmonieorkest, 22 leden bij de tamboers en 25 leden bij het jeugdorkest, onder de naam Rosamici. Het jeugdorkest Rosamici is een afkorting van harmonie St. Rosa Sibbe en harmonie Amicitia Vilt. De repetities worden gehouden op dinsdagavond (harmonie) en op zaterdag (tamboers) in Gemeenschapshuis De Blokhut. Ook concerten vinden hier plaats.

SV Sibbe

Historie

De Sportvereniging Sibbe (voorheen VV Sibbe) werd opgericht op 9 oktober 1938. Voor die tijd werd er echter ook al in clubverband gevoetbald in Sibbe-IJzeren. Voor zover is na te gaan bestond er voor 1938 reeds een club S-IJ (Sibbe-IJzeren) en een club Zwart-Wit. Zwart-Wit voetbalde in de periode voor 1926 en S-IJ vanaf 1926 tot 1938. S-IJ had haar speelterrein langs de Daelhemmerweg, achter het Sibberhoes. De naamsverandering van S-IJ in VV Sibbe in 1938 had te maken met een schorsing van S-IJ door de katholieke bond, de bond waarvoor men aanvankelijk speelde. De oorzaak van deze schorsing lag bij de gebeurtenissen op het terrein van Kimbria. Er ontstond herrie bij het "meerdere malen laten nemen" van een strafschoep en in het ontstane tumult gaf Teun Nederlands een andere naam op. Dit werd door de bond niet geaccepteerd en S-IJ werd geroyeerd.

Hierna ontstond VV Sibbe met als voorzitter Albert Rouwet en als secretaris Albert Last. De VV Sibbe had haar terrein oorspronkelijk ook aan de Daelhemmerweg, maar dan achter het toenmalige pand Roks, aan de overkant van de weg.

In 1959 verhuisde men naar de Kleine Linde, in eerste instantie ter hoogte van boerderij Weusten. Als tegenprestatie voor het gebruik van de grond moesten de bieten worden gerooid. Later verhuisde men naar de huidige locatie Sportpark Kleine Linde. De kleedlokalen en kantine bij de Kleine Linde waren de eerste jaren ondergebracht in een houten keet. In de periode 1981/1982 werd het huidige mooie stenen gebouw op eigen kracht gebouwd. In 1974 werd eveneens met eigen mensen een lichtinstallatie aangelegd.

De clubkleuren van de vroegere S-IJ en de SV Sibbe nu zijn Geel en Rood. Deze kleuren zijn ontstaan in de jaren 1934-1935. De oude truien met rode strepen werden toen vervangen door nieuwe met brede strepen geel-rood. Volgens de overlevering werd er voor deze truien fl.1,80 per stuk betaald.

Sportieve gebeurtenissen

Na de oprichting in 1938 bereikte het eerste team al in 1941 de overgangsklasse, te vergelijken met de vierde klasse van de KNVB. Bij de overgang van de katholieke bond naar de KNVB speelde het eerste in de tweede klasse van de afdeling en het tweede in de eerste klasse. In het seizoen 1943 - 1944 was het eerste gedegradeerd en het tweede gepromoveerd.

De voetbalclub maakte in de loop der jaren verschillende promoties en degradaties mee. Het grootste deel van de tijd kwam de club uit in de eerste klasse afdeling Limburg. In de seizoenen 1970-1972 speelde men zelfs in de vierde klasse KNVB. Toen vertrok meer dan de helft van het succesteam naar andere clubs en uiteindelijk volgde degradatie naar de tweede klasse van de afdeling.

De voetbalclub telt in het seizoen 2004/2005 twee seniorenteam, uitkomend in de zesde klasse en de reserveklasse. Daarnaast telt de vereniging 6 jeugdelftallen en een veteranenteam.

Afdeling Handbal

Vanaf 1971 kreeg de vereniging er een andere sporttak bij en wel dameshandbal. Deze afdeling heeft op sportief niveau verschillende hoogtepunten gekend, men heeft zelfs op landelijk niveau eerste divisie gespeeld. Na circa 20 jaren ging deze afdeling, wegens gebrek aan voldoende speelsters, helaas ter ziele.

Overige activiteiten

In de zestiger jaren organiseerde de Sportvereniging Sibbe jaarlijks een cycle cross. Hierbij waren ook nationale kampioenschappen. Op zich was dit niet zo vreemd. Want in die jaren, en nu nog steeds, woonde de beste veldrijder van Nederland, Hub Harings, in Sibbe. Het veldrijden in Sibbe vond meestal plaats op het parcours “Sibbergrubbe-Kleine Linde-weiland Weusten -langs Albert Rouwet- via bebost talud naar beneden terug naar de Grubbe”.

De sportvereniging heeft zich, naast voetballen, handballen en cycle-crossen, ook bezig gehouden met jeugdwerk. In samenwerking met het Oranjecomité werden activiteiten georganiseerd zoals jeugdwielerwedstrijden rondom de kerk.

Vanaf 1980 organiseert de vereniging jaarlijks een mini-voetbaltoernooi voor iedereen. Dit toernooi geniet ook voor de geofende spelers een behoorlijk aanzien in de regio.

Voorstel foto's:

-elftalfoto uit jubileumgids oet de ouw doas

-foto huldiging Hub Harings uit jubileumgids

De bekendste voetballer die bij SV Sibbe heeft gespeeld, is Sef Geurten. Als geboren en getogen Sibbenaar begon hij bij de jeugdelftallen van SV Sibbe maar eind jaren '60 werd hij gescout door MVV. Daar begon hij zijn loopbaan als profvoetballer in de eredivisie. Hij was een begaafd technicus die als buitenspeler voor ieder elftal een verrijking was. Daarna verhuisde hij naar DOS (nu FC Utrecht). Enkele jaren later zette hij zijn voetbalcarrière voort in Frankrijk waar hij o.a. uitkwam voor Angoulême, Beziers en Nîmes.

Een andere bekende voetballer, Robbie Delahaye, 'Mister MVV', werd geboren in IJzeren maar verhuisde al op jonge leeftijd met zijn ouders naar Mheer.

Carnavalsvereniging De Böschuule

De vereniging is opgericht in 1950. Dit vond plaats in het toenmalige café Reneerkens onder aan de Bergstraat te Sibbe. De mannen van het eerste uur waren Joep Reneerkens, Bèr Grispén, Jan Smitsmans, Servaes Magermans, Sjef Schurgers, Huub Hendriks en Jan Hendriks. Door de aanwezigen werd Joep Reneerkens (kastelein) uitgekozen als eerste carnavalsprins van de Böschuule.

Volgens overlevering is de naam Böschuule als volgt ontstaan: Café Reneerkens stond onderaan de Sibbergrubbe, midden in het bos. Daar kwamen 's nachts altijd de uule bij elkaar. Er is zelfs een verhaal dat toen de hierboven genoemde leden in de oprichtingsvergadering bij elkaar zaten, er vanuit het bos aan de overzijde van de Sibbergrubbe een uil het café binnenvloog en dat de naam van de Carnavalsvereniging toen natuurlijk snel gevonden was.

Door enkele dames werden na de oprichting in heel korte tijd de eerste kostuums voor de leden van de Raad van Elf gemaakt van zwart binnenvoeringsstof en werden er ook kleren gemaakt voor de hofdames.

Tijdens dit eerste carnavalsjaar was er meteen een carnavalsschlager met de titel: "De jonges kome van Indië truuk en noe viere veer carnaval op Suub".

Eigenlijk was het de bedoeling om geld in te zamelen voor een nieuw orgel in de kerk, maar het eerste jaar was zo'n succes dat de carnavalisten besloten om door te gaan. Door de watersnoodramp in 1953 werden alle activiteiten afgelast en daardoor bleef de prins van dat jaar (Jan Spronck) ook in 1954 de prins van de Böschuule.

In 1954 werd ook de jeugdraad de Böschuulkes opgericht. Grote animator van de jeugd raad was Piet Delnoy.

In 1985 werd een nieuwe dimensie aan de Böschuule toegevoegd. In dit jaar werden de Oud prinsen opgericht en sedert 1985 zijn zij onafgebroken prominent aanwezig tijdens de jaarlijkse zittingen.

Het carnavalsseizoen van de Böschuule wordt traditioneel ieder jaar geopend met een ballonnenwedstrijd voor de jeugd op de zondag die het dichtst bij de 11^e van de 11^e ligt. De grote en kleine prins en hun raden van elf trekken dan, samen met de harmonie, door het dorp waarna de uul en de ballonnen voor de kinderen worden opgelaten. Vervolgens is er, gebruikelijk in het eerste weekend van januari, een 3-daags carnavalsfeest in gemeenschapshuis De Blokhut in Sibbe. Tijdens de grote en kleine zitting worden de nieuwe prinsen, de grote en kleine prins geproclameerd nadat hun voorgangers zijn afgetreden. Deze zittingen worden altijd opgeluisterd door artiesten zowel van eigen bodem als van buiten. De jeugdzitting wordt de laatste jaren helemaal verzorgd door jeugdige artiesten uit het eigen dorp. In de aanloop naar carnaval wordt door zowel de Böschuule als de Böschuulkes deelgenomen aan carnavalszittingen in de regio. De Böschuule zijn al weken voor carnaval bezig met het ontwerpen en maken van de prinsenwagen voor zowel de grote als de kleine prins. Carnaval wordt ingezet met deelname aan de heilige mis in de St. Rosakerk op de zaterdagavond voor carnaval. Op zondagmiddag vertrekt om 14.11 uur de grote optocht in Sibbe-IJzeren. De optocht vertrekt in IJzeren en gaat vervolgens door Sibbe. Vroeger ging de optocht ook nog naar het Gasthuis. Na de optocht feesten de prinsen en hun raden van elf samen met hun "onderdanen" verder in het dorpscafé.

Op maandagmiddag wordt deelgenomen aan de grote optocht in Valkenburg.

Op dinsdag wordt het naderende einde van carnaval ingezet met een springmiddag voor de jeugd en men gaat door tot in de laatste uurtjes. Tijdens de carnavalsdagen bezoeken de grote en kleine prins samen met hun raden van elf, de zieken uit het dorp die elders moeten verblijven. Elke carnavalsvereniging viert een jubileum om de 11 jaar; dan wordt ook de jubileumprins geproclameerd.

De jubileumprinsen van de Böschuule tot nu toe:

1 x 11 jaar	Bèr Hellwig
2 x 11 jaar	Jozef Jacobs
3 x 11 jaar	Sjeng Hendriks
4 x 11 jaar	Jean Lemmens
5 x 11 jaar	Roy Willems

Bijzonder aan het 3 x 11 jarig jubileum was dat de jubileumactiviteiten “ondergronds” gehouden werden, namelijk in de Sibbergroeve.

Biljartclub Sibbe-IJzeren

Op 3 februari 1963 werd in de huiskamer van café Romantica opgericht de BC Sibbe-IJzeren. Voor die tijd werd er al deelgenomen aan biljartwedstrijden via een wilde bond. Eind jaren 1960 werd de naam gewijzigd in Biljart Vereniging Sibbe (BV Sibbe). De vereniging had gemiddeld ongeveer 20 leden uitkomend in vier teams. In de kaderklasse speelde men op landelijk niveau. In de individuele wedstrijden behaalden Wiel Rouwet (2x) en Jan Brouwers nationale titels op de Nederlandse kampioenschappen. Tot de sluiting van café Romantica bleef de vereniging actief in de Sibber gemeenschap. Daarna verhuisde de vereniging noodgedwongen naar een locatie buiten Sibbe.

TTV Sibbe MC

Officieus opgericht op Nieuwjaarsdag 1968. Toen stelde Jan Slijt aan Jos Smeets de vraag of er voor de jeugd niet iets gedaan kon worden. Volgens hem was er alleen maar voetbal voor de jongens. “Veur mien paart gaon veer pingpong”!

De toenmalige pastoor Willems nodigde vanaf de preekstoel de jeugd uit om naar de “oude school” te komen. Het resultaat was 52 aanmeldingen. De jeugd werd erop uitgestuurd om geld in te zamelen en van dat geld werden huiskamermodel pingpong-tafels gekocht. Het oude schoolgebouw werd het nieuwe tafeltennishome. In juli van hetzelfde jaar trad TTV Sibbe toe tot de Nederlandse tafeltennisbond en nam men met één team deel aan de competitie. Willem Heuts, Piet Heuts en Jos Smeets waren de leden van het team. Het wedstrijdgebouw werd onder handen genomen en er ontstond een schitterende ruimte om te sporten. Toen het gemeenschapshuis op dezelfde locatie werd gebouwd, werd rekening gehouden met wensen van TTV Sibbe. Hierdoor beschikt TTV Sibbe MC thans nog steeds over een prachtig wedstrijdlokaal.

In 1978, bij gelegenheid van het 10-jarig bestaan trakteerde de toenmalige voorzitter, Joep Eveaers, de club op een antiek- en rommelmarkt. Vanaf 1980 organiseert de TTV zelf deze markt, die is uitgegroeid tot de wijd en zijd bekende St. Rosamarkt.

In de jaren 80 groeide de dorpsclub uit tot landelijk niveau. Er werden diverse kampioenschappen behaald door verschillende teams.

Na ca. 15 jaar op landelijk niveau gespeeld te hebben verminderen de prestaties, met als gevolg dat TTV Sibbe weer een “normale” dorpsclub is, doch duidelijk met een regiofunctie. In 1995 fuseerde Sibbe met Vereniging Dracula uit Margraten en een nieuwe naam werd geboren: Tafeltennisvereniging Sibbe-Margraten combinatie. Wedstrijden en trainingen worden gespeeld in de Blokhut te Sibbe-IJzeren en in de gymzaal te Margraten.

Wielerclub Cyclist

Op 5 april 1978 werd door Sjeng van den Hove (Kruisstraat) en Peter Brouwers (Bergstraat) de Tour- en Wielerclub Cyclist Sibbe opgericht. De vereniging heeft als doel het in groepsverband recreatief fietsen zonder wedstrijdelement. Sedert de oprichting is Café a.d Kirk het clublokaal en tevens het vertrek- en eindpunt van de door de vereniging georganiseerde ritten.

In de loop der jaren zijn naast de vele dagritten in de directe omgeving ook meerdaagse buitenlandse tochten gemaakt naar o.a. Clerveaux, Vianden, Cochem. Hoogtepunten waren ongetwijfeld de meerdaagse tochten naar de Franse Alpen, de Italiaanse Dolomieten en de Franse Vogezen. In 2003 hebben vijf leden de zware toertocht (La Marmotte) door de Franse Alpen goed volbracht.

De vereniging heeft altijd een goede band onderhouden met de “coureurs” van de familie Harings. Naast samen fietsen waren vele leden actieve supporters van hen. Na het behalen van de landstitel bij de amateurs in 1985 door Peter Harings heeft de vereniging een grootse receptie en een feest georganiseerd.

In het jubileumjaar 2003 kent de vereniging ruim 30 leden en wordt het bestuur gevormd door Jean Roks, Ton Jacobs en Frans Laeven. Tijdens het jubileumfeest in mei 2003 is Sjeng van den Hove benoemd tot erelid van de vereniging.

Oudervereniging Basisschool Heilig Hart Sibbe-IJzeren

De oudervereniging is in de winter van 1966 opgericht door het toenmalige hoofd van de school de heer G. Defauwes.

De eerste vergadering vond plaats in het voormalige café Hendriks. Bestuursleden van het eerste uur waren: Willem Vaessen, Bèr Roks, Jacques Janssen, Math van Mulken, Agnes v.d. Hove-Rouwet, Agnes Kikken-Delahaye en Bella Jacobs-Defauwes. De oudervereniging Sibbe-IJzeren bleek de eerste te zijn in de regio en daarmee ook de oudste officiële OV van de streek. De vereniging wordt thans vertegenwoordigd door een bestuur bestaande uit 12 ouders.

Vanaf het begin stelt de OV zich ten doel het bevorderen van een intensieve samenwerking tussen alle geledingen verbonden aan de school. De OV heeft tevens zitting in de School Advies Commissie (SAC). In het verleden en nog steeds heeft de OV diverse projecten ontwikkeld en uitgevoerd voor de school en de kinderen van Sibbe-IJzeren (speeltoestellen en fort). In samenwerking met de school worden diverse activiteiten georganiseerd o.a. Suuberverjaardagskalender, St. Maartensoptocht, St. Nicolaasfeest en de Kerstviering.

Gemeenschapscentrum De Blokhut

Midden in de gemeenschap Sibbe-IJzeren staat een multifunctioneel centrum: de Blokhut. Dit centrum wordt gerund door actieve en betrokken vrijwilligers. Zij zijn verenigd in de Stichting Blokhut Sibbe-IJzeren.

De Blokhut is gesitueerd op de plaats van de voormalige H.Hartschool die per 1 januari 1967 verhuisd is naar de Schoolstraat. Na de verhuizing in 1967 zijn de oude schoolgebouwen in de loop der jaren in gebruik genomen door Sibber verenigingen waaronder met name ook de tafeltennisvereniging. Bekend uit die periode zijn nog de discoavonden in de houten “blokhut” waar onder “streng” toezicht van volwassenen de jeugd van het dorp, maar ook omliggende dorpen, vermaak vond. In de loop der jaren verouderden de gebouwen en werd de voormalige school steeds aftandser. De gemeenschap Sibbe-IJzeren, onder aanvoering van

Pastoor de Haan, begon in 1975 met het maken van plannen voor een nieuwe gemeenschapsruimte.

Het duurde echter tot april 1984 voordat een volledig nieuwe sportgelegenheid de Blokhut door burgemeester Gilissen kon worden geopend. Het was een sporthal, een kleine tribune, een kantine en meerdere kleedruimten. In de eerste jaren waren de gebruikers voornamelijk de tafeltennisvereniging, de school, badmintonclubs en de sportvereniging. De eerste voorzitter van het stichtingsbestuur was Wim Heuts en de eerste kantinebeheerder Sjeng Blom. In de loop der jaren zijn als grote gebruikers erbij gekomen de carnavalsvereniging en de Harmonie. In 1997 heeft een grote renovatie plaatsgevonden waarbij de ruimtes werden aangepast aan de eisen van deze tijd. Ten tijde van het uitbrengen van dit boek vindt wederom een forse verbouwing plaats om de accommodatie aan te passen. De Blokhut vervult momenteel een belangrijke functie binnen de gemeenschap Sibbe-IJzeren.

Kegelclubs in Sibbe-IJzeren

Eind jaren dertig werd door een aantal mensen uit het dorp voor de hobby aan kegelen gedaan. Toentertijd noemde men dat “dreksbaan”kegelen. In de gemeenschap Sibbe-IJzeren waren drie kegelbanen: Café Schurgers (later werd deze baan overdekt), aan de Bergstraat bij café Reneerkens en in IJzeren bij Bèr Werden. De baan bij Schurgers was een “wedstrijdbaan” en de banen bij Reneerkens en Werden waren hobby banen.

Op 6 oktober 1941 werd de kegelclub “Acht um de Lange”opgericht. Dit kegelen noemde men ook kegelen op de Hollandse baan. Het lokaal was in Valkenburg in café Bèr Janssen. Diverse inwoners van ons dorp waren lid van deze club o.a. Joep Reneerkens, Frans Kerkhoffs, Lambert van Kan, Jan Smitsmans en André Sleijpen. In die tijd werkten velen in de mijn en de “koelbus” was dan ook het vervoermiddel naar Valkenburg, aangezien de meesten rechtstreeks van de mijn naar het clublokaal gingen om een balletje te gooien. In 1970 werden in het toenmalige café Romantica bij Jan Hendriks twee Hollandse banen in gebruik genomen. Het kegelen bloeide als nooit tevoren en inmiddels herbergde café Romantica de volgende kegelclubs: Acht um de Lange, Stiksy, Kik, later damesclub KIL. Dré Bessems was de eerste Nederlandse kampioen van Sibbe-IJzeren op Hollandse banen. Door de sluiting van het café medio 1990 is het kegelen weer uit de gratie geraakt en vele clubs bestaan dan ook niet meer of hebben een ander clublokaal gevonden.

Toneelvereniging Sibbe

Direct na de oorlog werd in Sibbe-IJzeren de toneelclub opgericht. Een toneelvereniging die naam en faam genoot door het opvoeren van dramastukken. Ondanks de dramastukken werd in ieder geval tijdens de repetities heel wat gelachen en anekdotes zijn er teveel om op te noemen.

De toneelvereniging trad voornamelijk op in Sibbe en wel in café/zaal Jeukske Hendriks. Grimeur van de toneelvereniging was Kapper Janssen uit Valkenburg en de regisseur was Bèr Duijzings uit Vilt.

Postduivenvereniging De Zwaluw

PDV De Zwaluw heeft haar lokaal altijd gehad in café Hendriks te Sibbe. Vlak na de oorlog had men in IJzeren één klok ter beschikking en in Sibbe 4 klokken. Bèr Hellwig was één van de jongens die hard kon lopen en hij moest dan ook zorgen dat zo snel als mogelijk het gummiringetje van de duif in de klok terechtkwam, zodat de tijd via de klok werd vastgelegd. Bèr kreeg “looptijd”, dat wil zeggen: Indien hij ver moest lopen naar de dichtstbijzijnde klok hij per meter een aantal seconden toegekend kreeg, zodat de duivenliefhebber die dichtbij de klok was geen voordeel genoot. Het ledenaantal van PDV de Zwaluw is altijd stabiel gebleven rond de dertig. Na een afsplitsing ontstond er een tweede vereniging, namelijk Postduif '70 in het toenmalige café Herben. De duivensport heeft het, evenals zovele cafésporten, erg zwaar. Een nostalgisch beeld “het op de duiven passen” is ook hier vervangen door de techniek; de tijdsmetingen gebeuren nu met behulp van computers.

Joonkheid Suub-Iezere 1993

De Joonkheid Suub-Iezere opgericht in 1993 heeft als voornaamste doel het planten van de St. Rosa-den op de zaterdag voor de St. Rosa-kermis. Deze kermis is jaarlijks op de eerste zondag na de 23^e augustus of op de 23^e.

Deze denplanting is de start van feestelijkheden die al op vrijdag beginnen met het neerlaten van de oude den. Op zaterdagmorgen wordt er door de “kapploeg” een eerder uitgezochte den gepakt (vlak over de Nederlandse grens in het Bovenste Bos bij Epen), waarna de overige leden van de Joonkheid meehelpen om de den met vereende krachten uit het bos te dragen en op de dennenwagen te laden. Hierna volgt een tocht door het Limburgse landschap richting Sibbe, waarbij onderweg een aantal tussenpauzes wordt gehouden. In IJzeren wordt de Joonkheid dan afgehaald door Harmonie St. Rosa om het geheel een extra feestelijk tintje te geven. Aansluitend is er een boerenkoffietafel in het café. In de vroege avond gaat de gehele Joonkheid naar de H. Mis, waarna de den door de pastoor gezegend wordt. Omstreeks 20.00 uur wordt er dan begonnen met het planten van de St. Rosa-den. Dit alles onder de muzikale tonen van de Sappige Boys en natuurlijk niet te vergeten onder het genot van diverse dranken en spijzen. Rond middernacht staat normaliter de St. Rosa-den recht, met de Limburgse vlag fier in top. Om deze dure dag te kunnen bekostigen, zijn er diverse activiteiten georganiseerd. In de beginjaren was er het zogenaamde “koosjiete”, later het “onder de den fiès” en een loterij. Ook voor de leden en dorpelingen werd er een en ander georganiseerd zoals droppingen en spellenavonden. De Joonkheid wordt overigens niet gesubsidieerd en is een zichzelf bedruipende vereniging!

De Joonkheid heeft ook een eigen kamerschietploeg die bij de Broonk in juni het kamerschieten verzorgt bij de rustaltaren.

Momenteel telt de Joonkheid 40 leden, zowel juniorleden (ongetrouwd, tussen 14 en 40 jaar) als seniorleden.

Het wielerdorp Sibbe-IJzeren

Reeds decennia lang staat het dorp Sibbe-IJzeren wijd en zijd bekend als wielerdorp. Voor zover bekend werden al in de jaren 30 (medio 1930) wielervedstrijden gehouden op grasbanen. Bekende baanrenners uit die tijd waren Jeuf Hendriks, Albert Last en Piet Last. Ook na de 2^e wereldoorlog werden er wielervedstrijden gehouden op de weg op het parcours “Rond de Kerk Sibbe”. Aan de zogenaamde “wilde koersen” in Nederland en België deed een

aantal inwoners uit het dorp mee; bekende namen zijn Wiel Defaux en zeker ook de gebroeders Harings, de bekendste inwoners op wielergebied.

Hub, Jan, Frits en Ger en later weer Peter en Jan (zonen van Chrit) hebben Sibbe-IJzeren met hun sportieve successen op de wielerskaart gezet. Vele successen zijn geboekt met meer dan tien nationale titels. De meest succesvolle zijn ongetwijfeld Hub en Ger Harings geweest. De belangrijkste successen van Hub en Ger hebben we hier in het kort weergegeven.

Hub Harings:

Hij werd in 1962 de 1^e Nederlandse cycle cross-kampioen en werd in totaal zes keer Nederlands kampioen, namelijk:

- 2 x in Elsloo
- 1 x in Sibbe
- 1 x in Den Haag
- 1 x in Apeldoorn
- 1 x in Markelo

In de tweede helft van de jaren '60 heeft hij vier maal deelgenomen aan de Tour de France. Daarnaast was hij tien keer deelnemer aan de Wereldkampioenschappen Cyclo Cross waarbij zijn 4^e plaats in St. Sebastian in Spanje zijn beste prestatie was en hij verder tot tweemaal toe een 5^e plek wist te behalen. Een geweldige staat van dienst, temeer als men daarbij zijn vele andere wedstrijdoverwinningen telt, waaronder nóg twee bijzondere landskampioenschappen. Hij maakte als lid van de Toer- en Wielersclub Maastricht tweemaal deel uit van het team dat het in die tijd felbegeerde Nederlands clubkampioenschap voor zich opeiste. Daarmee komt het aantal landskampioenschappen van Hub op maar liefst negen in totaal. We mogen dus met recht constateren dat Hub Harings daarmee als wielrenner uit de regio Valkenburg verreweg de meeste nsuccessen en nationale titels heeft behaald.

Ger Harings:

Op 18-jarige leeftijd zorgde Ger voor een unicum in de Nederlandse wielershistorie. Nadat hij in 1966 al de rood-wit-blauwe trui bij de nieuwelingen had mogen aantrekken, kon hij een jaar later hetzelfde doen bij de amateurs. De nationale titel leverde hem aanvankelijk niet het beoogde resultaat op, namelijk deelname aan de wereldkampioenschappen, die dat jaar in Heerlen werden gehouden. Uiteindelijk werd hij toch geselecteerd en terecht, want hij streed wederom op het voorste plan. Zijn vlucht met drie Italianen werd echter tenietgedaan door... een Nederlandse ploeggenoot. Toch legde hij nog beslag op de 6^e plaats. Ger kan terugzien op een zeer glansrijke amateurperiode, waarin hij meer dan 100 overwinningen behaalde. Ook bij de profs bleef het succes niet achterwege. Tot drie keer toe behaalde hij een etappe-overwinning in de Ronde van Spanje. Door domme pech (valpartij) in de Ronde van Frankrijk liep hij een bijna zekere overwinning mis. In de Tour wist hij meerdere malen de premie voor de jongste renner in de wacht te slepen, thans de Witte Trui. Ger was tevens de eerste winnaar van de Nacht van Valkenburg voor beroepsrenners. Hij fietste als prof o.a. bij Canada-Dry en Goudsmit-Hof.

Vermeldenswaardig is ook de prestatie van Sjeuf Hendriks.

Hoe "de kleine man uit Sibbe" groots presteerde.

Als een van de bijzondere feiten uit de Sibber wielershistorie mag de prestatie van de amateurwielrenner Sjeuf Hendriks niet onvermeld blijven. In 1936 was hij de enige Limburgse sportman die zich rechtstreeks kwalificeerde voor de Olympische Spelen in Berlijn. Die eer was tot dan toe geen enkele inwoner van het land van Valkenburg te beurt gevallen. De kwalificatiewedstrijd werd op 23 maart 1936 gehouden in Valkenburg. De

organisatie was in handen van de vereniging “Valkenburgs Belang”. Sjeuf was zich op dat moment zeer bewust van het perspectief en de consequenties die voor hem aan een eventuele overwinning zouden vastzitten. In die wedstrijd zette Sjeuf het hele rennersveld op één ronde achterstand. Op die wijze klopte hij alle deelnemers, na in totaal 60 ronden koers, waarvan hij er 53 op kop had gelegen. Helaas, kort na deze uiterst succesvolle kwalificatie sloeg voor Sjeuf het noodlot toe. Door een ernstige bloedvergiftiging, als gevolg van een eerdere valpartij op de wielersportbaan te Nuth, was Sjeuf gedwongen om af te zeggen en zo spatte de Olympische droom voor hem uiteen. Het was niettemin een mijlpaal in het wielerven van hem. Nadat hij met de wielersport gestopt was had Sjeuf later nog vele jaren een rijwielzaak en samen met zijn vrouw een pensionbedrijf in de Sibberkerkstraat.

Bijzondere gebeurtenissen

Op het netvlies staan nog steeds de nationale kampioenschappen cycle-cross in Sibbe in de zestiger jaren georganiseerd door de SV Sibbe. Maar ook in 1992 beleefde het dorp een hoogtepunt op wielergebied. Voor de eerste keer in haar bestaan werd de Tour de France stopgezet in Sibbe, na het vertrek uit Valkenburg, om Jean-Marie Leblanc, de grote Tourbaas, in de gelegenheid te stellen een grote pot bier te nuttigen met zijn voormalige ploegmakker Hub Harings. Een plaquette bij de ingang van Café aan de Kirk getuigt nog steeds van deze gebeurtenis.

In 1998, toen het WK-wielrennen plaatsvond in Valkenburg, werd in Sibbe ter gelegenheid hiervan een bijzondere bijeenkomst georganiseerd: “Toppers van Toen”.

Hierbij discussieerden, onder leiding van good old Jean Nelissen, voormalige vedetten als Eddy Merx, Joop Zoetemelk, Hennie Kuijper etc. over het wielrennen en de koersen.

Tot op de dag van vandaag is Café aan de Kirk een pleisterplaats voor wielertoeristen die hier een rustpauze inlassen tijdens hun wielertochten.

Naamsvermeldingen overige verenigingen:

Badmintonclub “’t Pumke”
Badmintonclub “de Woensdag”
Badmintonclub ‘GMMMMF”
Blaaskapel “De Sappige Boys”
Dameskoor
Damesvereniging/Yoga
Speeltuin Beckerswei
Stichting Buurtschap IJzeren
Jeugdwerk Sibbe-IJzeren

Kaartclub café a/d Kirk
Oranjecomité Sibbe-IJzeren
Ouderensoos Sibbe-IJzeren
Peuterspeelzaal “t Kelderke”
St. Nicolaascomité
Gymclub Sibbe

Uit het dagboek van Jef Huijnen (Voorjaar 1944)

Op zondag was er een wielervedstrijd in Valkenburg, waarbij de Cauberg beklommen moest worden en via Vilt en de Daelhemerweg reden de renners weer terug. Tegelijkertijd was er op de voetbalwei aan de Daelhemerweg te Sibbe een voetbalwedstrijd tussen Noorbeekse Boys en het derde elftal van Sibbe. Opmerking van de schrijver: “Dan hebben die ook eens wat publiek” (die mensen die vanaf de weg naar het wielrennen staan te kijken)!

Vorige zondag is het eerste elftal naar 't Rooth geweest voor een serie-wedstrijd. Sibbe I moest tegen Berg en won die wedstrijd met 2 – 1. De volgende wedstrijd tegen Caberg: 1 – 1. Penalties moeten de beslissing brengen. Jan Hendriks zou ze trappen (3x). Het eerste schot was naast, het tweede hield de keeper en jawel, het derde schot was raak. Toen moest Sibbe-keeper P. Steijns in het doel. Het eerste schot was naast, het tweede en derde schot waren raak. Dus Caberg won. Margraten, dat vrijgeloot had, moest nu tegen Caberg en verloor met 1 – 0. De beker ging naar Caberg.

Het tweede elftal is nog steeds ongeslagen en speelt een promotiewedstrijd tegen het eveneens nog ongeslagen Wolfhaag. Sibbe won die wedstrijd met 6 – 2 en nu moeten ze komende zondag spelen tegen Vijlen. Winnen ze die partij, dan kan het tweede elftal een klasse hoger gaan spelen.

Wie speelden er in welk elftal in 1944?

De opstelling van het eerste elftal:

Keeper: Piet Steijns
Verdediging v.l.n.r.: René Heuts, Harrie Olzheim
Middenveld v.l.n.r.: G. Jacobs, Michel Rouwet, Leo Geurten
Aanval v.l.n.r.: Jan Hendriks, Pie Smitsmans, Jos Jacobs, Jan Heuts, Jos Hendriks
Invallers: P. Roks en M. Geurten

De opstelling van het tweede elftal:

Keeper: Hubert Bemelmans
Verdediging v.l.n.r.: M. Franssen, Paul Bemelmans
Middenveld v.l.n.r.: Winand Brouwers, Jan Hounjet, Wiel Delahaije
Aanval v.l.n.r.: André Jacobs, Harrie Mulkens, August Troisfontaine, Jos Mulleneers, Frans Hendriks
Invaller: M. Troisfontaine

Hoofdstuk II-7 Sibbe en IJzeren; ambachten en bedrijvigheid vóór 1950

Inleiding

Het leven was tot in de eerste helft van de vorige eeuw eenvoudig, sober en hard. Mensen waren voor voedsel en verzorging veelal op zichzelf en hun directe leefomgeving aangewezen.

In de huidige moderne tijd vinden wij vele zaken heel gewoon die vroeger niet bestonden.

Hierbij kan men denken aan onze drinkwatervoorziening; ons rioleringsstelsel; de elektriciteitsvoorziening; onze mooi geasfalteerde wegen; onze centrale verwarming in huis; onze moderne transportmiddelen; de snelle communicatiemiddelen; onze moderne machines in het huishouden, zoals wasmachine, wasdroger, vaatwasmachine.

Hierna wordt een aantal zaken en leefwijzen uit vroegere tijden nader belicht.

Waterputten en drinkpoelen

Water is altijd een onmisbare levensbehoefte voor mens en dier geweest. Momenteel is het vanzelfsprekend dat we aan de kraan draaien en we hebben schoon water. Allemaal heel gewoon. In het verleden is dit toch wel even anders geweest. Men is dan aangewezen op het gebruik van waterputten. Met de puthaam op de schouders, met aan weerskanten een emmer aan een koord of dunne ketting wordt het water aan de put gehaald.

Dit water moet omhoog worden getakeld vanaf een diepte van enkele tientallen meters. In het puthuisje is een groot, vaak gietijzeren, rad dat moet worden rondgedraaid om zo het water in een emmer aan een lang koord naar boven te halen.

Omdat uit elk gezin de mensen naar de put moeten, wordt dit een ontmoetingsplaats waar men zijn wel en wee bespreekt en de laatste nieuwtjes uitwisselt. Ook worden er publicaties aangebracht omtrent op handen zijnde evenementen zoals toneelvoorstellingen of de aankondiging van een voorgenomen verkoop van hout of andere zaken. De put heeft in die tijd dus ook een sociale functie.

Naast deze openbare putten zijn er ook putten die particulier bezit zijn. In de jaren 1930 – 1940 zijn dit er vijf.

In totaliteit zijn er in Sibbe en IJzeren, voor zover we kunnen nagaan, negen putten met een puthuisje geweest. De putten zijn op enkele plaatsen nog zichtbaar, zoals in de Groenstraat en bij de kapel in IJzeren. De putten in de Sibberkerkstraat bij nummer 97 en in de Bergstraat, schuin tegenover de ingang van de mergelgroeve, zijn afgedekt of volgestort en niet meer zichtbaar. Het puthuisje in de Bergstraat is in 1944 bij de doortocht van het Amerikaanse leger door een legervoertuig geramd. Het werd niet meer hersteld. Na een half jaar besluit het toenmalige gemeente-bestuur de put te dempen en het puthuisje af te breken.

De putten in Sibbe en IJzeren hebben een diepte van 30 meter (Bergstraat) tot 60 meter. Men kan zich voorstellen dat het destijds maken van zo'n put zonder moderne graaf- of boorinstallaties geen sinecure is geweest.

Om het vee van drinkwater te voorzien wordt gebruik gemaakt van drinkpoelen. Deze poelen bevinden zich bij de boerderijen en in de weilanden.

Bij de boerderijen wordt de poel veelal gevoed door het regenwater dat terechtkomt op de daken van woonhuis en stallen. Verder wordt het regenwater vanaf het erf en de straat via gegraven gootjes naar de drinkpoel gevoerd.

In de weilanden wordt het water naar de poel in het laaggelegen gedeelte gevoerd en vanaf de naast het weiland gelegen veldweg. Rondom de poelen worden vaak wilgenbomen geplant om de verdamping van het water door de zon zo veel mogelijk tegen te gaan.

Behalve de poelen bij boerderijen en in de weilanden bestaan er ook openbare poelen in lager gelegen gedeeltes langs straten. Zo zijn er in die tijd openbare poelen in de huidige Dorpstraat, Gatestraat en tussen Sibbe en IJzeren. Hier is "Paskoel" de openbare drinkpoel die het langst is blijven bestaan.

Waterleiding

Op 26 januari 1929 stuurt de directeur van de Waterleiding Maatschappij Zuid - Limburg een brief aan het college van de gemeente Oud - Valkenburg met de mededeling dat er plannen in behandeling zijn tot uitbreiding van de watervoorziening over het zuidelijk deel van Zuid-Limburg.

Op 16 augustus 1930 stuurt de gemeente Oud-Valkenburg een brief aan de N.V. Waterleidingmaatschappij Zuid-Limburg dat de raad het besluit heeft genomen tot toetreding tot de N.V.

Vervolgens stuurt de directeur van de waterleidingmaatschappij een brief aan de burgemeester met de mededeling dat hij in de eerstvolgende vergadering van de Raad van Commissarissen zal voorstellen over te gaan tot de aanleg van de waterleiding in de Daelhemerberg. Op 13 juni 1931 volgt een brief met de mededeling dat hiertoe definitief is besloten.

Elektriciteit

Electriciteit is bij uitstek een voorziening die we zo vanzelfsprekend vinden, dat we niet meer bij nadenken.

Toch hebben Sibbe en IJzeren eerst aansluiting gekregen aan een elektriciteitsnet in de twintiger jaren van de vorige eeuw.

Er wordt bepaald dat de inschrijvingen voor de aanleg binnen moeten zijn op 9 augustus 1922 en dat de oplevering gerealiseerd moet zijn op 1 november 1922 !!

Het betreft de aanleg van het net vanuit Valkenburg in de richting van Sibbe. Het tweede gedeelte betreft de aanleg in de richting IJzeren.

Het net wordt aangesloten aan "het secundaire hoogspanningsnet van de Maatschappij tot verkoop der Elektrischen Stroom der Staatsmijnen in Limburg".

Het net wordt gevoed met "draaistroom met 50 perioden per seconde" (wisselstroom 220 Volt, 50 Hertz zoals nu nog steeds uit het stopcontact komt).

Trekhonden

Tegenwoordig kunnen we ons de wereld zonder o.a. vliegtuig en auto niet meer voorstellen.

Wanneer men vroeger spullen wilde vervoeren, was dit wel even anders. Vóór het auto- tijdperk heeft men de keuze om te voet met handkar, paard en wagen, óf een voor ons in de huidige tijd misschien minder voor de hand liggende methode: een kleine kar met een trekhond ervoor.

In diverse stukken hieromtrent wordt steeds verwezen naar de Trekhondenwet van 1910. Op 1 augustus 1927 verschijnt er een koninklijk besluit waarin wordt aangegeven dat burgemeester en wethouders het benodigde "nummerbewijs" slechts dan afgeven, indien na keuring van de hond, diens lichaamsbouw voor gebruik als trekhond geschikt is gebleken. Ook kunnen zij herkeuring bevelen op door hen te bepalen tijdstippen. Vóór die tijd heeft men kennelijk honden gebruikt die men er zelf geschikt voor achtte.

Tot 1 januari 1928 is het ook toegestaan dat er zich 2 personen bevinden op de hondenkar. In een schrijven van 30 augustus 1927 van de Minister van Binnenlandse Zaken en Landbouw wordt vermeld dat er na 1 januari 1928 een vergunning van de burgemeester nodig is om nog maar met één persoon op de kar plaats te nemen. Last en persoon moeten dan wel in evenwicht zijn om de hond niet onnodig zwaar te belasten.

Door een commissie van rijkswege voor verbetering van het trekhondenras wordt een aanbeveling gedaan van reuen om mee te fokken. Hierbij komen we o.a. tegen de hond "Hec" van eigenaar N. Kleynen, Sibbe- Oud Valkenburg. Ook wordt er melding gemaakt van gekeurde honden in Limburg.

In 1933 zijn 147 trekhonden gekeurd en in 1934 bedraagt het aantal gekeurde honden 141.

In een schrijven van 1936 van het Provinciaal bestuur van Limburg aan de gemeenten wordt aangedrongen op het houden van keuringen van trekhonden.

Genoemde zaken realiseren wij ons momenteel niet meer terwijl het niet eens zo heel lang is geleden en er in die tijd heel wat om te doen is geweest.

Ontwikkelingen in de leefwijze

In het verre verleden speelt het boerenleven in alle dorpen, en dus ook in Sibbe en IJzeren, de grootste rol om in het levensonderhoud te voorzien. Het zijn geen gespecialiseerde bedrijven maar gemengde bedrijven. Er bestaan kleine boerderijen waar men met hard werken de kost moet verdienen voor de meestal grote gezinnen en daarnaast is er een aantal grote bedrijven, waar verschillende mensen als knecht werken. Deze knechten hebben met hun gezin vaak ook nog enkele stukjes grond en enkele koeien, varkens en kippen. In de moestuin wordt groente geteeld voor het dagelijkse eigen gebruik. In

die tijd bedruipt men zich grotendeels zelf en daarnaast worden ook zaken verkocht. Zo gaat men bijvoorbeeld met eieren, te voet, naar de markten in Maastricht, Valkenburg of Gulpen. Bij nagenoeg ieder woonhuis bevindt zich een bakoven waarin men broden en vlaaien zelf bakt. Langzamerhand gaan zaken zich echter ontwikkelen. Na verloop van tijd gaan de mannen uit de gezinnen met de kleine boerderijen ergens in loondienst werken en wordt het aandeel van het boerderijtje in het levensonderhoud steeds geringer. Men ziet bijvoorbeeld ook de eigen bakoven verdwijnen. Soms worden dan door grote gezinnen broden en vlaaien zodanig thuis voorbereid dat ze naar de bakkerij worden gebracht om te laten bakken. Weer later wordt brood nog uitsluitend van de bakkerij betrokken. Als goede Limburger blijft men vlaaien, zelfs tot op de dag van vandaag, toch ook nog zelf bakken met fruit uit eigen boomgaard.

Wanneer men spreekt over het feit dan mannen steeds meer ergens in loondienst gaan werken, mag men zeker niet, naast de lokale mergel- en kalkindustrie, de opkomst van de mijnindustrie vergeten. Er zijn perioden geweest, met name in de vijftiger en zestiger jaren van de vorige eeuw, dat er in sommige straten bijna huis aan huis mijnwerkers wonen. Het is in die tijd een dusdanige belangrijke beroepsgroep dat men in mijnwerkerskledij in de jaarlijkse sacramentprocessie meeloopt. Men heeft ook een lokale afdeling van de mijnwerkersbond waarin allerlei actuele zaken, o.a. op sociaal vlak, worden besproken.

Voor de gemeenschap Sibbe-IJzeren is verder natuurlijk het winnen van mergelblokken in de bekende groeve van belang. Hiermee verbonden is het maken van kalk in de kalkbranderijen. Zonder volledig te kunnen zijn, volgen nu enkele beschrijvingen als voorbeeld van ontwikkelingen die destijds van invloed zijn op het dagelijkse dorpsleven.

Winkels en bedrijvigheid

Wanneer men spreekt over veranderde leefwijzen, moet men zich eens realiseren dat in de huidige tijd de kleine buurtwinkel nauwelijks bestaansrecht heeft, maar dat de mensen vroeger op zo'n winkels waren aangewezen als gevolg van hun geringere mobiliteit. In het verleden treft men verschillende winkels aan in Sibbe en IJzeren.

Zo bestaat er in IJzeren lange tijd de kruidenierszaak Knops op de hoek van de Kruisstraat en de Groenstraat.

Verder heeft Sibbe midden vorige eeuw de kruidenierszaak, en taxibedrijf, Defauwes in de Dorpstraat; de kruidenierszaak, en schoenmakerij Defauwes op de hoek van Dorpstraat en Gatsestraat; de kruidenierszaak, en bakkerij, Deckers op de hoek Dorpstraat – Bergstraat.

Naast deze bakkerij Deckers is er in de Sibberkerkstraat ook de bakkerij Geurten. In de Bergstraat bevindt zich verder ook de winkel van de familie Rocks waar men ijzerwaren en huishoudelijke artikelen kan kopen.

Eerder, in de eerste helft van de vorige eeuw, bevindt zich in de Bergstraat de winkel (en ook café) van de familie Janssen.

Behalve de mogelijkheid om levensmiddelen en andere artikelen in winkels te kopen, is men ook in de gelegenheid gebruik te maken van ventende middenstanders. Het straatbeeld wordt mede bepaald door de ventende bakkers, de melkboer, de kolenhandelaar, de groenteboer en de vishandelaar. Lange tijd gebeurt dit venten met paard en wagen. De vishandel Lahaye bezorgde verse vis in de verre omringende dorpen.

Bij de schoenmakerij Defauwes staan we even stil. Het schoenmakersambacht is maar liefst 4 generaties in deze Sibber familie vertegenwoordigd. En Jacques Defauwes heeft heden in Heerlerbaan een befaamde en professionele zaak in orthopedisch schoeisel gerealiseerd. Het begint allemaal in het begin van de 19^e eeuw als de oudste ons bekende Defauwes, waarschijnlijk uit zuidelijker regionen afkomstig, zich in Sibbe vestigt. Hij wordt boerenknecht, maar start ook met een schoenmakerij. En dat voorbeeld doet volgen! Achtereenvolgende generaties Driek, Jacques, Thei en weer Jacques nemen allen het schoenmakersbedrijf op, met dien verstande dat Jacques jr. dat verder specialieert en voortzet in Heerlerbaan.

Cafés

Hierbij hebben zich ook nogal ontwikkelingen voorgedaan. In vergelijking met het ene café dat Sibbe nu rijk is, bestaan er in de vorige eeuw diverse cafés. In de tweede helft van de vorige eeuw bestaan er lange tijd drie cafés in Sibbe, nl. in de Sibberkerkstraat de cafés Schurgers (voorheen Ponten en

momenteel Aan de Kirk), Geurten en Hendriks (hoek Kenkersweg). Tot ongeveer het midden van de vorige eeuw bestaan er nog meerdere kleine cafés. In die tijd is het heel gebruikelijk dat men met een tinnen kan in het café een of meerdere liters donker bier gaat halen om bijvoorbeeld te drinken bij de warme maaltijd of na hard werken.

Hier volgen enkele wetenswaardigheden.

Op 29 april 1920 stuurt de gemeente de “Akte van vergunning tot verkoop van sterken drank in het klein” aan Hubert Creusen, van beroep koopman. De vergunning geldt voor het lokaal bij de hoofdingang van het perceel gelegen te Sibbe, wijk C 45, oppervlakte 29 m².

Dit betreft het pand op de hoek Bergstraat-Dorpstraat, links wanneer men de Bergstraat omhoog komt. Bij besluit van de gemeente van 4 september 1947 wordt aangegeven dat de akte voortaan zal gelden voor de cafélocatie van het pand Grootestraat 29 te Valkenburg, sectie A, nr. 1643, groot 110 m².

Op 27 april 1922 verleent de gemeente vergunning aan Jacobus Hendriks, van beroep landbouwer, tot verkoop van “sterken drank in het klein” voor het tijdvak van 1 mei 1922 tot en met 30 april 1923. Gatsstraat (de huidige Sibberkerkstraat), wijk C, no. 20, oppervlakte 28 m².

Op 17 september 1935 stuurt de gemeente een brief met de mededeling dat de vergunning, bij besluit van het college van 27 april 1922 voor de “locatie rechts bij den hoofdingang” van perceel, gelegen te Sibbe, Gatsstraat wijk C no. 25, voortaan geldt voor de lokatie bij de hoofdingang en de daarachter gelegen zaal.

Op 6 oktober 1922 stuurt het “Provinciaal Bestuur van Limburg” een brief aan de burgemeester en wethouders van de gemeente Oud-Valkenburg. “Blijkens bekomen inlichtingen van de Drankwet-Inspecteur” te Roermond is de door de gemeente verleende vergunning aan C. Ponten voor “de verkoop van sterken drank in het klein” boven het gestelde maximum in strijd met de wet. Men verzoekt de gemeente een afschrift te sturen van het besluit om die vergunning in te trekken “ten einde hetzelfde aan Hare Majesteit de Koningin ter vernietiging voor te dragen”. Op 14 oktober 1923 volgt er een brief van de gemeente met de mededeling dat de bedoelde vergunning is ingetrokken.

Op 7 juli 1923 wordt vergunning verleend “tot verkoop van alcoholhoudende drank, anders dan sterke drank, voor gebruik ter plaatse” aan Jan Joseph Hubertus Steijns, van beroep arbeider. De locatie wordt hierbij nauwkeurig aangeduid. Op 7 april 1949 wordt door de gemeente dit verlof A overgeschreven ten name van Anna Maria Jozefina Steijns, echtgenote van J.J. Reneerkens. Dit café bevindt zich in de Bergstraat in het laatste pand links wanneer men richting Valkenburg gaat. Hier werd destijds ook de carnavalsvereniging opgericht.

Zoals reeds is opgemerkt bij de rubriek “winkels” is er in het begin van de vorige eeuw in de Bergstraat ook het café van de familie Janssen.

In IJzeren zijn er in die tijd het café Hendriks in het laatste pand in de Kapelstraat bij het kapelletje geweest en ook in het pand Beaujean, nu Defaux, op de hoek van de Kapelstraat en de Kruisstraat richting Scheulder.

Bakkerijen

Ook is al vermeld dat de familie Deckers naast een kruidenierswinkel vooral ook een bakkerij bezit.

Op 28 september 1938 richt de heer H. Deckers een verzoek aan de gemeente om een deegmachine, aangedreven door een elektromotor van 3 pk, in gebruik te mogen nemen. Ook geeft de heer Deckers in een andere brief van 28 september 1938 aan dat de te plaatsen deegmachine “in de zin der Veiligheidswet” is.

Bij de aanvraag is ook een tekening gevoegd waarop de plek van de te plaatsen deegmachine is aangegeven. Er staat verder vermeld dat het pand ligt op de hoek van de Dorpstraat en de “nieuwe weg”, de huidige Bergstraat.

Dan is later bakkerij Geurten gesticht aan de Kerkstraat. Deze bakkerij heeft een voorspoedige ontwikkeling doorgemaakt, inmiddels ook in de tweede generatie. Diverse winkels in het Heuvelland verkopen de bakkerijproducten van Geurten.

Paarden

Omdat de inwoners van Sibbe en IJzeren toch in hoofdzaak vroeger leefden van de landbouw willen we daar nog even aandacht aan schenken.

De hoeveelheid paarden die de landbouwer had was een goede graadmeter voor de omvang van zijn bedrijf. Nu treffen we het dat bij de Eerste Wereldoorlog Nederland neutraal bleef, maar wel gedeeltelijk mobiliseerde. Het militaire gezag vaardigde een verordening uit (7 januari 1915) met als doel een register te produceren van alle ingeschreven paarden. Daaruit blijkt dat in Sibbe en IJzeren tezamen in 1915 tachtig paarden werden geteld. Hierbij waren ook de veulens meegerekend.

De grotere boeren waren toen: Willem Troisfontaine met 6 paarden; Joseph Ubags met 5 paarden; de gebroeders Huynen met 10 paarden (hier werd ook lange tijd de dekhengst gehouden); Johannes Moonen 4 paarden; Joseph Franssen 6 paarden; Jan Wijnands 8 paarden; Emiel Franssen 7 paarden; Frans Beckers 4 paarden en Louis Schoenmaeckers 4 paarden. Daarnaast waren er nog diverse boeren met 1, 2 of 3 paarden.

Nog enkele opmerkelijke feiten:

De leeftijd van de paarden werd aangegeven. Veel ouder dan 12 jaar worden de paarden niet. Één paard was echter 21 jaar, een echte huisvriend!

Bovendien werden kleur en speciale kenmerken opgeschreven. De paarden hadden kleuren als: bruin, wit, zwart, licht bruin, donker bruin, grijs, rood schimmel, blauwgrijs, rood grijs.

Bij de overige kenmerken was de bles-vorm en de (kleur van de) col heel belangrijk om een paard te beschrijven. Er is ook een levendige handel in paarden, want er is veel aan- en afvoer.

Slagerij

Momenteel is Sibbe-IJzeren geen slagerij meer rijk. Ook dat is vroeger anders geweest.

Op 29 juli 1933 wordt aan de heer Frans Last door de gemeente vergunning verleend voor “de oprichting van een slagerij op een perceel kadastraal bekend sectie C no. 2236 aan de Gatsweg”. (de huidige Sibberkerkstraat). Op 29 mei van dat jaar verklaart de heer Last in een schrijven aan de gemeente dat de op te richten slagerij zal zijn “een inrichting in den zin der Veiligheidswet”. In de vergunning wordt de eis gesteld dat de slagerij binnen 6 maanden in werking moet zijn.

Graanmolen

In het verleden is Sibbe-IJzeren ook een graanmolen rijk. Deze bevindt zich dan tussen Sibbe en IJzeren.

In 1922 bouwt de heer M.A. Vollers op 24 jarige leeftijd een gebouw uit mergelsteen en vestigt daarin een graanmolen. De installatie wordt aangedreven door een dieselmotor.

Op 2 december 1938 vraagt de heer Vollers vergunning voor het plaatsen van een elektromotor van 20 pk in zijn graanmolen op perceel kadastraal bekend gemeente Oud-Valkenburg, sectie B no. 952, plaatselijk bekend IJzeren D41.

Ook stuurt de heer Vollers op 2 december 1938 een brief aan de gemeente met de mededeling dat de te plaatsen elektromotor “niet is gelegen binnen een kring van twee honderd meter van een gebouw of lokaal, bestemd tot ziekenverpleging, tot uitoefening van den openbaren eeredienst of tot school”.

Op een tekening wordt aangegeven waar de elektromotor in het gebouw aan de Passtraat wordt geplaatst.

In 1940 moet de dieselmotor in elk geval nog in de molen aanwezig zijn geweest. De molen is namelijk in november 1940 door brand verwoest als gevolg van het omvallen van een olielamp in de ruimte bij de dieselmotor. De brand heeft men niet tijdig kunnen blussen.

De molen wordt opnieuw opgebouwd en weer in bedrijf genomen. In 1964 nemen de zonen Jef en Paul de zaak over en de molen blijft in gebruik tot het einde van de negentiger jaren van de vorige eeuw.

Kalkbranderijen

Direct verbonden met de mergelwinning is in het verleden het maken van kalk geweest in de toenmalige kalkbranderijen.

Kalk is in het verleden een belangrijke grondstof geweest. In die tijd wordt kalk gebruikt in de bouwnijverheid, o.a. om huizen binnen en buiten te witten, maar vooral ook in de landbouw om de grond te verbeteren.

In een enkele meters hoge oven worden afwisselend cokes en mergelblokken “gebrand”.

Wanneer de oven tegen een helling met enkele meters hoogteverschil wordt gebouwd, kan hij aan de bovenkant gelijkvloers worden gevuld, hetgeen in Sibbe is toegepast.

Na het “branden” en “blussen” wordt de kalk later in poedervorm gemalen.

Op 29 juli 1933 wordt door de gemeente vergunning verleend voor het in gebruik nemen van een kalkbranderij aan de “Grubbeweg” door de gebroeders Molin. Deze kalkbranderij bevindt zich dan achter het huidige laatste pand van de Bergstraat aan de rechterkant van de weg richting Valkenburg. Ze is slecht enkele jaren in gebruik geweest.

Op 11 februari 1937 wordt er vergunning gevraagd voor een kalkbranderij, kalkblusserij en malerij (met een motor van 10 pk) aan de “Grubbeweg” (Sibergrubbe, richting Valkenburg, in het bos, rechts, bij de voorlaatste bocht naar rechts) door E. America. Hij exploiteert dan al een runder-, kalver- en varkensslagerij en een ijsfabriek!!!

Er is bij deze aanvraag een tekening gevoegd waaruit blijkt dat er een nieuwe oven naast een reeds bestaande moet worden gebouwd. Ook in die tijd zijn er al mensen die zich ongerust maken omtrent aantasting van de natuur en stofoverlast. Zo worden er o.a. bezwaren ingediend door hotel Roks aan de Oudvalkenburgerweg op 24 februari 1937 en door

J. Custers op 22 februari 1937. Op 11 maart 1937 trekt vervolgens Roks het bezwaar weer in.

In de crisisjaren voor de Tweede Wereldoorlog is er in Sibbe en IJzeren een grote werkloosheid.

Daarom wordt er op 17 maart 1937 door P.H. Delnoy, voorzitter van de

“R.K. Werkliedenvereniging” een brief gestuurd naar de gemeente waarin hij vraagt om er voor te zorgen dat er zo spoedig mogelijk met de werkzaamheden kan worden begonnen, gezien de grote werkloosheid. In de brief wijst hij op het feit dat er een 25-tal arbeiders nodig zal zijn in het bedrijf. De heer E. America krijgt de benodigde vergunning en er worden vele kleine mergelblokken vanuit de groeve naar de kalkbranderij vervoerd.

Op 21 november 1938 vraagt de heer America vergunning tot uitbreiding van zijn kalkbranderij “Biebosch” met een benzinemotor van 8-10 pk. Een verdere uitbreiding wordt op 10 januari 1939 aangevraagd voor het plaatsen van een derde kalkoven. Eveneens stuurt hij op die datum een brief waarin wordt vermeld dat er “binnen een kring van 200 meter geen gebouwen of lokalen zijn gelegen, bestemd tot ziekenverpleging, uitoefening van de openbare eredienst of scholen”.

Zo heeft deze bedrijvigheid enkele tientallen jaren geduurd.

Smederijen

Zoals bijna iedere dorpsgemeenschap in het verleden heeft Sibbe-IJzeren lange tijd een smederij gekend. In archiefstukken duikt de naam op van Pieter Harings die op 10 april 1885 namens “de Burgerlijke Armen der gemeente Oud-Valkenburg” een stuk bouwland koopt in “het kleine veldje, sectie C nummer 365, groot vier aren en zeventig cente-aren” voor de prijs van zeven en zeventig gulden. Hij doet dit als voorzitter van het Burgerlijk Armenbestuur. In de archiefstukken staat vermeld dat hij van beroep smid is te IJzeren. Op meerdere plaatsen zijn smederijen geweest, zoals in de Kruisstraat in IJzeren richting Scheulder, enkele honderden meters aan de linkerkant voorbij de kruising met de Groenstraat en in de Siberkerkstraat iets voorbij de kruising met de Gatsestraat achter het pand met huisnummer 97. De laatste functionerende smederij is die van de familie van Oppen, schuin tegenover de toenmalige graanmolen tussen Sibbe en IJzeren.

Op een gegeven moment strijken Guus van Oppen en zijn vrouw neer in IJzeren. Ze zijn afkomstig van Ransdaal en gaan wonen in de Heerstraat.

In de Kruisstraat, op de plaats die hierboven is vermeld, gaat Guus dan als smid aan de slag.

Hij koopt een stuk grond bij Kruisstraat 2, waar eerst een smederij wordt gebouwd en waar nadien het huidige woonhuis tegenaan wordt gebouwd.

Nadat Guus ziek is geworden, huurt Jan Vaessen uit Welsden de smederij om er circa 30 jaar het vak van smid uit te oefenen.

Harrie van Oppen, de jongste van de zeven kinderen van Guus en zijn vrouw, gaat bij Jan Vaessen in dienst om het vak te leren en in 1951 neemt Harrie de zaak over van Jan Vaessen en gaat als zelfstandige smid door met de zaak.

In 1958 wordt een eind achter de bestaande smederij een nieuwe gebouwd. Waar de oude smederij heeft gestaan verschijnt later een winkelpand waarin ijzerwaren en huishoudelijke artikelen worden verkocht.

Het oorspronkelijke werk van de smid, waaronder bijvoorbeeld het beslaan van paarden, maakt steeds meer plaats voor algemeen constructiewerk. Er wordt dan veel gewerkt aan vrachtwagens, zoals het aanpassen van de laadbakken en zelfs het maken van complete nieuwe laadbakken voor kipwagens. In 1962 komt Leo van Oppen uit Scheulder, neefje van Harrie, in dienst. Wanneer Harrie op 14 november 1972 overlijdt, zet Leo het werk voort totdat mevrouw van Oppen besluit om per 31 december 1994 het bedrijf te beëindigen. Als laatste smid van Sibbe-IJzeren heeft Leo dan het vak 32 jaar in dienst van de familie van Oppen uitgeoefend.

De wanmolen

Aan het begin van de twintigste eeuw (1900-1930) hebben kleine zelfstandigen en boeren het niet breed. Ze proberen op allerlei manieren neveninkomsten te verwerven. Denk bijvoorbeeld aan het maken van stroop, houtkappen in de winter of vrachtvervoer met paard en wagen (mergelblokken uit de Sibbergroeve, vervoer van kiezel bij de aanleg van wegen).

In IJzeren worden door Juupke Lucassen en zijn broer Hubert wanmolens gebouwd in hun timmerbedrijfje. Natuurlijk zijn er al allerlei modellen in gebruik bij boeren, maar deze molen (Lucasmolen) is bekend om zijn grotere windcapaciteit en betere zeven om het kaf van het koren te scheiden. Al het ijzerwerk dat noodzakelijk is (tandwielen, zwengels enzovoorts) wordt geleverd door de smid Guus van Oppen uit IJzeren (de vader van de latere smid Harrie van Oppen, de voorloper van de huidige winkel Hartmans-Van Oppen). Alle boeren in het Heuvelland wisten dat dit model verreweg de beste wanmolen was.

Een gaaf exemplaar van een dergelijke wanmolen kan nu nog worden bewonderd op de benedenverdieping van de Van Tienhovenmolen op Het Gasthuis.

De Boerenleenbank Sibbe - IJzeren

Het is kort na de eerste wereldoorlog. Sibbe - IJzeren heeft op dat moment nog een grotendeels agrarisch karakter, als enkele inwoners van Sibbe, IJzeren en Scheulder tot de overtuiging komen dat er dringend behoefte bestaat aan een eigen bankinstelling. Gekozen wordt dan voor het berpoefde concept van de Boerenleenbank: "het samenbrengen van geld in een eigen instelling en het verstrekken van deze eigen gelden aan de eigen inwoners". Eén van de initiatiefnemers is burgemeester J. Wijnands. Op 6 oktober 1920, zo vermelden de annalen, komt men in vergadering bijeen en wordt besloten tot de oprichting van een plaatselijke afdeling van de Boerenleenbank. De feitelijke werkzaamheden van de bank starten in 1921 en op dat moment treden 43 inwoners van Sibbe, IJzeren en Scheulder toe als lid. Als eerste voorzitter treedt de heer J. Wijnands aan (burgemeester van de Gemeente Oud Valkenburg) die dit voorzitterschap uiteindelijk tot in 1938 wist vol te houden. Eind 60-er jaren omvat het werkgebied van de bank: Sibbe, IJzeren, Scheulder en in Valkenburg het gebied zuidelijk van de lijn Neerhem – Sprookjesbos – de Dwingel inclusief de Daelhemerweg (nieuwe woningen) naar Sibbe. Het "voedingsgebied" van de bank omvat dan rond 1400 personen, verdeeld over 350 gezinnen.

Het Valkenburgse deel is later bij het werkgebied van de Boerenleenbank Valkenburg-Houthem, gevestigd te Houthem, ingedeeld.

Voorzitters van de Boerenleenbank Sibbe-IJzeren zijn achtereenvolgens:

Periode	Voorzitter
1921 tot 1938	J. Wijnands, burgemeester Oud Valkenburg
1938 tot 1966	F. Schoenmaeckers van het Sibberhuuske
1966 tot 1969	G. Lemmens, agrariër IJzeren
1969 tot	M. Jacobs, Gemeenteambtenaar

Kassiers waren:

1921 tot 1956	J. Damoiseaux, onderwijzer, hoofd der school
1956 tot 1969	M. Jacobs, Gemeenteambtenaar
v.a. 1969	P. Schneiders, Vestigingsdirecteur Rabobank

Tot het moment waarop er in Sibbe - IJzeren een volwaardig bankgebouw is gebouwd werd het bankwerk ten huize van de kassier uitgevoerd, dus tot 1956 bij J. Damoiseaux en later bij M. Jacobs.

In december 1965 wordt naast de woning van M. Jacobs een houten noodgebouwtje geplaatst. Het gebouwtje bestaat uit een hal, een vergaderkamer en een kantoor. Echter dit noodgebouw wordt niet als een representatieve, doelmatige en veilige oplossing beschouwd. Het laatste blijkt ook uit de inbraak die in november 1967 plaatsvindt die overigens zonder resultaat of buit voor de dader afloopt. Vlak voor Kerstmis in 1968 wordt een volledig nieuw bankgebouw in gebruik genomen en is er inmiddels ook een complete bezetting aanwezig met P. Schneiders als directeur. Het nieuwe gebouw is strategisch gesitueerd, op de hoek van de Sibberkerkstraat en de pas aangelegde Burgemeester Wijnandsstraat, in een nieuwbouwwijk midden in het dorp, samen met 35 woningwetwoningen, de nieuwe lagere school en een nieuwe kleuterschool. De oude lagere school gaat dan dienst doen als parochiehuis annex gemeenschapshuis.

De officiële feestelijke opening van het nieuwe bankgebouw aan de Sibberkerkstraat vindt plaats op woensdag 9 april 1969 door Burgemeester Breekpot van de Gemeente Valkenburg-Houthem.

Het Bestuur van de bank bestaat op dat moment uit:

Voorzitter M. Jacobs en de leden A. Laval en G. Lemmens en

De Raad van Toezicht uit:

President J. Moonen en de leden J. Damoiseaux, J. Kikken en E. Franssen.

Op 27 oktober 1971 wordt het 50-jarig bestaansfeest gevierd met een “stemmige feestvergadering, aansluitende receptie en een vrolijke feestavond voor alle leden en genodigden”. “Praktisch alle verenigingen komen gelukwensen aanbieden en Harmonie St. Rosa brengt au grand complet een klinkende serenade”.

De fenomenale groei van de bank in die tijd wordt aan de hand van de volgende cijfers duidelijk.

Toevertrouwde middelen in jaar	Bedrag in Guldens	Aantal klanten/relaties
1921	33.440,-	41
1930	156.000,-	187
1940	141.000,-	210
1950	570.000,-	480
1960	1.595.000,-	807
1971	> 5 mln.	1800

De grote groei van de bank komt tot stand in de periode 1966/1967 als de Boerenleenbank zich ook gaat toeleggen op het verwerken en uitbetalen van salarissen en de automatische overschrijvingen.

Na 20 jaar wordt het bankgebouw in 1989 reeds geheel gerenoveerd en aangepast aan de ontwikkelingen die de bank ook in die tijd weer doormaakt.

De Rabobank is in die tijd een bank waarin niet zo zeer het maken van winst als hoogste doel wordt nagestreefd. Veel aandacht wordt er ook besteed aan de ledenbetrokkenheid en de maatschappelijke invulling van de positie van de Rabobank binnen de dorpskernen. Tot op de dag van vandaag hanteert de Rabobank dit concept en ondersteunt zij lokaal belangrijke maatschappelijke en culturele initiatieven door middel van financiële bijdragen vanuit het coöperatiefonds en/of een sponsorbijdrage anderszins.

Het einde van een zelfstandige bank

Productuitbreiding en verdergaande automatisering en regelgeving leiden er toe dat de lokale banken het steeds moeilijker krijgen om hun zelfstandigheid te behouden. Dat geldt ook voor de Boerenleenbank van Sibbe-IJzeren. Het einde van de zelfstandige Boerenleenbank komt in 1992 als de inmiddels zo geheten Rabobank Sibbe-IJzeren samen met de Rabobanken Schin op Geul en Berg en Terblijft fuseren tot de nieuwe Rabobank Geulrand. Deze nieuwe bank blijft overigens ook maar kort zelfstandig, want in 1999 wordt wederom besloten tot schaalvergroting en samen met de Rabobank Valkenburg-Houthem ontstaat nu de nieuwe fusiebank Rabobank Valkenburg aan de Geul met als werkgebied de Gemeente Valkenburg aan de Geul en Scheulder. Het bankkantoor is per 1 januari 2003 gesloten als bemensd kantoor mede als gevolg van de steeds verdergaande automatisering en het virtuele bankconcept. Het gebouw staat anno 2005 te koop en doet wel nog dienst als banklocatie voor

het automatisch pinnen en chippen alsmede voor het laten aanbieden van betaalopdrachten via de brievenbus. Alle andere bankzaken worden voortaan afgewikkeld via het Centraal Advieskantoor van de Rabobank in Valkenburg aan de Geul. In 2005 wordt het trotse voormalige bankgebouw van Sibbe, IJzeren en Scheulder verkocht. Het einde van een boeiend plaatselijk initiatief uit de 20^e eeuw.

Bronnen en literatuur:

G.A Oud Valkenburg; gemeente Valkenburg a/ Geul

Geulrand, kwartaalmagazine 1986

Gegevens Rabobank Valkenburg aan de Geul

Diverse gesprekken met (oud) inwoners

In dit hoofdstuk gaan we in op de bevolkingsontwikkeling van Sibbe en IJzeren tussen 1796 en 1940. We kiezen deze periode omdat vanaf de Franse tijd een serieuze wetgeving en administratie wordt opgezet. Na de inval van de Fransen wordt in het hele departement van de Nedermaas al in 1796 en daarna alweer in 1799 een volkstelling gehouden. Volkstellingen zijn daarna regelmatig gehouden, en wel elke tien jaar. Om redenen van privacy en daarbij behorende wetgeving worden er nu al tientallen jaren geen volkstellingen meer gehouden. In ons overzicht hanteren we de gegevens die opgetekend zijn in 1796/1799, in 1890 en in 1930.

De Franse telling in 1796/1799

Uit bevolkingsgegevens van 1799 blijkt dat in de gehele gemeente Oud-Valkenburg 460 mensen wonen, verspreid over de kernen Sibbe, IJzeren en Oud-Valkenburg zelf. In de Neerhem, dat ook bij de gemeente hoort, wonen dan waarschijnlijk nog geen mensen.

Bij de volkstelling in 1796 worden alleen de mensen ouder dan 12 jaar geteld. Dat zijn er voor de gehele gemeente 318. We kunnen dus aannemen dat er ca 142 kinderen jonger dan 12 jaar wonen. Dat is ongeveer 44% boven op de getelde bevolking of 31% van de totale bevolking.

Wat kunnen we nog meer bijzonders afleiden uit die eerste volkstelling??

In Sibbe wonen 167 mensen ouder dan 12 jaar in 48 woningen (gemiddeld 3,5/woning of bijna 5/woning, kinderen meegeteld); in IJzeren zijn dat 92 mensen > 12 jaar in 21 woningen (dat is 4,4/woning of ruim 6/woning inclusief kinderen).

Dat in IJzeren meer mensen per woning geteld worden heeft waarschijnlijk te maken met het gegeven dat er in verhouding meer (grotere) boerderijen zijn met meer inwonend personeel.

Bij de volkstelling worden ook de beroepen geïnventariseerd.

Bijna iedereen is landbouwer, landarbeider of werkmans. Er zijn echter ook andere beroepen en neringen: in IJzeren treffen we Pierre Pasmans aan als wagenmaker/timmerman (charron), vader en zoon Spooten zijn slager, Jean Ackermans is behalve adjoint ook landbouwer en Gillis Haesen is brouwer. In Sibbe zijn aanmerkelijk meer ambachten te vinden: 2X wagenmaker/timmerman (Guillaume Scheren en Jean Gerard Mulleneers); 3X schoenmaker/leerbewerker (Gerard Pasmans, Henri Klinkhamer en Jacques Levat??...zou dat Defauwes geweest kunnen zijn, is moeilijk te lezen.); 2X tisserant/wever (Adam en Matthias Creuwels); twee kleermakers (Jean Smets en Guillaume Horstmans); een naaister (Elisabeth Schleipen); een mozaïek/tegelvloermaker (Guillaume.....?); een klompenmaker (Jean Viegen); een strodekker (Jean Coolen), een metselaar (Theo Conjaerts) en een hoefsmid, te weten Thomas Smitsmans.

De meest voorkomende achternamen zijn : Bemelmans, Ackermans, Vollers, Mulleneers en Haesen.

We treffen ook oudere Sibbe- en IJzerenaren aan: uiteraard allen inwonend: Marguerite Ackermans is 84, Pierre Pasmans 89, Marguerite Coenjaerts 86 en Gilles Crutzen maar liefst 90 jaar oud.

Grotere boeren zijn Jean Herben, Thomas Bemelmans, Jean Guillaume Ackermans, Reinier Frings, Gerard Vollers en Chretien Haesen in IJzeren en Wolter Haesen, Christiaan Damoiseaux, Lambert Reupers, Jean Pierre Ackermans, Chretien Vollers, Henri Haesen, Servais Comans en Leonard Jacobs in Sibbe.

De volkstelling is in het Frans opgenomen, vandaar dat alle voornamen verfranst zijn.

In de periode 1796-1800 hebben de volgende bewoners van Oud-Valkenburg een officiële functie bij de gemeente (municipale) en vertegenwoordigen deze ook in het kanton Valkenburg :

agent: achtereenvolgens HH Pelser, de la Croix (O-V) en J. Haesen en J.G. Mulleneers (Sibbe-IJzeren); adjoint J.G. Ackermans (IJzeren) en M. Damoiseaux, later P. Pluymaekers.

De eerste (we nemen de Franse tijd en de periode tot 1830, Belgische afscheiding) burgemeesters waren achtereenvolgens:

P.J. Vanderhouwen 1800-1804

Th. Cornips 1804-1811 (woont in Sibbe)

A.C. Hesselt van Dinther 1811-1817

F.W. Quadvlieg 1817-1830; hij was tevens burgemeester van Valkenburg.

Sibbe en IJzeren in de periode rond 1890

We maken een rondgang door Sibbe en IJzeren aan de hand van het bevolkingsregister naar wijkindeling.

Met "wijken" worden de toenmalige onderdelen Oud-Valkenburg, Neerhem, IJzeren en Sibbe bedoeld. In IJzeren zijn dan 40 woningen/boerderijen aanwezig en in Sibbe bijna 80. Wat opvalt is de toch behoorlijke mobiliteit van de mensen in die tijd. Er vinden veel verhuizingen plaats, vaak tussen familieleden (ouders - kinderen); wisselingen na erfdelingen maar ook binnen een regio die ongeveer Zuid-Limburg (en iets ruimer) beslaat.

In IJzeren loopt de inventarisatie langs de Groenstraat, Kruisstraat, Limietstraat, Kapelstraat.

In IJzeren wonen dan bijna 200 mensen. Door de vele verhuizingen zijn exacte getallen moeilijk te geven. De namen Scheres, Crutzen, Vollers, Knops, Troisfontaine, Mulleneers en Bemelmans komen hier vaker voor. Bij de hoofdberoepen komen we 15 keer landbouwer tegen; 6 keer timmerman (!); 6 keer dagloner of werkman en daarnaast alles eenmalig: gemeente-ontvanger, hoefsmid, klompenmaker, kostver, naaister, kleermaker, herbergier en schoenmaker.

Daarnaast blijken er naast inwonende kinderen ook inwonende (schoon)ouders, knechten en meiden en bij kinderloze echtparen ook neven en nichten voor te komen. Enkele alleenstaanden en kinderloze echtparen uitgezonderd, leefde men meestal in een "groot" gezinsverband.

Zoals gezegd waren er in Sibbe bijna 80 woningen. Hier valt op, dat er enkele leegstaan. Er wonen ruim 360 mensen. Meer voorkomende namen in Sibbe zijn: Last, Schoenmaeckers, Franssen, Defauwes, Smitsmans, Spronck, Delnooy, Roks. De bevolkingsopnemer heeft de route gevolgd, te beginnen bij de huidige kerk, dan verder Sibberkerkstraat, Kenkersweg richting Daelhemerweg, Dorpstraat tot aan "de Linde" en vervolgens via Lokerstraat, Hemelrijkstraat verder de huidige Bergstraat af. De T-splitsing Bergstraat/Dorpstraat na de eerst 150 meter Bergstraat was er toen immers nog niet. Aan de hand van deze lijsten en oude kaarten kun je in veel gevallen reconstrueren wie waar woonde.

De beroepen van de Sibbenaren op het einde van de 19e eeuw waren: landbouwer 20 keer; werkman/dagloner 17 keer; herbergier/kapper 3 keer; metselaar 5 keer; blokbreker 4 keer; naaister/kleermaker 2 keer; smid 2 keer; priester 2 keer (één rustend); schoenmaker 4 keer; bakker 2 keer en telkens één: rentenierster, onderwijzer, koetsier, schrijnwerker, tuinier, karman en leidekker. Ten opzichte van IJzeren zijn er nauwelijks meer boeren, maar veel meer arbeiders, werklieden en ambachtlieden. Dit waren overigens allemaal kleine zelfstandigen.

Sibbe en IJzeren in de periode rond 1930

Evenals in de periode rond 1890 is ook nu gekeken naar de situatie omtrent aantallen huizen, boerderijen en inwoners uitgaande van de gegevens van de gemeente Oud Valkenburg. Rond 1930 telt IJzeren 42 woningen/boerderijen en 212 inwoners. Wanneer men dit vergelijkt met 1890 stelt men vast dat er in die 40 jaren met betrekking tot de bebouwing en het aantal inwoners bijna niets is veranderd.

Ook in die tijd treffen we vaak inwonende personen aan.

Van bijna de helft van de woningen is de hoofdbewoner landbouwer. Verder treft men aan : hoefsmid, herbergier, graanhandelaar, winkelierster, schoenmaker, 3 mijnwerkers, metselaar, kantonnier, 5 personen staan te boek als fabrieksarbeider, 2 arbeiders , losarbeider en dagloner. Bij een van de arbeiders staat vermeld dat hij later blokwerker is geworden.

In Sibbe treft men rond 1930 circa 100 woningen aan en telt men 516 inwoners. Ten opzichte van 1890 is in Sibbe dus wel groei geweest in aantallen huizen en inwoners.

In die tijd komt bij de hoofdbewoners het beroep landbouwer 33 keer voor, mijnwerker 14 keer en losarbeider/dagloner/arbeider 10 keer. Verder komen voor : metselaar (7), timmerman (4), schoenmaker (4), koopman (3), brouwersknecht (2), winkelier (2), slager (2), veldwachter (2), blokbreker (2).

Ook staan mensen geregistreerd als pastoor, hoofdonderwijzer, onderwijzer, herbergier, sigarenfabrikant, stukadoor, chauffeur, vrachtrijder, kleermaker, elektricien, grondarbeider, broodventer, bakker, courantenbesteller.

Bij de inwonende personen staan mensen genoteerd als knecht, huishoudster, dienstbode.

Het valt misschien op dat er slechts 2 personen officieel als blokbreker staan genoteerd. In werkelijkheid werkten, vooral in de wintermaanden, meerdere personen in de groeve wanneer men zijn normale beroep als gevolg van het weer niet kon uitoefenen.

Opmerkelijk is misschien dat het aantal landbouwers ten opzichte van 1890 in verhouding tot het aantal huizen is toegenomen: In 1890 is van het aantal huizen een kwart van de hoofdbewoners landbouwer; in 1930 is dit toegenomen tot het derde gedeelte.

Nu nog enkele citaten die verband houden met bovenstaande gegevens:

- Uit : Dictionnaire géographique du Limbourg 1830 door Ph. Van der Moelen; *Oud-Valkenburg (Vieux Fauquemont), commune du canton et à 3/4 de lieue N. de Galoppe, de l'arrondissement et à 2 lieues 2/3 E. de Maestricht. Cette commune est composé du village de Vieux Fauquemont et des hameaux d'IJzeren et Sibbe. Hydrographie: elle est baignée par la Geule. Agriculture: ses productions consistent en froment, seigle, orge, avoine, féveroles et pommes de terres. - Animeaux domestiques: 86 chevaux, 15 poulains, 159 bêtes à cornes, 62 veaux, 59 cochons. Population: 544 habitants. Habitations: Il y a cent maisons et une église. On y remarque un château et une maison de campagne. Commerce et industrie: il y a un moulin à farine mû par eau.*

- Uit : Beschrijving van het Hertogdom Limburg, G.M. Poell, p. 137, 1851, heruitgegeven 1981.

"Oud-Valkenburg, hetwelk met de gehuchten IJzeren en Sibbe eene oppervlakte bestelt van ruim 761 bunder allen belastbaar lands; deze gemeente telt 120 huizen met 591 inwoners, die geheel in den landbouw hun bestaan vinden. De school wordt door 51 leerlingen bezocht. Het kasteel, bij de landlieden Schaloen geheeten, beslaat met de daartoe behoorende gronden een oppervlakte van 150 bunder en is thans eigendom van de Devillers Masbourg, wonend in Pondron, prov. Namen. Deze gemeente was vroeger een heerlijkheid, welke in de laatste helft der vorige eeuw van de heer Graaf de Hoen. Behalve de kerk te Oud-Valkenburg heeft men nog eene annexe te Sibbe, die door een rector bediend wordt en waar op St. Rosa's dag veel toeloop is."

Bronnen en literatuur:

Frans archief ; RAL Maastricht

Gemeente archief Oud-Valkenburg; gemeente Valkenburg a/d Geul

Dialect

In de Limburgse dorpen en steden wordt van oudsher een eigen dialect gesproken. De laatste jaren verandert dit nogal door de grotere mobiliteit van mensen, waardoor men veel invloeden krijgt van andere dialecten uit andere steden en dorpen en de toenemende trend om kinderen zo vroeg mogelijk Nederlands te leren. Maar in plaats van dialectgebruik te beschouwen als ‘taalarmoede’ is er de laatste jaren weer een opleving en wordt het dialect gezien als een verrijking van de taal- en spreekvaardigheid.

De dialecten in de verschillende plaatsen kunnen erg verschillen in woordkeuze en uitspraak; denk maar aan de afzonderlijke dialecten van bijvoorbeeld Maastricht, Kerkrade en Venlo. Dichter bij huis worden veelal dezelfde woorden gebruikt, maar ze worden op een andere manier uitgesproken met soms kleine klankverschillen. Vaak kan men hieraan toch de herkomst van mensen vaststellen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de uitspraak van het woord geven in Sibbe-IJzeren (gaeve) en in Valkenburg (geeve).

In het verleden zijn natuurlijk dialectwoorden veranderd of verdwenen. De oorzaak daarvan is de invloed van radio en tv en door het verdwijnen van werkwijzen en producten, zowel in het boerenbedrijf alsook in en rond het huis.

In ons dorp is reeds enige jaren een dialectwerkgroep actief die probeert om woorden en uitdrukkingen vast te leggen, die in Sibbe en IJzeren gangbaar waren. Dialectgroep Sibbe-IJzeren bestaat uit de volgende personen: Anjes Oostindie-van Laar, Maria Rasing-Nijsten, Giel Defauwes, Rudi Franssen, Zjer Spronck en Guus Troisfontaine. Wij hebben gemeend in dit boek een hoofdstukje te wijden aan dialectwoorden en zegswijzen. Ze zijn gegroepeerd rondom een aantal thema’s.

Mergel

werrek	plaats waar de blokken worden uitgezaagd
sjaap	de hele “kast” (sjtool) van de eerste blok (van boven tot beneden)
sjiènsjtök	de eerste nog hangende blok (sjtool) van het sjaap
sjaapshuij	allereerste begin van het blokdelven; de horizontale sleuf stoten
vaor	verticale sleuf (3 cm) aan beide zijden en achterzijde
huij	bovensleuf bij iedere volgende blok
zjwiël	harde bovenlaag (plafondlaag); de breuksteen, die duurder is en die gebruikt wordt als plintlaag (onderste laag) bij het bouwen van een huis
aerdpiep	orgelpijp van kiezel en leem
laeger	schelpenlaag
opsjniejzaeg	zaag met spitse punt
twiède zaeg	zwaardere zaag met rechte voorzijde (zakt beter)
groate zaeg	nog hogere zaag, ca. 35 cm om hele blok uit te zagen
bèd make	mergelzand strooien om de val te breken van het blok
wel	houten rol voor het kantelen van de blokken

Dagelijks leven

koaluf	moestuin
vaeke, breer	hek
rabatte	indeling maken in groentebedjes; het uitdiepen tussen bedjes om te kunnen lopen

tune	vlechtwerk aanbrengen of bijplanten in een heg
gae	onkruid verwijderen; wieden
rebuuj	afval-appels; kroet
mesjienskaetel	grote koperen ketel voor het koken van veevoeder
din	lemen vloer in huis of schuur
euverdin	houten verdiepingsvloer in een schuur
zjweitser	koeienverzorger
wouve	overdreven hard werken
poem	heel moe
barebinge	met elkaar kletsen (bij de put)
kwepsj	week / zacht
ièmelek	heel zoet
vunkelhout	aanmaakhout
sjtoveniezer	kachelpook
aomere	nog warme gloeiende assen
sjlaam	slik van kolengruis om in kachel te stoken
raochele	schudden van rooster van kachel om de as er doorheen te laten vallen
wiesje	wissen, vegen
wietsje	taaie, buigzame wilgentakken om mee te binden en te vlechten
goetsj	dunne, buigzame tak
bleijer; bletsj	kletswijf
sjtensbuul	opschepper
fieloare	huichelen
poetes	balkenbrij
moolt	langwerpige houten bak om deeg in te mengen
lemmel	deel van bijv. trui dat gaat hangen na veelvuldig gebruik
zommel	draad die uitsteekt bij kleren
mentering	kostuum
sjabbeleer	medaille
braedsje	plankje om iets op te leggen
tappesere / tapièt	behangen / behang
kasserol	ketel
deddere	in de modder knoeien
lepsje	smakkend drinken
miekkemiek	rem op oogstwagen
sjrietse	stelen / wegpakken
't aombroad	avondbrood
billeke	ondiep ploegen of spitten
hellever	handjevol hooi of stro

Oude fruitsoorten

Aw fruitsaorte

Paersaorte

Berregemotte	stoofpeer
Gemaolde	soort peer om stroop te maken
Bungerkes	kleine soort peer voor stroop
Presentpaere	vroege peersoort
Clapse	zeer zoete peersoort

Précos	sappige vroege peer
Jutte paere	klein smakelijk handpeertje
Beur Hardy	heel smakelijk peertje dat nog wat moet liggen voordat het eetbaar is

Appelsaorte

Sjniè appel	eerste appelsoort, vroeg rijp
Bellefleur	o.a. ingkel, dubbel, franse, brabantse, blauwe of zwarte
Klumpkes	Eysdener of Gronsvelder
Keulemennekes	kleine bewaarappel
Renette	Reijmersjtokse en Merregraoter
Postonge	niet eetbaar
Sjmeetse	niet eetbaar
Sjaak lebel	niet eetbaar
Roa renette	moeten op stro liggen om bij te kleuren
Franse zoere	

Proemesaorte

Ringelaote	Reine Claude
Sint Annapruumkes	kleine blauwe pruim
Bakproeme	
Preesterkes	vorm van mirabel
Washington	gele pruim
Kirkes	dikke, zeer onsmakelijke blauwe pruim

Keersjesaorte

Basterd dikke	zwarte kersen
Sjpek- of vleisjkeersje	
Noordkeersje	morellen, zure kers
Hedelfinger	
Loene	bruine kers
Sjpaanse keersje	zeer lekkere kers

Uitdrukkingen

Hae sjanp d'r geinen huij van	Hij begrijpt er niets van
Dae kinste door e lampeglaas haole	Heel mager persoon
't Hink in wiej zèk	Het is nog lang niet zeker
In den haam gaon	Hard werken
'nne Kop wie 'nne riethamer	Een groot, dik hoofd
Wie kump den duvel aan zien moor	Hoe komt hij daar nu aan
Hae lièt zich 'nne brièm door de kont trèkke	Hij is gierig
Este broad höbs, moste geine wèk zeuke	Tevreden zijn met wat je hebt
Sjient mèt Leechmes de zon op de kaertse, sjièper bewaar de örte	Er komen nog veel koude dagen, dus bewaar de resten
Mèt e dubbelsje nao 'nne gölle sjmiete	Met weinig veel proberen te krijgen
't Vèt zjwump ummer boave	D'n duvel sjiet ummer op de grootsten houp

De mièrtse zon en de prilse wind,
sjendeleert zoa minnig sjaon kind
Gaef dè boer 'nne sjtool
't Lètste humme haet gein tesje
Hae woar 'nne goo kael, mè zie
zoop
Vrouluu en hinne komme de
koalef neet binne
Loas hinne legge auch waol ins
in de netele

Koele va vreuger

Koel

Mièrsjkoel

Langkoel

Paskoel

De Dörpskoel

De voorjaarszon en de –wind maken de huid ruw
Als iemand een boer laat
'n Dode neemt niets mee

Spreekt voor zich.....

Houd onkundigen uit de tuin

Iedereen kan zich wel eens vergissen

1) drinkpoel voor het vee (voor 1930, toen er nog
geen waterleiding was)

2) wateropvang; je kon er water halen voor eigen
gebruik

Poel in de Dorpsstraat tegenover het voetpad naar
Hemelrijk

Poel Kleine Linde naast de camping

Poel naast de Pasweg, Pasveldweg en de

Kruisstraat

In IJzeren, Limietstraat richting Scheulder,
tegenover boerderij Van Can

Deze poelen lagen op gemeentegrond en waren dus openbaar.

Literatuuroverzicht

Na het lezen van dit boek kunnen de schrijvers zich voorstellen dat de lezer uitermate geïnteresseerd is geraakt in een verder verdieping van zijn kennis over Sibbe en IJzeren. Daarom geven wij onderstaand een lijst van interessante boeken en geschriften over de geschiedenis van Sibbe en IJzeren.

In willekeurige volgorde:

- Kroniek van Groot Valkenburg, A. Kreusch 1985, pp. 11 - Oud Valkenburg, 38 Sibberhuis, 40, 45, 49, 50, 68, 69, 110, 142
- Geschiedenis van de heerlijkheid Oud Valkenburg door Mr. K. J. Th. Janssen de Limpens Publications 1966/overdruk!
- Getijdenboek Het Land van Valkenburg p. 96, 1992, Al. Kreusch
- 125 jaar Zang in Sibbe-IJzeren 1996 Zangvereniging "Eendracht"
- Familiekroniek Damoiseaux, H. Gulikers 1985
- Uit Valkenburgs Verleden, Ad Welters
- De Bevrijding van Valkenburg
- Valkenburg a. d. Geul in Dictionnaire Historique du Limbourg Néerlandais de la période féodale à nos jours, Jan H. G. Notten etc., 1985
- Geschiedenis van Valkenburg-Houthem, Schurgers, Notten, Pluymaekers, 1974
- Kranten-artikel: Sibbe kende nooit iets anders dan afhankelijkheid van anderen, Jan Notten, Het Land van Valkenburg, 13-4-1979
- Het Sibberhuis, Jan G. M. Notten, 1995
- Vreigele bie de Bök, Jacqo Silvertant, 1996
- Mergel gebroken - Een inventarisatie van ondergrondse kalksteengroeven in Nederland, Luc Walschot, 2002
- Mergelgrotten, het onbekende landschap van Limburg, Ton Breuls, 1994
- Het verdrag van Fontainebleau 1785, J.A.K. Haas, 1785, Publications 1988
- Ongewilde Revolutie - Limburgs Maasland onder Frankrijk 1794-1814, Ubaghs/Even, Publications 1994
- Limburgse Bouwstenen; Keuller, Lahaye, Sprenger, Publications 1910, pp. 307//Sibbe 331
- De Lenen van Valkenburg, J. Habets, Publications 1884 en 1885 **
- Een blik op Valkenburg en andere landen van Overmaas, aantekeningen getrokken uit het archief der Staten van Valkenburg (1621-1663) Publications 16 (1878), E. Slangen**
- Bijdragen tot de geschiedenis van het Land van Valkenburg, Publications 16, 1879, E. Slangen**
- Over de oude bank, schepen- en gemeentezegels in Nederlands Limburg, Publications 16**
- Het beleg van Valkenburg door de Luikenaren in 1465, J.M. v.d. Venne, Publications 62, 1926**
- De vorming van de heerschappij op het grondgebied in Limburg of die zich daarover hebben uitgestrekt van de Romeinse overheersing tot 1814-1817, J.J. de Wit en A.J.A. Flamand, Publications 47, 1911**
- Het nationaliteitsbesef in de Bourgondische Nederlanden bij de chroniekschrijvers der 15e eeuw, H.H.E. Wouters, Publications 85, 1949**
- Dictionnaire géographique du Limbourg 1830 door Ph. Van der Moelen,

- J. Kuyper, gemeente-atlas, kaartje Oud-Valkenburg 1869, 778 bunder; 625 inwoners
- Diverse oude kaarten Overmaze etc. in 2 atli.
- Van Graafschap Limburg tot Provincie Limburg, k C.A. Huygen, 1949 , p. 23,
- Beschrijving van het Hertogdom Limburg, G.M. Poell, p. 137, 1851, heruitgegeven 1981.
- Bijdragen tot de geschiedenis van het tegenwoordige Hertogdom Limburg, Eg. Slangen, 1865, pp. 125, 126, 117, 14, 66, 68, 96, 112, 113, 117
- Topografische kaart 1923
- Kaart Oostenrijkse Nederlanden, Ferraris 1771-1778
- Geschiedenis van Valkenburg-Houthem. Romeinse heerbanen - Wipielberg/Heerstraat, p. 48. Oud-Valkenburg 15-2-1041, alles Zuid van Geul, 1087 begin donjon / Valkenburg, 1281 kerk Valkenburg, 1225 kapel, 1381 Valkenburg, Daelhem, Rolduc Limburg. Vallen onder Hertogdom Brabant. - zie pp. 108, 132, 133, 143. In 1661 wordt Oud-Valkenburg gescheiden van Valkenb. pp. 150, 159, 186
- Geulrand nulnummer 1 okt. 1982: Veldnamen van Suub, pp. 18, 19; De steen van Sibbe moet weer eeuwen mee
- Geulrand nr. 2, Lemmekeskoel , pp. 49-50; De strafpijpen van de Sibbergroeve Jac Diederer, p. 92
- Geulrand nr. 3, Met dominee Craandijk naar Sibbe, p. 60; Veldnamen tussen Sibbe en Vilt, p. 73
- Geulrand nr. 6, Mergel ornamentiek te Sibbe, pp. 28-29; fam. Harings, p. 58
- Geulrand nr. 8, Doodslag op kermis Sibbe 1774, p. 60; Leven en dood in Biebosch/ Sibbergroeve, p. 62; de vijfsprong in IJzeren, p. 64
- Geulrand nr. 9,
 - De uitzonderlijke hobby van burgemeester Wijnands, pp. 16/17
 - Hubert Hendriks in IJzeren, brikkebekker, pp. 20/21
 - Arthur Houben, Meister, p. 32
 - Vechtpartij te Sibbe 1774
- Geulrand nr. 12, Arnold Reynders: 60 jaar met het processiekruis voorop, p. 37
- Geulrand nr. 13, Valsemuntersbende in Sibber mergelgroeve, pp. 12/13
- Geulrand nr. 16, de vijf schakels van een schoenmakersgeslacht Defauwes, pp. 20/21
- " " , pistoolschot te Vilt, p. 39
- Geulrand nr. 17, voorkant Geulrand, fraaie kaart
 - o naam Oud Valkenburg, p. 22
 - o Sibbe 1307, p. 24
 - o IJzeren 1356, p. 25
 - o Sjeuf Hendriks / Wielerherinneringen, pp. 51/52
- Geulrand nr. 18, Veldnamen in Sibbe, p. 47
 - o Schets Sibberhuis p. Delnoy, p. 81
- Geulrand nr. 19, Spronck genealogie, pp. 34/35
- Geulrand nr. 20, Veldnamen Valkenburg - Sibbe, pp. 35/35
 - o Sibberhuuske, pp. 46/47
- Geulrand nr. 21, Gezien en getekend Dorpstraat, pp. 6/7
- Geulrand nr. 23, De "Schampsteen" (hoeve Troisfontaine), p. 70
 - o De eerste gemeenteraden, p. 79
- Geulrand nr. 24, Oude Maas over Sibbe en Termaar, p. 54
- Geulrand nr. 25, Ich bin gruëtsj op Süb / Rudi Franssen, pp. 38/39/40
- Geulrand nr. 26, Veldnamen tussen het Gerendal en IJzeren, pp. 68 e.v.
- Geulrand nr. 27, Veldnamen tussen St. Jansbos - Engwegen, p. 77
- Geulrand nr. 28, Wandelen langs religieuze monumenten Sibbe - IJzeren, p. 33
- Geulrand nr. 29, idem, pp. 16/17

- Gemeentelijke herindeling Oud Valkenburg, p. 30
 - mergel winnen onder blote hemel, pp. 44/45
- Geulrand nr. 30, Harmonie St. Rosa Sibbe jubileert, p. 40
 - Ludwig Bemelmans, schrijver/humorist, afkomstig uit IJzeren, p. 57 (wordt gecorrigeerd in nr. 38)
 - Wandelen langs religieuze monumenten IJzeren, p. 68
- Geulrand nr. 31, Veldnamen Vilderveld, p. 63
 - Religieuze monumenten, pp. 80/81
- Geulrand nr. 32, Hoe Sibbe een zelfstandige parochie werd, p. 22
- Geulrand nr. 35, Het verdronken huilbier in Sibbe anno 1785, p. 81
- Geulrand nr. 38, De wortels van Ludwig Bemelmans toch in Oud-Valkenburg, pp. 84/85
- Geulrand nr. 44, Oud Valkenburg, Sibbe en het Sibberhuis, pp. 6-9
- Stichting Historische Studies in en rond het Geuldal
 - 1994, Een valsemunterij in het land van Valkenburg, p. 39 e.v.
 - 1994, Oud Valkenburg / Onderwijs op het platteland 1815-1822, p. 157
 - 2002, Gevecht om een kerk: Oud Valkenburg versus Sibbe-IJzeren, pp. 53 e.v.
- Inventaris van de archieven der gemeente Valkenburg-Houthem; archief der voormalige gemeente Oud-Valkenburg 1794-1940
- RAL LvO 7639 beschrijving lenen verdrag Fontainebleau
- De Nederlanden Winkler Prins Grote Wereldgeschiedenis dl. 4, 1976
- Ed Slanghen - het marktgraafschap Hoensbroek 1859
- De lenen van Valkenburg Publ. 22 (1885) !
- Maasgouw 1568 Valkenburg. Prins van Oranje - Alva
- Maasgouw 1568 WvO/Alva (1886 editie)
- PSHAL 1884 Vielartshof e.a.
- LvO 748 Gichten inzake Leenhof
- LvO 01.075-7639, 1773 Banens/Sleypen
- LvO idem Denombrement Vielaertshof

Slotwoord

Terugkijkend op het resultaat van de geleverde inspanningen en het definitieve karakter hiervan in de vorm van een boek komen we als schrijvers toe aan een aantal overpeinzingen. Ook daarvan willen we U als lezer en geïnteresseerde deelgenoot maken, vooral omdat dit mogelijk inspiratie oplevert voor anderen om sommige zaken aanvullend op te pakken of verder uit te diepen.

Zo hebben we geprobeerd om iets specifiek van/over Sibbe en IJzeren te ontdekken. En dan beschrijf je vooral gebeurtenissen en omstandigheden. Wat is er dan bijzonder voor Sibbe-IJzeren? Is dat de langdurige betrokkenheid bij mergelwinning en mergelbouw? Het lang ontberen van een eigen kerk? Het gegeven, dat Sibbe op het plateau een sterke agrarische structuur had, evenals IJzeren, en dat het deel Bergstraat / onder aan de Berg al eeuwenlang bestond uit kleine boeren, met daarbij veel handwerk, ambacht en het zware “bergwerk”? Wellicht heeft dat mede geleid tot kleinschalige bedrijvigheid en het ontstaan van bedrijfjes in transport, bouw en mergelbouw.

Nog moeilijker en gewaagder is het om iets te typeren als het karakter van de inwoners van Sibbe-IJzeren.

Pas nadat we met diverse mensen van buiten Sibbe spraken die daar een duidelijke mening over bleken te hebben, willen we wel een aantal typische trekken kwijt: koppig, kort met woorden, hard werken, onverzettelijk, weerbarstig. Ook een sterke hang naar “op zichzelf zijn” en onafhankelijkheid. Heel voorzichtig uitgedrukt is er een grote mate van creativiteit in manieren om aan de kost te komen. In sommige perioden kwam een wat licht ontvlambare en zelfs gewelddadige karaktertrek boven drijven. Dat leidde rond 1960 tot wel erg overdreven kwalificaties als “primitief” en “cultuurloos” door de toenmalige Officier van Justitie uit Maastricht. Positief gesteld kun je een dergelijk karakter ook “authentiek” noemen. In het Zuid-Limburgse worden aan vele dorpen bepaalde kenmerken of karaktertrekken toegeschreven.

Sibbe-IJzeren lijkt meer op dorpen als Banholt en Strucht, minder op Margraten of Noorbeek. Of is dat allemaal te subjectief, te algemeen en gaat alles toch al veel meer op elkaar lijken? Dan is toch zeker wel het sportieve element bovengemiddeld in Sibbe-IJzeren aanwezig! Wat de inhoud betreft willen we nog een keer de nadruk leggen op het gegeven dat we veel materiaal verzameld hebben en veel steun gehad hebben van Jan Notten. We hadden meer en dieper bronnenonderzoek kunnen doen.

Zo zijn we er zeker van dat alleen al over de mergelontginning wel een compleet boekwerk te schrijven valt.

En voor de boerderijen, vroegere bewoners en eigendomsverhoudingen geldt dat eveneens. Als we tot slot vermelden, dat we als “bende van zes” (nu met de welluidende naamgeving “Historisch Genootschap Sibbe-IJzeren”) veel plezier hebben gehad en in het proces om te komen tot dit resultaat verrassend en steeds weer nieuwe krachten wisten te mobiliseren, geeft dit mogelijk de aanzet aan anderen om een vervolg hierop te maken.....

De schrijvers.

Namenlijst vóórintekenaars

Intekenlijst; overgemaakt Euro 17,50 op rekening 1528.10.870

Met naamsvermelding

G. Defauwes, oud hoofd der school	Sibbe-IJzeren
F.J.M. Defaux	Sibbe-IJzeren
Marjo Delnoij	Sibbe-IJzeren
Hay en Fieke Hendriks	Sibbe-IJzeren
Piet Heuts	Margraten
H.J.F.H. Janssen	Valkenburg
Fam. J.T. Kwakernaat	
J.M.J. Notermans	Epen
Jo van Thè van Jacques	
A. van Sprakelaar	
P.K.P. Verhelle	
C. Weltens - Damoiseaux	
Jan Wauben en René Klisser	Margraten

Geen naamsvermelding

P.J.G. Essers

Exacte naamsvermelding nog niet duidelijk:

N.J.M. Andriolo eo
J.P.N. Beckers
H. Beckers en M. Beckers
R.W. Bemmelen eo
J.H.G. Bergsteyn
H.P.A. Blom eo
M.H.A. Blom-Steijns eo
A.F. Chappin en Mevr Chappin
H.J. Crutzen eo
M.H.M.G. Damoiseaux eo
M.H.M.G. Damoiseaux eo
J.M.G. Defauwes eo (Is dit Jo van Thè?)
P. Defauwes en Mevr Defauwes
R. Defauwes en G. Defauwes
E.A.E.M. Franssen eo
Sophie M.S. Franssen Utrecht
J.W.H.M. Frijns eo
H.M.H. Geurts
H.J.A.M. Hendriks eo
P.E.M. Hendriks
P.E.M. Hendriks
Hr Herben en/of Mw Herben

Rosalie Heuts, Linda en Chris

Ransdaal

J.G.M. Jacobs

J.M.A. Jacobs eo

J.M.A. Jacobs eo

J.M.A. Jacobs eo

W.J. Kerkhoffs eo

J.M.J. Kikken eo

J.F.G. Kleijnen eo

J.G. Kusters eo

W. Lucassen en C. Lucassen

M. Lucassen-Huynen

P.H.M. Mourmans eo

L.J.H. Pluijmen eo

J.H.M.G. Purnot eo

J.A.G.A. Smeets eo

A.M. Smeets-Ritzen

J. Spronck en Mevr Spronck

J. Spronck en Mevr Spronck

M.H. Slootbeek-van Laar

M.M.E. Tabbers-Verkuyl

J.V.M.R. Troisfontaine

P.K.P. Verhelle e/o

W.J.M. Vossen e/o

P.H.M. Weusten eo

J.G.A. Wienen

H.J. Willems

